

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
POLITIKAS ZINĀTNES NODAĻA

**NEVARDARBĪGĀS PRETOŠANĀS IZPAUSMES
21.GADSIMTA REVOLŪCIJU GAITĀ**

MAĢISTRA DARBS

Autore: Nataļja Vasiļjeva

Studenta apliecības Nr.: nv10014

Vadītājs: Dr.sc.pol. Asoc.prof. Daunis Auers

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Maģistra darba nosaukums ir „Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsimta revolūciju gaitā”. Darbā tika pētītas krāsainās revolūcijas Gruzijā, Ukrainā, Baltkrievijā un Krievijā. Gruzijā un Ukrainā krāsainās revolūcijas bijušas veiksmīgas, proti, tika gāzti pastāvošie režīmi, toties Baltkrievijā un Krievijā mēģinājumi gāzt pastāvošos režīmus cieta neveiksmi. Krāsainās revolūcijas ir fenomens, kas vēl nav pilnībā izpētīts, tomēr tām ir iezīmes, kas to atšķir no revolūcijām to klasiskajā izpratnē. Pirmkārt, tas ir nevardarbīgo pretošanās metožu pielietojums. Otrkārt, krāsainās revolūcijas bieži vien ir saistītas ar vēlēšanu procesu, proti, negodīgas vēlēšanas kļūst par sabiedrības masas mobilizējošo faktoru. Visbeidzot, opozīcija izmanto noteiktus simbolus, lai piesaistītu lielāku atbalstītāju skaitu.

Atslēgas vārdi: krāsainās revolūcijas, nevardarbīgā pretošanās, varas nomaiņa

ABSTRACT

Name of this Master thesis is "Nonviolent resistance during revolutions of 21st century." The main aim of this research is to answer on the question – why in one case coloured revolutions were successful – nondemocratic regime was overthrown, in another – unsuccessful – nondemocratic regime still exist? As examples were used Georgia, Ukraine, Belarus and Russia. In Georgia and Ukraine regimes were overthrown, but in Belarus and Russia attempts to overthrow existing regimes failed. Coloured revolutions are *phenomenon* that is not yet fully established, but there are some features that distinguish it from the revolutions in its classic sense. First, there are always used non-violent resistance methods. Second, the colour revolutions are often associated with the electoral process – with unfair elections which may become as a public mass mobilizing factor.

Key words: coloured revolutions, nonviolent resistance, change of power

SATURS

IEVADS.....	5
1. REVOLŪCIJAS JĒDZIENA SKAIDROJUMS.....	10
1.1. Kas ir revolūcija?.....	10
1.2. Revolūciju teorētiskais pamatojums.....	14
1.3. Krāsainās revolūcijas.....	20
2. NEVARDARBĪGĀS VARAS NOMAIŅAS TEORIJA.....	25
2.1. Nevardarbīgās pretošanās būtība.....	25
2.2. Varas jēdziens un nevardarbīgā pretošanās.....	27
3. METODOLOĢIJA.....	35
4. KRĀSAINO REVOLŪCIJU IEMESLI UN GAITA.....	38
4.1. Krāsainās revolūcijas Gruzijā un Ukrainā.....	40
4.1.1. Gruzijas un Ukrainas režīmu un opozīcijas raksturojums.....	41
4.1.2. „Rožu revolūcijas” un „Oranžās revolūcijas” gaita.....	50
4.2. Protesta akcijas Baltkrievijā un „Balto lentīšu revolūcija” Krievijā.....	60
4.2.1. Baltkrievijas un Krievijas režīmu un opozīcijas raksturojums.....	60
4.2.2. Krāsaino revolūciju gaita Baltkrievijā un Krievijā.....	66
SECINĀJUMI.....	71
IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI.....	77

IEVADS

Revolūcijas visas cilvēces pastāvēšanas vēsturē allaž tika saistītas ar vērienīgām pārmaiņām. Kaut arī revolūcija nozīmē krasas un ļoti straujas pārmaiņas, un pats jēdziens tiek izmantots dažādās jomās, piemēram, industriālā revolūcija, reliģiskā un sociālā revolūcija, u.c., tam tomēr ir negatīva nozīme, ja runa ir par valsts politisko dzīvi. Gandrīz katra revolūcija, kas notikusi pēdējo gadsimtu laikā, sākot ar Lielo franču revolūciju un beidzot ar „Arābu pavasari”, ir saistīta ar cilvēku upuriem un zaudējumiem gan finansu, gan infrastruktūras ziņā. Šo revolūciju rezultāts kaut arī ir bijis atšķirīgs, tomēr radīja ievērojamas izmaiņas gan sabiedrības dzīvē, gan arī cilvēku domāšanā un vērtību uztverē. Laika gaitā revolūciju raksturs nav mainījies, ir mainījušies to īstenošanas veidi un izmantotie līdzekļi. 21.gadsimtā kļuva aktuālas t.s. „krāsainās revolūcijas”

Pastāv atšķirīgas revolūcijas jēdziena interpretācijas. Piemēram, Aleksis de Tokvils (*Alexis de Tocqueville*) iedalīja revolūcijas trijās kategorijās: „politiskajās revolūcijās; pēkšņās un vardarbīgās revolūcijās, kuru mērķis ir straujas un visaptverošas pārmaiņas sabiedrībā; kā arī lēnā sabiedrības transformācijā, kas var ilgt vairākas paaudzes”¹. Citi autori pieturas pie viedokļa, ka revolūcijai raksturīga, pirmkārt, „pastāvošās varas gāšana un tās nomaiņa ar jauno eliti”², otrkārt, revolūcijām ir raksturīgi masu protesti³, treškārt, notiek sociālās sistēmas transformācija”⁴. Kaut arī dažādu autoru interpretējums ir atšķirīgs, tomēr revolūcijas vienmēr ir saistītas ar neapmierinātību ar veco iekārtu un vēlmi to mainīt, pie tam gala rezultātu šim procesam ir ļoti grūti noteikt. Revolūcija var beigties gan ar pastāvošā režīma nomaiņu, gan ar vecā režīma saglabāšanos, gan ar izmaiņām noteiktās politiskās dzīves sfērās un vecā režīma elementu saglabāšanos, u.c. Ir grūti paredzēt, kurš no variantiem īstenosies, jo svarīgu lomu spēlē faktori, kuru dēļ revolūcija ir sākusies, un faktori, kas nosaka tās gaitu (gan iekšējie, gan ārējie: starptautiskās politiskās sistēmas raksturs; spēku līdzsvars reģionā; politiskais režīms valstī, kurā revolūcija notiek; ekonomiskais stāvoklis; attiecības starp dažādiem sabiedrības slāņiem, etniskajām grupām, u.c.).

20.gs. beigās un 21.gs. sākumā radās jēdziens „krāsainās revolūcijas”. Tas tika izmantots, lai raksturotu pretošanās kustības bijušajās Padomju bloka valstīs un dažās Tuvo

---

¹ Boesche, R. (2006). *Tocqueville's Road Map: Methodology, Liberalism, Revolution, and Despotism*. Lexington Books, pp.86-87.

² Sharma, U., et al. (2006). *Western Political Thought*. Atlantic Publishers & Dist, pp.215-216.

³ Andreski, S.L. (1988). A Typology of Revolutions forma Morphological Viewpoint. *International Journal of World Peace*, Vol.5., Nr.1., p.26.

⁴ Ibid.

Austrumu valstīs 20.gs. beigās un 21.gadsimta sākumā, kuru mērķis bija mainīt pastāvošo režīmu⁵. Šīm t.s. krāsainajām revolūcijām bija raksturīgs nevardarbīgo pretošanās līdzekļu izmantojums (piemēram, protesta un piemiņas akcijas, streiki, u.c.). Par simbolu protesta kustībai bieži vien kalpoja noteikta krāsa vai zieds, piemēram, Ukrainā 2004.gadā pretošanās kustības tika nodēvētas par „Oranžo revolūciju”, jo V.Juščenko vadītais politiskais spēks un viņa atbalstītāji izmantoja oranžo krāsu protesta akciju laikā (oranžā krāsa figurēja gan plakātos, karogos, transparentos, u.c.). Toties Gruzijā 2003.gada revolūciju nodēvēja par „Rožu revolūciju”, jo par simbolu M.Saakašvili vadītajam politiskajam spēkam kalpoja roze. Līdzīga situācija bija vērojama arī citās bijušajās Padomju bloka valstīs, piemēram, Krievijā 2011.gadā notikušos protestus nodēvēja par „Balto lentīšu revolūciju”. Piemēru krāsainajām revolūcijām ir daudz, tomēr tos visus vieno noteiktu simbolu izmantojums un nevardarbīgas protesta akcijas revolūcijas sākumā. Protams, tas, vai protesti nonāks līdz vardarbībai, ir atkarīgs gan no protestētāju, gan no valdošās varas puses. Kā rāda pieredze, no vardarbības bieži vien neizdodas izvairīties.

Mūsdienās krāsaino revolūciju jautājums kļūst aizvien aktuālāks, daudzi politiskie aktieri to pat dēvē par „jaunu kara vešanas formu”⁶, kas ir daudz bīstamāka un neparedzamāka rezultātu ziņā pastāvošajam režīmam. Šim viedoklim daļēji var piekrist, jo, pirmkārt, lai izvairītos no revolūcijas valsts iekšienē, nepieciešams kontrolēt gan iedzīvotāju noskaņojumu, gan arī izprast, kādi faktori var izraisīt nemierus (ekonomiskā situācija valstī, etniskie konflikti, u.c.). Šis uzdevums ir sarežģīts, jo nav iespējams pilnībā kontrolēt procesus, kas notiek valstī un ārpus tās. Kā liecina fakti, ievērojamu lomu revolūcijās spēlē nevalstiskās organizācijas, jaunās tehnoloģijas (kā piemēru var minēt sociālo tīklu izmantošanu „Arābu pavasara” protesta akciju organizēšanā), ārvalstu politisko aktieru intereses un iesaistes līmenis. Otrkārt, ir skaidrs, ka neviena valsts nevēlas iesaistīties atklātā konfrontācijā ar citu valsti, jo īpaši, ja pretiniekam ir pieejami masu iznīcināšanas ieroči. Rezultātā karš var radīt milzīgus zaudējumus visām iesaistītajām pusēm. Daudz izdevīgāk ir mēģināt ietekmēt procesus valsts iekšienē, piemēram, caur režīma pretinieku finansēšanu, u.c. Režīmam būs daudz sarežģītāk cīnīties ar pašmāju pretiniekiem, jo viņu darbības loks var būt ļoti plašs, pie tam protestu organizēšanā nereti tiek iesaistītas nevalstiskās organizācijas, tiek izmantotas mūsdienu tehnoloģijas, u.c., ko režīms pilnībā nav spējīgs kontrolēt. Gala rezultātā, ja režīma pretiniekiem ir pietiekams atbalsts, resursi, un korekti izstrādāts darbības plāns, kā uzsver

---

⁵ Stewart, S. (2013). *Democracy Promotion and „Colour Revolutions”*. Routledge, p.1.

⁶ Gorenburg D. *Countering Colour Revolutions: Russia's New Security Strategy and its Implications for U.S. Policy*. <https://russiamil.wordpress.com/2014/09/15/countering-color-revolutions-russias-new-security-strategy-and-its-implications-for-u-s-policy/>; viewed 08.02.2015.

amerikāņu politologs Džins Šarps (*Gene Sharp*), ir iespējams gāzt jebkuru nedemokrātisku režīmu⁷.

Dž.Šarps savā grāmatā „*From Dictatorship to Democracy*” ir aprakstījis veidus, kā iespējams gāzt nedemokrātisku režīmu bez liela upuru skaita. Par pamatu tika izmantota t.s. „nevvardarbīgās varas nomaiņas teorija (*nonviolent action theory*)”. Kā zināms, militāra intervence var radīt milzīgus zaudējumus, pie tam ne vienmēr ir iespējams paredzēt intervences iznākumu un tās rezultātus ilgtermiņā: valsts var ieslīgt vēl lielākā haosā (Irākas, Lībijas gadījums). Tādēļ labākais variants ir izmantot tos resursus, kas pieejami valsts iekšienē, proti, koordinēt neapmierināto cilvēku rīcību, kuru mērķis ir mainīt pastāvošo kārtību valstī. Būtībā Dž.Šarpa darbu var nosaukt par palīglīdzekli tiem, kas vēlas īstenot nedemokrātiska režīma nomaiņu. Atšķirībā no citiem autoriem, kas centušies skaidrot, kādēļ notiek revolūcijas, kādi ir to rašanās iemesli, utt., Dž.Šarps ir izstrādājis sava veida scenāriju, kuru ievērojot, iespējams gāzt nedemokrātisku režīmu. Var teikt, ka viņa pieeja ir pielietojama praksē. Tā sastāv no 198 punktiem un „paredz cilvēku sistemātisku iesaisti, sākot ar zemākā ranga strādniekiem un beidzot ar augstākā ranga ierēdņiem, nepakļaušanās akcijās, neizmantojot vardarbību”⁸. „Savā grāmatā Dž.Šarps atzīst, ka pretošanās akcijas var novest pie vardarbības gan no valdošās varas puses, gan arī no protestētāju puses. Pie tam, protestētājiem jāizvairās no vardarbības pielietošanas pēc iespējas ilgāk, jo agri vai vēlu to izdarīs valdošā vara, kas nebūs spējīga tikt galā ar nemieriem, šādā veidā diskreditējot sevi gan valsts iedzīvotāju, gan arī starptautiskās sabiedrības acīs”⁹.

Dž. Šarpu mūsdienās mēdz dēvēt par „*krāsaino revolūciju tēvu*”¹⁰. Tomēr, kā zināms, neviena no pastāvošajām teorijām nav ideāla, tas pats ir attiecināms arī uz Dž.Šarpa piedāvāto „nevvardarbīgās varas nomaiņas teoriju” (*nonviolent action theory*). Savā grāmatā „*From Dictatorship to Democracy*” Dž.Šarps uzsver, ka iespējams nomainīt jebkuru nedemokrātisku režīmu, ievērojot noteiktus principus¹¹, tomēr, kā rāda pieredze, ne visās valstīs krāsainās revolūcijas ir novedušas pie vēlamā rezultātā, proti, režīma nomaiņas. Piemēram, Krievijā un Baltkrievijā 2011.gadā tika veikti mēģinājumi gāzt pastāvošo varu, rīkotas masveida protesta akcijas, streiki, utt., tomēr rezultāts bijis negatīvs – valdošās varas ne tikai saglabāja savas pozīcijas, bet arī nostiprināja tās (jo īpaši Krievijā vēlākos posmos bija un ir vēl joprojām vērojams atbalsta pieaugums no iedzīvotāju puses). Lai saprastu, kādēļ atsevišķās valstīs

---

⁷ Sharp, G. (2010). *From Dictatorship to Democracy: a Conceptual Framework for Liberation*, 4th ed. The Albert Einstein Institution, pp.8-9.

⁸ Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsmita revolūciju gaitā: Literatūras pārskats*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana, 6.lpp.

⁹ Turpat,

¹⁰ Turpat,

¹¹ Turpat.

krāsaino revolūciju rezultātā tiek panākta režīma nomaiņa, bet citās – režīms saglabā savas pozīcijas, tiks izpētīts Baltkrievijas un Krievijas gadījums 2011.gadā, kā arī Gruzijas (2003.) un Ukrainas (2004) gadījums. Kā tika minēts, Krievijā un Baltkrievijā režīms saglabāja savas pozīcijas, toties Ukrainā un Gruzijā - pie varas nāca opozīcija. Līdz ar to šī darba galvenais izpētes jautājums ir – „kādi faktori ietekmējuši revolūcijas veiksmīgu vai neveiksmīgu iznākumu?”¹² Veiksmīgs iznākums šajā gadījumā ir nedemokrātiskā režīma nomaiņa, neveiksmīgs – pastāvošā režīma varas saglabāšanās. Lai atbildētu uz izpētes jautājumu, tika izvirzīta sekojoša hipotēze: „Revolūcijas gaitā opozīcija nespēja nomainīt valdošo varu jo tā pielietoja nevardarbīgās pretošanās līdzekļus”¹³. Jāpiebilst, ka par nevardarbīgās pretošanās līdzekļiem var nosaukt, piemēram, protesta akcijas (bez vardarbības izmantošanas), mītiņus, propagandas izmantošanu plašsaziņas līdzekļos (tai skaitā arī nomelnojošas informācijas pasniegšanu, kas vērsta pret opozīcijas pārstāvjiem), kustību izveidošanu, kas atbalsta pastāvošo režīmu, u.c. „Dž.Šarps savā grāmatā „*From Dictatorship to Democracy*” uzsvēra, ka, ja valdošā vara pielieto spēku pret miermīlīgiem protestētājiem, tā ne tikai padara protesta kustības daudz plašākas un apvieno iedzīvotājus cīņā pret valdošo varu, bet arī deleģitimizē sevi starptautiskās sabiedrības acīs¹⁴. Visbeidzot, viens no galvenajiem priekšnoteikumiem varas nomaiņai ir tas, ka opozīcijai ir jābūt nevardarbīgai visas revolūcijas gaitā”¹⁵.

Kā tika minēts, mūsdienās aizvien aktuālāks kļūst krāsaino revolūciju jautājums. Būtībā tas ir vieds, kā ne tikai gāzt nevēlamu režīmu, bet arī izvairīties no atklātas konfrontācijas ar pretinieku. Vairākās valstīs krāsaino revolūciju rezultāts bijis pozitīvs, toties atsevišķās – pastāvošais režīms saglabāja savas pozīcijas. Līdz ar to, galvenais pētījuma mērķis, balstoties uz Dž.Šarpa izstrādāto teoriju par nevardarbīgo varas nomaiņu, noskaidrot, kādēļ atsevišķās valstīs revolūciju iznākums ir bijis pozitīvs, bet citās – negatīvs (ar pozitīvu iznākumu saprotot režīma gāšanu, ar negatīvu – režīma varas saglabāšanos). Galvenie darba uzdevumi ir, pirmkārt, izvērtēt, cik lielā mērā ir iespējams piemērot Dž.Šarpa izstrādāto teoriju praksē, balstoties uz Gruzijas, Ukrainas, Baltkrievijas un Krievijas piemēru. Otrkārt, izvērtēt krāsaino revolūciju gaitu Gruzijā, Ukrainā, Baltkrievijā un Krievijā un izpētīt, vai revolūcijas iznākums bijis atkarīgs no opozīcija/valdošās varas spēka pielietošanas/nepielietošanas, balstoties uz Dž.Šarpa teoriju par nevardarbīgo varas nomaiņu. Treškārt, apskatīt autoru darbus, kas pētījuši krāsaino revolūciju gaitu, to iemeslus un sekas.

---

¹² Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsmīta revolūciju gaitā: Maģistra darba tēmas pieteikums*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana, 6.lpp.

¹³ Turpat.

¹⁴ Sharp, G. (2010). *From Dictatorship to Democracy: a Conceptual Framework for Liberation*, 4th ed. The Albert Einstein Institution, pp.8-9.

¹⁵ Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsmīta revolūciju gaitā: Maģistra darba tēmas pieteikums*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana, 6.lpp.

Visbeidzot, izvērtēt ārējos un iekšējos faktorus, kas varēja ietekmēt revolūciju iznākumu minētajās valstīs.

Krāsainās revolūcijas ir parādība, kas kļuvusi aktuāla 20.gs. beigās un 21.gs. sākumā, kad vairākās bijušajās Padomju bloka valstīs un Tuvajos Austrumos notika varas nomaiņa - vecie režīmi tika gāzti un pie varas nāca opozīcija. Darba metodoloģisko ietvaru veidos t.s. gadījuma analīze, kas balstīsies tieši Dž.Šarpa izstrādātajā teorijā. Pirmkārt, tiks izpētīta katras atsevišķas valsts sociālā struktūra, proti, kādas bija attiecības starp valdošo varu un pārējo sabiedrību, kā šīs attiecības veidojās pirms tika veikti mēģinājumi gāzt valdošo varu. Otrkārt, tiks izpētīts, kādi nevardarbīgās pretošanās līdzekļi tika izmantoti revolūcijas gaitā (kas ir kopīgs un atšķirīgs starp pētāmajām valstīm), kas kalpoja par iemeslu noteiktu līdzekļu izmantošanai. Treškārt, katras valsts gadījumā tiks izpētīta revolūcijas gaita, lai noteiktu faktorus, kas ietekmējuši revolūcijas veiksmīgu/neveiksmīgu iznākumu. Balstoties uz Dž.Šarpa izstrādāto teoriju, tiks sniegts vērtējums par revolūciju gaitu (analizētas galvenās opozīcijas kļūdas, kas neļāva sasniegt veiksmīgu revolūcijas iznākumu).

Darba teorētisko ietvaru veidos, pirmkārt, dažādu autoru (H.Ārentes, Dž.Rosenau, A. de Tokvila, S.Hantingtona, u.c.) viedoklis par to, kas ir revolūcija, kādi ir tās cēloņi un iespējamās sekas. Otrkārt, teorētiskās bāzes pamatu veidos Dž.Šarpa izstrādātā teorija par nevardarbīgo varas nomaiņu, jo darba galvenais mērķis ir noskaidrot, kādēļ atsevišķās valstīs revolūciju iznākums ir bijis veiksmīgs, bet citās – neveiksmīgs. Visbeidzot, tiks aplūkota Dž.Šarpa teorijas kritika, lai varētu pilnvērtīgāk aplūkot krāsaino revolūciju jautājumu. Darba empīriskajā daļā tiks analizēts Gruzijas, Ukrainas, Baltkrievijas un Krievijas gadījums, proti, divi veiksmīgi un divi neveiksmīgi revolūciju gadījumi, izmantojot augstākminēto teorētisko bāzi.

1. REVOLŪCIJAS JĒDZIENA SKAIDROJUMS

1.1. Kas ir revolūcija?

Revolūcijas jēdzienu mēdz skaidrot dažādi un izmantot dažādās jomās (ne tikai politikā), tomēr visus šos skaidrojumus vieno kopīga iezīme – pārmaiņas. Tās var būt gan ātras un vardarbīgas, gan arī lēnas, neparedzamas, u.c. – viss ir atkarīgs no konteksta, kurā tiek lietots revolūcijas jēdziens. Par „lielām” (piemēram, Lielā franču revolūcija) dēvē revolūcijas, kur līdz ar politisko iekārtu mainās sabiedrības sociālā un ekonomiskā struktūra¹⁶. Revolūcijas, kur par revolucionāro procesu virzītājspēku kļūst zemākie sabiedrības slāņi (zemnieki, strādnieki, utt.), sauc par sociālajām revolūcijām.¹⁷ Toties, ja izmaiņas notiek tikai politiskajā struktūrā, revolūciju dēvē par politisku¹⁸. Pastāv tāds jēdziens kā „neizdevusies revolūcija”, kuru raksturo jauno politisko spēku nespēja noturēties pie varas pēc vecā režīma gāšanas¹⁹. Visbeidzot, bieži tiek lietots tāds jēdziens kā sacelšanās, kam raksturīgs vardarbības izmantojums, kā arī protesti, kas var būt gan mierīgi, gan arī vardarbīgi. Gan sacelšanās, gan protesti ir revolucionāras kustības, kuru rezultāts ir atkarīgs no daudzu faktoru mijiedarbības. Jāpiebilst, ka augstākminētā revolūciju klasifikācija nav pilnīga, jo katrs pētnieks mēdz definēt revolūcijas atšķirīgi (atbilstoši pētnieciskajām interesēm). Pie tam, revolūcijas ir sarežģīts process, ko bieži vien ir grūti iekļaut noteiktos klasifikācijas rāmjos, jo notiekošās pārmaiņas ir pārāk plašas un daudzpusīgas.

Daudzās vārdnīcās revolūcijas jēdziena skaidrojumā tiek iekļauta varas nomiņa: 1) „Revolūcija ir pilnīga valdošās varas/valdības gāšana no to iedzīvotāju puses, kas agrāk bija tai pakļauti, un jaunas varas/valdības izveidošana.”²⁰ 2) „Revolūcija ir valsts pārvaldes veida izmaiņas, kam raksturīga jaunas politiskās sistēmas ieviešana un vardarbības izmantošana revolūcijas sākumā.”²¹ Abās definīcijās ir iekļauts viedoklis, ka revolūcijas saistītas tikai ar politiku un ka tās var nosaukt par revolūcijām, ja notiek pilnīga pastāvošās varas nomaiņa²². Ja runa ir par politiku, revolūcijas iznākumu ir grūti paredzēt. Bieži vien revolūcijas var beigties ar pastāvošās varas saglabāšanos un tās pozīciju nostiprināšanos, vai noteiktu izmaiņu

---

¹⁶ Goldstone, J.A. (2001). *Toward a Forth Generation of Revolutionary Theory*. Annual Review of Political Science, pp.142-143.

¹⁷ Ibid., p.143.,

¹⁸ Ibid.,

¹⁹ Ibid.

²⁰ Kimmel, M.S. (1990). *Revolution, a Sociological Interpretation*. Temple University Press, p.4.

²¹ *Revolution*. Cambridge Dictionaries Online: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/revolution>; viewed 02.02.2015.

²² Kimmel M.S. (1990). *Revolution, a Sociological Interpretation*. p.4.

ieviešanu valsts pārvaldē, kas varētu kaut kādā mērā apmierināt opozīcijas vajadzības. Līdz ar to, lai pilnīgāk izprastu revolūcijas jēdzienu, nepieciešams izskatīt dažādu pētnieku piedāvātos skaidrojumus.

Sengrieķu domātājs Aristotelis uzskatīja, ka revolūcija nav tikai un vienīgi izmaiņas politiskās pārvaldes sistēmā, drīzāk šīs izmaiņas kalpoja par vienu no revolūcijas veiksmīga iznākuma kritērijiem. Pēc viņa domām revolūcijas rezultātā bija iespējams gan mainīt pastāvošo pārvaldes formu uz pilnīgi citu, gan arī saglabāt esošo pārvaldes formu, bet iegūt kontroli pār resursiem un iespēju noteikt lietu kārtību²³. Runājot par revolūciju cēloņiem, gan Aristotelis, gan arī viņa skolotājs Platons uzskatīja, ka revolūciju pamatā ir nabadzība,²⁴ proti, „veidojas ekonomisko interešu sadursme starp nabadzīgo un bagāto sabiedrības slāni.”²⁵

Daudzi pētnieki piekrīt sengrieķu domātāja Aristoteļa viedoklim, ka pārmaiņas valsts pārvaldes sistēmā var nosaukt par revolūciju tikai tad, ja tās bijušas veiksmīgas. Piemēram, amerikāņu pētniece E.K.Trimbergera (*E.K.Trimberger*) uzskata, ka revolūcija ir „centrālā valsts pārvaldes aparāta pārņemšana savā varā, kā rezultātā tiek sagrauta iepriekšējā režīma ekonomiskā un politiskā vara.”²⁶ Amerikāņu sociologa Dž.Gudvina (*J.Goodwin*) revolūcijas jēdziena skaidrojums ir līdzīgs Aristoteļa piedāvātajam skaidrojumam. Proti, revolūcija var novest gan pie valsts pārvaldes un pastāvošās varas nomaiņas, gan pie valsts pārvaldes formas saglabāšanās un jauninājumu ieviešanas pārvaldes struktūrā. Pie tam, tiek uzsvērts, ka revolūciju virzošais spēks ir tautas masas, kas ir nepamierinātas ar pastāvošo lietu kārtību²⁷: 1) „pirmkārt, revolūciju var raksturot kā valsts varas vai politiskā režīma izmaiņu apstākļus, kuru virzošais spēks ir masu tautas kustības, kas izmanto neregulārus, nekonstitucionālus vai vardarbīgus līdzekļus savu mērķu sasniegšanā”²⁸; 2) „otrkārt, revolūcija sevī ietver ne tikai masu mobilizāciju un režīma nomaiņu, bet arī fundamentālas sociālās, ekonomiskās un kulturālās pārmaiņas valsts varas iekšienē”²⁹.

Viens no centrālajiem revolūcijas elementiem ir vardarbības izmantošana. Piemēram, S.P.Hantingtons (*S.P.Huntington*) uzsvēra, ka revolūcija ir „straupas, fundamentālas un vardarbīgas pārmaiņas sabiedrības vērtībās, kas noved pie pārmaiņām valsts politikajā

---

²³ Kimmel, M.S. (1990). *Revolution, a Sociological Interpretation*. p.4.

²⁴ Tanter, R., Midlarsky, M. (1967). *A theory of Revolution*. The Journal of Conflict Resolution . Vol. 11, No. 3, pp.269-270.

²⁵ Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsmīta revolūciju gaitā: Literatūras pārskats*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana, 3.lpp.

²⁶ Kimmel M.S. (1990). *Revolution, a Sociological Interpretation*. p.4.

²⁷ Goodwin, J. (2001). *No Other Way Out: States and Revolutionary Movements, 1945-1991*. Cambridge University Press, p.9.

²⁸ Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsmīta revolūciju gaitā: Literatūras pārskats*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana, 3.-4.lpp.

²⁹ Turpat.

sistēmā, sociālajā struktūrā, pastāvošajā varas sadalījumā un īstenotajā politikā.”³⁰ Šajā gadījumā var minēt arī T.Skočpolas (*T.Skocpol*) viedokli, kas uzsver, ka „revolūcija ir straujas izmaiņas sabiedrības struktūrā, kam seko sabiedrības šķirās balstītas sacelšanās pret pastāvošo kārtību.”³¹ „Savā grāmatā „*States and Social Revolution*” viņa min, ka cilvēku masas nav galvenie revolūciju īstenotāji, drīzāk revolūcija ir dažādu politisko grupu cīņas rezultāts, kur par uzvarētāju kļūst tikai viens, līdz ar to šim uzvarētājam ir iespēja noteikt politisko kursu un izvēlēties cilvēkus, kas ieņems vadošās vietas valsts pārvaldes aparātā.”³² Amerikāņu politologs Dž.N.Rosenau (*J.N.Rosenau*) līdzīgi kā H.Arēnte uzsvēra, ka revolūcijas ir saistītas ar cīņu par varu un ietekmi valsts varas aparātā³⁴. Pēc viņa domām, „revolūcija var būt veiksmīga, ja „pareizie” cilvēki nonāk „pareizajās” vietās, proti, ir fundamentāli svarīgs lomu sadalījums,”³⁵ pie tam šiem „pareizajiem” cilvēkiem jāprot veikt noteiktus uzdevumus.

Kā tika minēts iepriekš, Aristotelis uzsvēra, ka revolūciju pamatā ir nabadzība, kas noved pie nesaskaņām starp dažādiem sabiedrības slāņiem. Pilnīgi pretēju viedokli pārstāv filozofs Aleksis de Tokvils (*Alexis de Tocqueville*). Viņa skatījumā „nabadzība nevar kalpot par vienu no revolūcijas cēloņiem; kā piemērs tiek minēts Lielās franču revolūcijas laika zemnieks, kuram bija daudz vairāk brīvību nekā šīs sabiedrības šķiras pārstāvjiem citviet Eiropā”³⁶.

Interesants ir H.Ārentes (*H.Arendt*) viedoklis par revolūcijām. „Revolūcijas šajā gadījumā tiek skatītas nevis kā vardarbīga vienas varas nomaiņa, kā tas ir noticis, piemēram, Lielās franču revolūcijas laikā, bet gan kā atgriešanās pie pamatvērtībām (cilvēktiesības, brīvība, u.c.), kas tika ierobežotas līdz ar valdošās varas grimšanu visatļautībā”³⁸. H.Ārente salīdzināja divas ievērojamas revolūcijas, kas mainīja gan politisko iekārtu noteiktajās valstīs, gan arī vērtību uztveri: viena no šīm revolūcijām ir Lielā franču revolūcija, otra – ASV brīvības cīņas 18.gs.³⁹ Kā zināms, „Lielā franču revolūcija izvērtās par masu teroru un nepārtrauktu varas nonākšanu dažādu cilvēku rokās, proti, sākās cīņa par varu, nevis brīvību; protams, ASV brīvības cīņu laikā daudzi cilvēki zaudēja dzīvību, tomēr netika zaudēta galvenā ideja –

³⁰ Kimmel M.S. (1990). *Revolution, a Sociological Interpretation*. p.4.

³¹ Ibid., p.5.

³² Skocpol, (1979). T. *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia, and China*. Cambridge University Press, pp.4-14.

³³ Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsmīta revolūciju gaitā: Literatūras pārskats*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana, 5.lpp.

³⁴ Tanter, R., Midlarsky, M. (1967). *A Theory of Revolution*. The Journal of Conflict Resolution . Vol. 11, No. 3, p.265.

³⁵ Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsmīta revolūciju gaitā: Literatūras pārskats*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana, 5.lpp.

³⁶ De Tocqueville, A. (1856). A. *The Old Regime and the Revolution*. Harper & Brother Publishers, pp.13-14.

³⁷ Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsmīta revolūciju gaitā: Literatūras pārskats*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana, 3.lpp.

³⁸ Turpat,

³⁹ Turpat.

cīņa par brīvību un labāku nākotni”⁴⁰. No šī pieņēmuma izriet viens secinājums – revolūcijas laikā var panākt vēlamos mērķus tikai tad, ja revolucionāri ir vienoti savos uzskatos un mērķos.⁴¹

Lielās franču revolūcijas un ASV brīvības cīņu kontekstā ir vērts minēt vēsturnieka K.Brintona (*C.Brinton*) viedokli, kas uzskatīja, ka revolūcijas ir līdzīgas slimībām, kuras „iznīcina vājākos sistēmas elementus”⁴². Viņa skatījumā valsts pēc revolūcijas var kļūt daudz spēcīgāka, jo tiek likvidēti vājie elementi. Ir grūti piekrist šādam viedoklim, jo nevienam nav tiesību izlemt, kas ir un kas nav vērtīgāks valstij, pie tam, atsaucoties, piemēram, uz Lielo franču revolūciju vai pilsoņu karu Krievijā 1917.gadā, bojā gāja daudzi cilvēki, kas varētu valstij dot noteiktu pienesumu un kurus diez vai varētu nosaukt par vājiem sistēmas elementiem. Kaut arī K.Brintona viedoklis ir diezgan radikāls, tomēr viņa izstrādāto revolūciju klasifikāciju ir iespējams pielietot arī praksē⁴³: „kā pirmo posmu Brintons min t.s. „slimības simptomus” (ekonomiskās problēmas, valsts pārvaldes aparāta neefektīva darbība, noziedzība, u.c.), „slimību” (revolūcija pati par sevi) un „slimības beigas” (revolūcijas beigas, kad visi atgriežas pie ikdienas dzīves un savu problēmu risināšanas)”⁴⁴

Visbeidzot, ir vērts minēt tādu teoriju kā „neparedzētās politiskās revolūcijas teorija”⁴⁵ (*a theory on unanticipated political revolution*)⁴⁶. Teorija skaidro, kādēļ nereti „valdošā vara pat nenojauš, cik lielā mērā tauta ir neapmierināta ar pastāvošo situāciju valstī, un līdz pēdējam brīdim ir pārliecināta, ka režīmu nekas neapdraud”⁴⁷. „Iemesls tam ir visnotaļ vienkāršs – cilvēki, kas ir neapmierināti ar pastāvošo varu, ir tendēti slēpt savas patiesās domas līdz tam brīdim, kad opozīcija kļūst tik spēcīga, ka tā ir spējīga sagraut valdošā režīma varu”⁴⁸.

Kā redzams, augstākminētajiem autoriem ir diezgan atšķirīgs viedoklis par to, kas ir revolūcija: kādam tā ir saistīta ar vardarbību, kāds to salīdzina ar slimību, cits uzskata, ka tā ir saistīta ar valdošās varas gāšanu un fundamentālām izmaiņām valsts pārvaldes sistēmā, u.c. M.Kimmels (*M.S.Kimmel*) savā grāmatā „*Revolution, a Sociological Interpretation*” piedāvā pievērst uzmanību amerikāņu vēsturnieka Pereza Zagorina (*P.Zagorin*) izstrādātajai

---

⁴⁰ Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsmīta revolūciju gaitā: Literatūras pārskats*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana, 3.lpp.

⁴¹ Swift, S. (2008). *Critical Thinkers: Hannah Arendt*. Routledge, pp.16-18.

⁴² Brinton, C. (1965). *The Anatomy of Revolution*. Vintage Books, p.18.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsmīta revolūciju gaitā: Literatūras pārskats*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana, 4.lpp.

⁴⁵ Turpat, 2.lpp.

⁴⁶ Kuran, T. (1989). *Sparks and prairie fires: A theory of unanticipated political revolution*. Public Choice, Vol. 61, No.1, p.41.

⁴⁷ Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsmīta revolūciju gaitā: Literatūras pārskats*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana, 2.lpp.

⁴⁸ Turpat.

revolūcijas jēdziena definīcijai. Pēc P.Zagorina domām, revolūcija ir „jebkurš pakļauto grupu mēģinājums caur vardarbības izmantošanu panākt: 1) pastāvošās varas/valdības un tās īstenotās politikas nomaiņu; 2) režīma nomaiņu; vai 3) izmaiņas sabiedrībā; balstoties pagātnes notikumos vai nākotnes ideālos, kurus grupas vēlas panākt.”⁴⁹ Šī definīcija pēc M.Kimmela domām ir viena no precīzākajām, un viņa viedoklim var piekrist, jo tā skaidro gan revolūcijas iespējamo veiksmīgo/neveiksmīgo iznākumu, gan iekļauj sevī vardarbības jēdzienu, gan arī elementus jeb objektus, kas revolūcijas gaitā var tikt mainīti (proti, pastāvošā vara/valdība).⁵⁰

1.2. Revolūciju teorētiskais pamatojums

Pētot revolūcijas, viens no svarīgākajiem uzdevumiem, ir saprast, kādi ir revolūciju cēloņi. Daudzi pētnieki piekrīt, ka revolūciju cēloņi slēpjas katras atsevišķas valsts vēsturē, proti, revolūcijas izceļas no vairāku faktoru mijiedarbības ilga laika periodā, un sacelšanās pret pastāvošo varu, kas ir revolūcijas kulminācija, nereti ilgst tikai dažas dienas. Protams, pastāv vairums dažādu iemeslu, kas var izraisīt sabiedrības sacelšanos pret pastāvošo kārtību, tomēr jāsaprot, kādi faktori ir noveduši pie sacelšanās, un vai tika radīta noteikta vide revolūcijas procesu attīstībai. Jāpiebilst, ka revolūcijas ir skaidrojamas kā krasas izmaiņas gan sabiedrības struktūrā, gan politiskajā iekārtā, utt. Līdz ar to „katra revolūciju pētnieka uzdevums ir saprast, kas ir tie faktori, kas ilgtermiņā iesekmējuši sabiedrības struktūru veidošanos un politisko procesu attīstību, veicinot izmaiņu (un neapmierinātības) rašanos”⁵¹. Revolūciju var salīdzināt ar burbuli, kas laika gaitā aizvien pieaug un visbeidzot uzsprāgs, radot neparedzamas un bieži vien nelabojamas sekas.

M.S.Kimmels savā grāmatā „*Revolution, a Sociological Interpretation*” uzsver, ka revolūcijas veidošanās process notiek ilgtermiņā un ka iespējams izdalīt trīs elementus, kas raksturo šo procesu⁵². Pirmkārt, nepieciešams noskaidrot, kāda ir sabiedrības struktūra, attiecības starp varu un sabiedrību, politiskā kultūra, u.c., proti, iezīmes, kas raksturo pašu sabiedrību⁵³. Otrkārt, nepieciešams noskaidrot, vai pētāmās valsts gadījumā pastāv faktori, kas var izraisīt izmaiņas struktūrā. M.S.Kimmels savā grāmatā kā piemēru ir minējis koka māju, kas pati par sevi aizdegties nevar, tomēr, ugunsgrēku var izraisīt, piemēram, ļoti karsts laiks, „spēlēšanās” ar sērskociņiem, utt.⁵⁴ Tātad, lai saprastu, kādēļ sākas revolūcijas,

---

⁴⁹ Kimmel, M.S. (1990). *Revolution, a Sociological Interpretation*. p.6.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid., p.9.,

⁵² Ibid.,

⁵³ Ibid.,

⁵⁴ Ibid.

nepieciešams noskaidrot, vai pastāv t.s. „sērkokociņi”⁵⁵. Visbeidzot, ir jāatbild uz jautājumu – kādēļ revolūcija sākas noteiktajā momentā, nevis vēlāk vai agrāk? Kas ir revolūciju katalizatori īstermiņā?⁵⁶

Pastāv dažādas teorijas, kas cenšas skaidrot revolūciju cēloņus. Katra no tām pievērš uzmanību noteiktiem faktoriem – sākot ar sociāli ekonomiskajām attiecībām starp sabiedrības slāņiem un beidzot ar psiholoģiskajiem faktoriem. Revolūcijas ir parādība, kas cilvēces vēsturē allaž ir spēlējusi svarīgu lomu, jo bieži vien radīja vērienīgas pārmaiņas sabiedrībā. Revolūcijas teorētiski pamatot ir mēģinājuši daudzi pētnieki, sākot ar sengrieķu domātāju Aristoteli un beidzot ar mūsdienu pētniekiem – tādiem kā T.Skočpola, M.S.Kimmels, un daudzi citi. Amerikāņu politologs Džeks Goldstouns (*Jack Goldstone*) revolūciju pētniekus iedala četrās dažādās paaudzēs. Pie pirmās paaudzes, pēc Dž.Goldstouna domām, pieder tie pētnieki, kas revolūcijas sasaistīja ar psiholoģijas jomu un pārsvarā izmantoja aprakstošas metodes savos pētījumos⁵⁷: piemēram, franču psihologs un sociologs Gustavs Lebons (*Gustave Le Bon*), kas izstrādājis t.s. „pūļa psiholoģijas teoriju,”⁵⁸ krievu izcelsmes amerikāņu sociologs Pitirims Sorokins, kas veicis ievērojamu ieguldījumu t.s. „sociālo ciklu teorijas” (*social cycle theory*) attīstībā⁵⁹, u.c.

Pie otrās paaudzes, pēc Dž.Goldstouna domām, pieder tie pētnieki, kuri savos pētījumos mēģinājuši skaidrot, kādēļ revolūcijas izceļas, par pamatu izmantojot teorijas, kas skaidro sociālo uzvedību.⁶⁰ Pie tam, šīs t.s. paaudzes pārstāvji tika iedalīti vairākās grupās: psiholoģijas, socioloģijas un politikas grupā. Pie psiholoģijas grupas piederošie pētnieki (*T.R.Gurrs*, u.c.⁶¹) pārsvarā skaidroja revolūcijas kā parādību, ko izraisījuši sabiedrības negatīvā attieksme un visaptveroša neapmierinātība ar pastāvošo kārtību.⁶² Pie socioloģijas grupas piederošie pētnieki (*N.Smelzers*, *M.Harts*, u.c.⁶³) uzskatīja, ka pastāv līdzsvars starp resursiem un sabiedrības vajadzībām. Pie tam, par galveno revolūciju cēloni kļūst šī līdzsvara sabrukums⁶⁴. Visbeidzot, pie politiskās grupas piederošie pētnieki (*Č.Tillijs*, *S.Hantingtons*, u.c.) uzskatīja, ka galvenais revolūciju cēlonis ir cīņa par varu starp dažādām interešu grupām.⁶⁵

---

⁵⁵ Kimmel, M.S. *Revolution, a Sociological Interpretation*. p.9.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Klandermans, B., Roggeband, C. (2009). *Handbook of Social Movements Across Disciplines*. Springer Science & Business Media, p.139.

⁵⁸ Reicher, S. *The Psychology of Crowd Dynamics*. School of Psychology University of St.Andrews. p.5.

⁵⁹ Sorokin, P. (1970). *Social and Cultural Dynamics*. Porter Sargen Publisher, pp.38-40.

⁶⁰ Goldstone, J. (1980). *Theories of Revolution: The Third Generation*. World Politics, Vol.32, Nr.3, p.425.

⁶¹ Ibid., pp.425-426.,

⁶² Ibid.,

⁶³ Ibid.,

⁶⁴ Ibid.,

⁶⁵ Ibid.

Gan pirmās, gan otrās paaudzes pētnieki izpelnījās diezgan lielu kritiku, jo tika pētīts salīdzinoši neliels revolūciju skaits un piedāvātais revolūciju skaidrojums nespēja sniegt atbildi uz daudziem jautājumiem, piemēram, – kādēļ vienā valstī revolūcija ir veiksmīga, bet citā – nē (ja revolūcijas bijušas diezgan līdzīgas konteksta ziņā)?⁶⁶ Kaut arī šo paaudžu autori tika kritizēti, tomēr ir izveidots ievērojams pamats tālākiem revolūciju pētījumiem. Tieši kritikas dēļ, pēc Dž.Goldstouna domām, sāka veidoties pilnīgi jauna pētnieku paaudze, kas skatīja revolūcijas šķiru attiecību kontekstā⁶⁷, proti, par pamatu tika izmantotas Marksisma piedāvātās idejas⁶⁸. Šo pētnieku vidū ir arī amerikāņu politikas pētniece Teda Skočpola (*Theda Skocpol*)⁶⁹.

Savā grāmatā „*States & Social Revolutions*” T.Skočpola apraksta vairākas revolūcijas teorijas un apkopo tās dažādās grupās: teorijas, kam tuvas Marksisma idejas⁷⁰, psiholoģiskās teorijas („*Aggregate-Psychological Theory*”⁷¹), politiskā konflikta teorijas („*Political-Conflict Theory*”⁷²), sistēmas vērtību teorijas („*Systems Value Consensus theory*”⁷³). Psiholoģiskās teorijas cenšas skaidrot cilvēku motivāciju iesaistīties opozīcijas darbībā vai vardarbībā, kas vērsta pret pastāvošo varu⁷⁴. Sistēmas vērtību teorijas skaidro revolūcijas kā vardarbīgas atbildes uz nevienlīdzību sociālajā struktūrā⁷⁵. Politiskā konflikta teoriju pamatā ir ideja, ka centrālā loma revolūcijā ir konflikta starp valdošo varu un opozīciju izpētei⁷⁶. Visbeidzot, teorijas, kuru pamatā ir Marksisma idejas, piedāvā nedaudz atšķirīgu revolūciju rašanās skaidrojumu, proti, revolūcijas tiek skatītas sabiedrības šķiru savstarpējo attiecību kontekstā. Šo teoriju pamatā ir idejas par sabiedrības šķiru attiecībām, un revolūcijas tiek skaidrotas kā uz šķiru attiecībām balstīti konflikti, kas rodas no pastāvošajām pretrunām starp šīm šķirām⁷⁷.

T.Skočpola, runājot par revolūcijām, atsaucas uz amerikāņu politologa Čalmera Džonsona (*Chalmers Johnson*) viedokli, kas uzskatīja, ka vardarbībai ir centrālā loma revolūciju gaitā. Pēc viņa domām „revolūcija ir viens no sociālo pārmaiņu veidiem, kas raksturojams ar vardarbības iekļaušanu attiecībās starp sabiedrības locekļiem, pie tam,

---

⁶⁶ Klandermans, B., Roggeband, C. (2009). *Handbook of Social Movements Across Disciplines*. Springer Science & Business Media, p.139.

⁶⁷ Ibid., pp.139-140.

⁶⁸ Goldstone, J.A. *Toward a Forth Generation of Revolutionary Theory*. pp.140-141.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Skocpol, T. (1979). *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia and China*. Cambridge University Press, p.6.

⁷¹ Ibid.,

⁷² Ibid., p.11.,

⁷³ Skocpol, T. (1994). *Social Revolutions in the Modern World*. Cambridge University Press, p.104.

⁷⁴ Ibid., p.100.,

⁷⁵ Ibid., p.104.,

⁷⁶ Ibid., 108.,

⁷⁷ Ibid., p.114.

vardarbība ir nevis emociju rezultāts, bet gan racionāla un stratēģiska rīcība, kuras mērķis ir mainīt sociālo struktūru”⁷⁸. Kā redzams, vardarbība pēc Č.Džonsona domām kalpo par vienu no revolūcijas virzītājspēkiem. Atgriezoties pie revolūciju teorijām (tieši pie t.s. sistēmas vērtību teorijām „*Systems Value Consensus theory*) un Č.Džonsona izteikto viedokli par vardarbības lomu revolūciju gaitā, jāuzsver, ka revolūcijas rodas tad, kad sabiedrībā atzītās vērtības kļūst nesavienojamas ar apkārtējo vidi (vai otrādi – apkārtējā vide kļūst nesavienojama ar jaunajām vērtībām). Autors atzīst, ka krīzes, kas vēlāk var pārtapt par revolūcijām, rodas, pirmkārt, no inovāciju ieviešanas⁷⁹. Pie tam nav nozīmes, vai šīs „inovācijas” ir saistītas ar izmaiņām vērtību sistēmā vai ar tehnoloģiskajiem jauninājumiem.⁸⁰ Otrkārt, krīzes/revolūcijas var tikt radītas ārējās ietekmes vai iejaukšanās rezultātā (un visbiežāk iejaukšanās ir netieša). Līdz ar jaunu vērtību parādīšanos, kas neatbilst pastāvošai kārtībai, zūd t.s. vērtību vienprātība/saskaņa, proti, sistēmā rodas pretreakcija – notiek „vecu” un „jauno” vērtību sadursme, un tas, cik lielā mērā „jaunās” vērtības būs spēcīgākas (iegūs pēc iespējas vairāk atbalstītāju), atkarīgs kopējais revolūcijas iznākums⁸¹.

T.Skočpola savā grāmatā „*Social Revolutions in the Modern World*” norāda uz vairākiem Č.Džonsona teorijas trūkumiem. Pirmkārt, tiek uzdoti divi svarīgi jautājumi: 1) „Vai revolūcijas īsteno/izraisa ideoloģiskās kustības, kuru vērtības atšķiras no pastāvošās varas vērtībām?”⁸² 2) „Kā būt ar revolūcijām, kurās ideoloģiskās kustības bijušas diezgan spēcīgas/ ieguvušas ievērojamu sabiedrības atbalstu, tomēr revolūcijas gala rezultāts bijis neveiksmīgs – pastāvošā vara saglabāja savas pozīcijas?”⁸³ Kā redzams, iezīmējas vairāki Č.Džonsona teorijas trūkumi, jo vēsturē ir iespējams atrast pietiekami daudz piemēru, kur revolucionārās kustības bijušas diezgan spēcīgas, tomēr pati, revolūcija bijusi neveiksmīga, ar to saprotot valdošās varas pozīciju saglabāšanos. No tā izriet secinājums, ka vērtības nav noteicošais faktors revolūciju gaitā. Vērtības lielākoties kalpo par elementu, kas vieno masas, bet, kā atzīst T.Skočpola, atsaucoties uz L.Trocka vārdiem, - „cilvēku masas uzsāk revolūciju nevis tādēļ, ka pastāv noteikts sabiedrības rekonstrukcijas plāns, bet tādēļ, ka vairs nav iespējams dzīvot pastāvošajā kārtībā.”⁸⁴ Kā piemērus var minēt gan Lielo franču revolūciju, gan revolūciju Krievijā 1917.gadā, kur sākās protesti pret pastāvošo kārtību, bet ideoloģija un vērtības kalpoja par elementu, kas apvienoja masas.

---

⁷⁸ Skocpol T. *Social Revolutions in the Modern World*. p 105.

⁷⁹ Ibid.,

⁸⁰ Ibid.,

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid., p.107.

⁸³ Ibid.,

⁸⁴ Ibid.

Jāpiebilst, ka vērtību definēšana palīdz noteikt, ko atbalsta, kam piekrīt, utt. katrs atsevišķs indivīds, organizācija, utt. Tomēr ir jāatceras, ka jēdziens „vērtības” pats par sevi ir ļoti plašs un vairāk attiecas uz tiem pētniekiem, kas pārstāv t.s. „psiholoģisko pieeju”⁸⁵ revolūciju pētniecībā, proti, kas uzskata, ka „revolūcijas rodas cilvēku prātos,”⁸⁶ un līdz ar to vērtības var kļūt par motivējošo faktoru revolūciju uzsākšanai⁸⁷. Tomēr, pētot revolūcijas, nepieciešams pievērst uzmanību attiecībām starp valdošo varu un pārējo sabiedrību; attiecībām starp sociālajām grupām valsts iekšienē un šīs attiecības ietekmējošiem faktoriem; valsts ekonomisko attīstību un tās lomu starptautiskajā politiskajā vidē, u.c. Protams, revolūcijas var izcelties konfliktējošu vērtību dēļ, tomēr visbiežāk tās kalpo tikai un vienīgi par cilvēku masas vienojošo elementu. Līdz ar to revolūciju cēloņus jāmeklē daudz dziļāk (ne tikai vērtībās, bet arī sabiedrības struktūrā, attiecībās starp valdošo varu un pārējo sabiedrību, vēsturiskajā kontekstā, utt.).

„*Politiskā konflikta teoriju*”⁸⁸ pārstāvji piedāvā citu skatījumu uz revolūciju rašanās cēloņiem. Pēc viņu domām, revolūciju pamatā ir politiskais konflikts. Amerikāņu sociologs Čārlzs Tilijs (*Charles Tilly*) uzsvēra, ka nepieciešams pievērst uzmanību valdošai varai, kurai dotajā momentā pieder monopols uz vardarbību, un politiskajiem spēkiem, kas cenšas iegūt varu savās rokās (politiskie oponenti, opozīcija, utt.)⁸⁹. Runājot par politiskā konflikta teorijām, iespējams saskatīt līdzību ar Marksisma idejām. Politiskā konflikta teorijās tiek uzsvērtā sociālā, politiskā un materiālā nevienlīdzība starp dažādām sabiedrības grupām. Marksismā uzsvars tiek likts uz ekonomiskajiem faktoriem, proti, nevienlīdzību starp sabiedrības šķirām (sabiedrības šķiru labklājības līmeni). Politiskās konflikta teorijas paredz, ka tieši nevienlīdzība kalpo par pamatu savstarpējām nesaskaņām sociālo grupu starpā. Marksisma gadījumā nesaskaņas rodas ekonomiskās nevienlīdzības rezultātā starp sabiedrības šķirām⁹⁰.

Atgriežoties pie T.Skočpolas piedāvātā revolūciju skaidrojuma, jāatzīmē, ka lielākā uzmanība tika pievērsta tieši sociālo revolūciju skaidrošanai jeb revolūcijām, kuru rezultātā notiek vērienīgas pārmaiņas sociālajā struktūrā. T.Skočpola kritizē augstākminētos revolūciju veidus, jo revolūciju cēloņu skaidrojums bieži ir vienpusīgs un paredz tikai atsevišķu faktoru izpēti⁹¹. T.Skočpolas savā grāmatā „*States and Social Revolutions*” analizē trīs ļoti līdzīgas

---

⁸⁵ Skocpol T. *Social Revolutions in the Modern World*. p.100.

⁸⁶ Ibid.,

⁸⁷ Ibid.,

⁸⁸ Ibid., p.108.,

⁸⁹ Ibid.,

⁹⁰ Ibid., p.114.

⁹¹ Skocpol T. *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia and China*. pp.3-14.

revolūcijas: Lielo franču revolūciju, revolūciju Krievijā 1917.gadā un revolūciju Ķīnā,⁹² nonākot pie secinājuma, ka svarīgu lomu spēlē ne tikai iekšējie faktori, kuru rezultātā var izcelties revolūcija, bet arī ārējie. T.Skočpola min t.s. iekšējās un ārējās pretrunas, kas ietekmē sabiedrību un veicina revolūciju izcelšanos. Par iekšējām pretrunām uzskatāma gan politiskās elites sadrumstalotība, gan nespēja kontrolēt valsts aparātu, u.c. Pie ārējām pretrunām attiecināms starptautiskais spiediens, kas izpaužas, piemēram, caur ekonomiskajām sankcijām, militārā pārkuma izmantošanu, lai iebiedētu, utt.⁹³

Pēc T.Skočpolas domām, revolūcijas iespējamas tikai tajās valstīs, kur pastāv centralizēts valsts pārvaldes aparāts, kuru atbalsta t.s. lielie zemes īpašnieki (*landlords*)⁹⁴. Pie tam, svarīgs faktors ir arī t.s. agrārās ekonomikas pastāvēšana. Ja ir vērojami visi šie elementi, pēc T.Skočpolas domām, pastāv revolūcijas izcelšanās iespējamība⁹⁵. Izpētot trīs augstākminētās revolūcijas, T.Skočpola nonāk pie secinājuma, ka revolūcija var izcelties, ja, pirmkārt, pastāv konflikts starp centrālo varu un minētajiem zemes īpašniekiem⁹⁶; otrkārt, zemāko sabiedrības slāņu (zemnieku, strādnieku) neapmierinātība ar pastāvošo kārtību, kas gala rezultātā var izvērsties par masveida sacelšanos⁹⁷; treškārt, resursu pieejamības samazinājums, kas rodas nelabvēlīgas starptautiskas situācijas rezultātā.⁹⁸ Kā atzīst T.Skočpola (un viņas viedoklim var piekrist), augstākminēto revolūciju rezultātā izveidojās vēl centralizētāks varas aparāts ar spēcīgu politisko spēku priekšgalā, ko atbalstīja plašas sabiedrības masas. Pie tam šo revolūciju rezultātā pilnībā mainījās valsts pārvaldes forma un sabiedrības struktūra.

T.Skočpola ir veikusi ievērojamu ieguldījumu revolūciju teorētiskajā pamatošanā. Kā tika minēts iepriekš, nepastāv ideālas teorijas, tas pats ir attiecināms arī uz T.Skočpolas idejām. T.Skočpola pētnieciskajā darbā ir pievērsusies tikai dažu revolūciju pētniecībai, kas neapšaubāmi ietekmējušas politiskos procesus gan pašās valstīs, gan arī visā pasaulē (kā tas bijis, piemēram, Lielās franču revolūcijas gadījumā). Tomēr T.Skočpola savā pētījumā nepievērš uzmanību tādām parādībām kā ideoloģija, etniskais vai reliģiskais faktors, utt., kas var kļūt par revolūcijas virzītājspēku⁹⁹. Jāpiebilst, ka, pēc T.Skočpolas domām, revolūciju virzītājspēks ir sociālo grupu/šķiru nevienlīdzība, kuras rezultātā rodas nesaskaņas, kas

---

⁹² Ibid., p.40.

⁹³ Ibid., pp.3-14.

⁹⁴ Mason T.D. (2004). *Caught in the Crossfire: Revolutions, Repression, and the Rational Peasant*. Rowman & Littlefield, p.52.

⁹⁵ Ibid.,

⁹⁶ Ibid.,

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Skocpol T. *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia and China*. p.47.

⁹⁹ Goldstone J.A. *Toward a Forth Generation of Revolutionary Theory*. p.141.

savukārt var novest pie noteiktas grupas sacelšanās pret pastāvošo kārtību¹⁰⁰. Protams, tas, vai izdosies mainīt pastāvošo kārtību, atkarīgs no vairāku faktoru mijiedarbības: sabiedrības atbalsta revolucionārai kustībai, ekonomiskā un politiskā stāvokļa valstī, politiskās elites arsenālā esošo instrumentu situācijas mainīšanai (revolucionāras kustības ietekmes mazināšana; kontrrevolūcijas kustību veidošana, utt.), starptautiskās politiskās vides, u.c. Visbeidzot, pēc Dž.Goldstouna domām, T.Skočpola nav pievērsusi uzmanību tam, ka vienmēr pastāv iespēja veidot koalīcijas starp dažādu šķiru pārstāvjiem, kas beigās var kļūt par ievērojamu politisko spēku un izraisīt vecās valdošās varas nomaiņu¹⁰¹. Kā atzīst Dž.Goldstouns, T.Skočpola un citi t.s. trešās paaudzes revolūciju pētnieki „apzināti nav pievērsuši uzmanību augstākminētajām parādībām, jo viņu pētījumi balstījās Marksisma idejās, kas paredz, ka kapitālisms, ietekmēdams gan sociālo struktūru, gan arī valsts pārvaldes aparātu, neizbēgami rada konfliktu starp dažādām sabiedrības šķirām”¹⁰², kas savukārt izslēdz, piemēram, iespēju izveidot koalīcijas starp dažādu šķiru pārstāvjiem, utt.

Kā atzīst Dž.Goldstouns, pagājušā gadsimta beigās daudzās pasaules valstīs notika procesi, kurus nav iespējams piemērot tam revolūciju skaidrojumam, ko piedāvājuši agrāko paaudžu pētnieki¹⁰³, un Dž.Goldstouna viedoklim var piekrist. Kā piemēru jāmin bijušās Padomju bloka valstis, kur nebija vērojams šķiru konflikts, tomēr šie režīmi gala rezultātā sabruka, „dodot ceļu” demokratizācijas procesiem. Pie tam, ir jāatceras, ka „visas lielās revolūcijas praktiski uzreiz noveda pie pilsoņu kariem un pie populistisku diktatūru nostiprināšanās”¹⁰⁴, mūsdienās situācija ir mainījusies – vecie režīmi var sabrukt arī bez vardarbības izmantošanas revolucionāro procesu gaitā (kā piemērs ir jau minētais demokratizācijas vilnis bijušajās Padomju bloka valstīs; t.s. „krāsainās revolūcijas” dažādās pasaules valstīs, u.c.). Šajā gadījumā ir jāmin Dž.Goldstouna piedāvāto revolūciju definējumu: revolūcija ir „mēģinājums pārveidot politiskos institūtus un politisko varu, kas tiek panākts ar formālas vai neformālas masu mobilizācijas un neinstitucionālu darbību palīdzību.”¹⁰⁵

1.3. Krāsainās revolūcijas

Jēdziens „krāsainās revolūcijas” politikas terminoloģijā ir parādījies salīdzinoši nesen – pateicoties revolucionārajiem notikumiem, kas skāruši daudzas bijušās Padomju bloka valstis, kā arī valstis Tuvajos austrumos un Āzijā. Kā zināms, pastāvošo varu valstī ir

---

¹⁰⁰ Skocpol T. *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia and China*. p.4.

¹⁰¹ Goldstone J.A. *Toward a Forth Generation of Revolutionary Theory*. p.140.

¹⁰² Ibid.,

¹⁰³ Ibid., p.141.,

¹⁰⁴ Ibid.,

¹⁰⁵ Ibid., p.142.

iespējams nomainīt dažādos veidos – sākot ar institucionālajiem veidiem (vēlēšanām, u.c.) un beidzot ar revolūcijām, pie tam revolūcijas var būt gan vardarbīgas, kā tas bijis t.s. Lielo revolūciju rezultātā (revolūcija Krievijā 1917.gadā, Lielā franču revolūcija, u.c.), gan arī nevardarbīgas (šāda tipa revolūcijas būtībā ir 20.gs. un 21.gs. sākuma fenomens). Par krāsainajām revolūcijām mēdz dēvēt revolūcijas, kur, pirmkārt, pārsvarā tiek izmantoti nevardarbīgās pretošanās līdzekļi - protesta akcijas, boikoti, u.c. veidi, kā iespējams paust savu nostāju pret pastāvošo varu¹⁰⁶ (jāpiebilst, ka ne vienmēr izdodas izvairīties no vardarbības izmantošanas; daudzos gadījumos, kā, piemēram, atzīst amerikāņu politologs Dž.Šarps, vardarbības izmantošana no valdošās varas puses kļūst par priekšnoteikumu šīs varas ātrākai gāšanai, jo tiek radīts negatīvs varas tēls gan valsts iedzīvotāju acīs, gan starptautiskās sabiedrības acīs¹⁰⁷); otrkārt, revolucionārās kustības izmanto noteiktus simbolus¹⁰⁸ (piemēram, Serbijas revolucionārā kustība „Otpor” par simbolu izmantoja baltu dūri uz melna fona; Ukrainā 2004.gada revolūcijas laikā par Viktora Juščenko un viņa vadītā politiskā spēka simbolu tika izraudzīta oranžā krāsa, pati revolūcija ieguva „Oranžās revolūcijas” nosaukumu); treškārt, krāsainās revolūcijas visbiežāk izceļas pēc negodīgām vēlēšanām vai saistītas ar vēlēšanu procesu, kur vērojami nopietni pārkāpumi (bieži vien revolūcijas izpaužas kā protesta akcijas pret jaunievēlēto valdošo varu (pārsvarā tas ir tas pats politiskais spēks, kas pārvaldījis valsti iepriekš) un nereti beidzas ar šīs varas atkāpšanos)¹⁰⁹.

Krāsaino revolūciju jēdziens atšķiras no klasiskās revolūciju izpratnes, ko piedāvājusi, piemēram, T.Skočpola, jo paredz nevardarbīgo līdzekļu izmantošanu revolucionāro procesu gaitā. Kā tika minēts, krāsainās revolūcijas visbiežāk izceļas negodīgu vēlēšanu dēļ. Vēlēšanas būtībā ir viens no veidiem, kā opozīcija var mobilizēt cilvēku masas protestiem pret valdošo varu, izmantojot dažādus pārliecināšanas instrumentus (protesta akcijas, kuru laikā valdošā vara tiek nomelnota; aģitācija, u.c.).¹¹⁰ Visbeidzot jāatceras, ka vēlēšanās piedalās arī ārzemju novērotāji, kas fiksē visus pārkāpumus, līdz ar to opozīcijai ir iespēja caur šiem novērotājiem parādīt starptautiskajai sabiedrībai, cik negodīga ir pastāvošā vara.¹¹¹ Protams, protestu rezultātā pastāvošā vara var saglabāt savas pozīcijas un opozīcija var zaudēt, ja nebūs pietiekams atbalsts. Kā piemēru var minēt t.s. „balto lentīšu” revolūciju Krievijā 2011.gadā, kur opozīcija aktīvi sāka darboties jau pirms Domes vēlēšanām, izskanēja

---

¹⁰⁶ Beachain, O.D. (ed.), Polese, A.(ed.). (2010). *The Colour Revolutions in the Former Soviet Republics: Successes and Failures*. Routledge, p.1.

¹⁰⁷ Sharp G. (2013). *How Nonviolent Struggle Works*. The Albert Einstein Institution, p.25.

¹⁰⁸ Beachain, O.D. (ed.), Polese, A.(ed.). *The Colour Revolutions in the Former Soviet Republics: Successes and Failures*. p.1.

¹⁰⁹ Ibid, pp.6-7.,

¹¹⁰ Ibid, p.7.,

¹¹¹ Ibid.

apsūdzības, ka vēlēšanas būs negodīgas, utt. Tomēr opozīcijai neizdevās panākt izvirzītos mērķus, kaut arī atbalsts tai ir bijis diezgan liels.

Ir skaidrs, ka valstī, kur valdošai varai nav sabiedrības vairākuma atbalsta, tā visdrīzāk mēģinās falsificēt vēlēšanu rezultātus vai citādi centīsies saglabāt savas pozīcijas. Opozīcija, apzinoties savas iespējas, var mobilizēt pēc iespējas vairāk cilvēku protestiem. Ir jāatceras, ka revolūcija ir ļoti sarežģīts un rezultātu ziņā grūti paredzams process, un vēl sarežģītāk ir mēģināt kontrolēt šos procesus, tādēļ nedrīkst aizmirst par revolūcijas simboliem, kam jāķļūst par cilvēku masas vienojošu elementu. Lai spētu mobilizēt masas, nepieciešami ne tikai kopīgi uzskati par vai pret kaut ko, ir fundamentāli svarīgi vizuālie simboli, kas rada piederības sajūtu pie noteiktas sabiedrības grupas¹¹².

Kā tika minēts, krāsainās revolūcijas ir fenomēns, kas parādījies salīdzinoši nesen, pie tam šis jēdziens aptver diezgan plašu pētījumu lauku. Tomēr, krāsainajām revolūcijām ir vairākas kopīgas iezīmes, kas ļauj noskaidrot, cik veiksmīgas vai neveiksmīgas tās ir bijušas, proti, vai ir izdevies gāzt pastāvošo varu, vai arī nē. Kā pirmo pazīmi, kas var paskaidrot, cik veiksmīga vai neveiksmīga ir bijusi revolūcija, jāmin attiecības starp politisko eliti un opozīciju. Grāmatā „*The Colour Revolutions in the Former Soviet Republics: Successes and Failures*” igauņu politologs Abels Polese (*Abel Polese*) uzsver, ka politiskās elites un opozīcijas attiecību kontekstā padziļinātu uzmanību jāpievērš politiskās elites „attiecībām” ar demokrātiju, proti, vai pastāv iespējas brīvi paust savu viedokli (pat ja tas neatbilst „valsts oficiālajai nostājai”, ar to saprotot viedokli, kas neatbilst politiskās elites viedoklim), vai pastāv preses brīvība, iespējas ietekmēt lēmumu pieņemšanu valsts pārvaldes aparātā ar institucionālo līdzekļu palīdzību, u.c.¹¹³ Pie tam „valstīs, kas ir vairāk orientētas uz demokrātiju, opozīcijai ir daudz lielāka rīcības brīvība, tas nozīmē, ka pastāv lielāka iespēja, ka veidosies priekšnoteikumi krāsaino revolūciju attīstībai”¹¹⁴. Protams, ir jāatceras, ka orientēšanās uz demokrātiju no politiskās elites puses bieži vien ir saistīta ar vēlmi iegūt noteiktus labumus no citām valstīm, organizācijām, u.c.¹¹⁵ Visbeidzot, svarīgi pievērst uzmanību tam, cik lielā mērā politiskā elite ir vienota, jo sadrumstalotība politiskās elites iekšienē var izraisīt problēmas režīma funkcionēšanā un radīt priekšnoteikumus revolucionāro procesu attīstībai.

---

¹¹² Beachain, O.D. (ed.), Polese, A.(ed.). *The Colour Revolutions in the Former Soviet Republics: Successes and Failures*. p.7.

¹¹³ Ibid., pp.7-8.,

¹¹⁴ Ibid., p.8.,

¹¹⁵ Ibid.

Kā nākamā pazīme, kurai ir fundamentāla loma krāsainajās revolūcijās, ir opozīcija.¹¹⁶ Kā atzīst A.Polese, opozīcija, kura pirmkārt, ir pārāk sadrumstalota un kura nespēj definēt kopīgus mērķus, nav spējīga pretoties arī politiskai elitei, kas ir pie varas¹¹⁷. Jāpiebilst, ka vēlēšanas šajā gadījumā kalpo tikai par noteiktas kustības popularizēšanas lauku, tomēr, ja opozīcija ir pārāk sadrumstalota, tā nespēs piesaistīt pietiekami daudz atbalstītāju, pie tam pastāv iespēja, ka parādīsies vairāki opozīcijas līderi, kā rezultātā sāksies cīņa par vēlētāju balsīm opozīcijas iekšienē. Tādēļ, lai panāktu vēlamos mērķus, opozīcijai jābūt pēc iespējas vienotākai, pie tam, jāizvēlas vienu līderi, kas kļūs par opozīcijas „seju”. Otrkārt, svarīga ir ne tikai opozīcijas vienotība, bet arī izvirzītie mērķi. Protestu sākumā nostāja „pret” var palīdzēt iegūt pēc iespējas lielāku atbalstītāju skaitu, tomēr vēlāk, lai noturētu varu savās rokās, ja revolūcijas iznākums opozīcijai būs veiksmīgs, nepieciešams izstrādāt darbības plānu vai programmu, šādā veidā parādot, ka opozīcija ir gatava strādāt, lai attaisnotu sabiedrības cerības. Protams, praksē bieži vien notiek pretējs process – opozīcija pēc revolūcijas nespēj noturēties pie varas ilgu laiku, jo nav izstrādāts nedz darbības plāns, nedz izvirzīti konkrēti mērķi, pie tam opozīcija var izrādīties daudz sliktāka par iepriekšējo varu (kā piemērus var minēt Ēģipti pēc Hosni Mubarakas gāšanas; Ukrainu, kurā revolūcijas un nepārtrauktas varas nomaiņas ir kļuvušas par sava veida normu). Treškārt, svarīgs elements opozīcijas darbībā ir finansējums. Protams, bieži vien ir sarežģīti pierādīt, kas ir finansējis opozīcijas darbību, tomēr bez finansējuma nav iespējams izveidot kustību, kas būtu pietiekami spēcīga, lai pretotos valdošai varai. Pie tam, ir jāatceras, ka 21.gs. revolūcijas vairs neatbilst klasiskajai revolūciju izpratnei, kad tās uzsāka zemākie sabiedrības slāņi, jo „vairs nebija iespējams dzīvot pastāvošajā kārtībā.”¹¹⁸ Mūsdienās revolūcijas ir kļuvušas sarežģītākas un daudzpusīgākas.

Kā trešo pazīmi, bez kuras izpētes nav iespējams izprast revolūciju cēloņus un iespējamās sekas, ir pilsoniskā sabiedrība un politiskā kultūra, kas pastāv noteiktā sabiedrībā.¹¹⁹ Katrā valstī gan pilsonisko sabiedrību, gan politisko kultūru raksturo noteiktu iezīmju kopums, kas veidojies ilgā laika periodā. Saprotot, kādas ir šīs iezīmes, iespējams noskaidrot, kas varēja kalpot par cēloni revolucionārajiem procesiem, jo kā zināms, revolūcijas rodas tādēļ, ka pastāv noteiktas pretrunas pašā sabiedrībā un tādēļ, ka ir vēlme mainīt pastāvošo kārtību.

---

¹¹⁶ Beachain, O.D. (ed.), Polese, A.(ed.). *The Colour Revolutions in the Former Soviet Republics: Successes and Failures*. p.8.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Skocpol, T. *Social Revolutions in the Modern World*. p 107.

¹¹⁹ Beachain, O.D. (ed.), Polese, A.(ed.). *The Colour Revolutions in the Former Soviet Republics: Successes and Failures*. pp.9-10.

Kā ceturto pazīmi, kurai ir jāpievērš padziļināta uzmanība, pētot revolūcijas, ir ārējo aktieru darbība revolucionāro procesu attīstībā¹²⁰. Nereti opozīcija saņem gan finansiālu, gan cita veida atbalstu no ārvalstu organizācijām, piemēram, NVO vai dažādiem fondiem, u.c. Pie tam atbalsts var būt gan atklāts, gan arī slēpts. Lai saprastu, kādēļ tiek vai netiek sniegts atbalsts opozīcijai vai valdošai varai, nepieciešams padziļināti izpētīt starpvalstu attiecības reģionā, kur notiek revolucionārie procesi: kam ir un kam nav izdevīga opozīcijas nākšana pie varas; kāds ir spēku līdzsvars noteiktajā reģionā un kā dažādi revolūcijas iznākumi spēs ietekmēt šo spēku līdzsvaru; vai notiek globālo/reģionālo lielvaru interešu sadursme noteiktajā reģionā, utt. Jāpiebilst, ka bieži vien atbalsts opozīcijai no ārvalstu puses tiek slēpts, lai neizraisītu atklātu konfrontāciju ar valdošo varu. Pie tam, par noteicošo faktoru starpvalstu attiecībās kalpo labumi (finansiālie līdzekļi, resursi, ietekme, utt.), ko noteikta valsts var iegūt, atbalstot opozīciju vai valdošo varu valstī, kur sākušies revolucionārie procesi – proti, noteicošā loma ir nacionālajām interesēm.

Daudzi pētnieki mēģinājuši teorētiski pamatot revolucionāros procesus, kas skāruši daudzas pasaules valstis 20.gs. beigās un 21.gs. sākumā, nosaucot šos procesus par „krāsainajām revolūcijām”. Krāsainās revolūcijas mūsdienās ir kļuvušas par atsevišķu izpētes objektu, jo metodes, kuras mūsdienās tiek izmantotas revolucionāro procesu gaitā, ir piedzīvojušas krasas pārmaiņas – kļuva aktuāla t.s. nevardarbīgā pretošanās, kas var būt diezgan efektīva mērķu sasniegšanā.

---

¹²⁰ Beachain, O.D. (ed.), Polese, A.(ed.). *The Colour Revolutions in the Former Soviet Republics: Successes and Failures*. pp.9-10.

2. NEVARDARBĪGĀS VARAS NOMAIŅAS TEORIJA

2.1. Nevardarbīgās pretošanās būtība

Amerikāņu politologs Dž.Šarps (*G.Sharp*) ir izstrādājis teoriju par nevardarbīgu varas nomaiņu, kuras centrā ir ideja, ka jebkuru nedemokrātisku režīmu ir iespējams gāzt, izmantojot nevardarbīgās pretošanās līdzekļus (protesta akcijas, streikus, u.c.). Būtībā tiek piedāvāts jauns skatījums uz revolūciju izcelšanās cēloņiem un revolucionāro procesu vadīšanu.

Dž.Šarps savā grāmatā „*From Dictatorship to Democracy*” apraksta 198 nevardarbīgās pretošanās metodes, iedalot tās trīs dažādās kategorijās. Kā pirmā kategorija tiek minēti nevardarbīgie protesti (*nonviolent protest*) un pārliecināšanas akcijas (*persuasion*)¹²¹, kas sevī iekļauj akcijas, kuru mērķis ir parādīt par vai pret ko ir opozīcija, kā arī pārliecināt sabiedrību sava viedokļa pareizībā un piespiest valdošo varu izpildīt opozīcijas prasības. Pirmā kategorija sevī iekļauj gan protesta akcijas, gan mītiņus, u.c. Piemēru šāda tipa protesta akcijām ir ļoti daudz – opozīcijas gājieni Krievijā pēc Domes vēlēšanām 2011.gadā; protesti un demonstrācijas Ukrainā 2004.gadā, u.c. Pie otrās kategorijas attiecināmas nesadarbošanās akcijas (*social noncooperation*)¹²². Nesadarbošanās akcijas sīkāk tiek iedalītas trīs dažādās kategorijās – ekonomiskajā, sociālajā un politiskajā kategorijā. Tie var būt gan boikoti, gan streiki, gan atteikšanās sadarboties ar valsts iestādēm, utt.¹²³ Pie pēdējās kategorijas ir attiecināmas t.s. iejaukšanās metodes (*nonviolent intervention*)¹²⁴. Pie tam pastāv t.s. pozitīvā un negatīvā iejaukšanās. Par pozitīvo iejaukšanos Dž.Šarps dēvē tādas darbības, kuru mērķis ir radīt jaunas uzvedības normas, mainīt lēmumu pieņemšanas kārtību, mainīt attiecības starp sabiedrību un varu, ieviest jauninājumus vai mainīt valsts institūciju darbību.¹²⁵ Par negatīvo iejaukšanos Dž.Šarps dēvē darbības, kas sagrauj augstākminētos elementus¹²⁶. Pie trešās kategorijas ir attiecināmas tādas darbības, kā valsts pārvaldes ēku ieņemšana, alternatīvu institūciju izveidošana, u.c.¹²⁷ Kā atzīst Dž.Šarps tieši t.s. iejaukšanās metodēm ir visgrūtāk pretoties, tādēļ nereti valdošā vara sāk pielietot vardarbību, lai apstādinātu protestus un ierobežotu opozīcijas darbību.¹²⁸

¹²¹ Sharp G. (2013). *How Nonviolent Struggle Works*. The Albert Einstein Institution, p.25.

¹²² Ibid., p.29.,

¹²³ Ibid, pp.29-41,

¹²⁴ Ibid., p.43.

¹²⁵ Ibid.,

¹²⁶ Ibid.,

¹²⁷ Ibid., pp.43-46,

¹²⁸ Ibid., p.43.

Ideja par nevardarbīgo līdzekļu izmantošanu ir diezgan sena. Pētot revolucionāros procesus, ir iespējams atrast vairākus piemērus, kur tika izmantoti nevardarbīgās pretošanās līdzekļi (protesta akcijas, streiki, u.c.), bet tie netika izmantoti kā galvenais līdzeklis cīņai ar pastāvošo kārtību, jo, kā zināms, revolūcijas lielākoties ir bijušas asiņainas. Kā izņēmumu var minēt Mahatmu Gandiju Indijā, kurš izmantoja nevardarbīgos pretošanās metodes, lai cīnītos par Indijas neatkarību¹²⁹. Tas pats ir attiecināms arī uz Martinu Luteru Kingu un viņa cīņu par melnādaino iedzīvotāju tiesībām¹³⁰. Nevardarbīgās pretošanās līdzekļus sistemātiski sāka izmantot 20.gs. 80.gadu beigās, kad sākas Padomju Savienības sabrukums. Šo notikumu kontekstā ir vērts minēt vienu no ievērojamākajām akcijām – „*Baltijas ceļu*”, kur, piedalījās apmēram divi miljoni cilvēku. Pie tam protesta akcijas Baltijas valstīs sāka dēvēt par t.s. „*dziedošajām revolūcijām*”.

20.gs. beigās un 21.gs. sākumā pasauli pāršalca krāsaino revolūciju vilnis, kur tika plaši pielietoti nevardarbīgās pretošanās līdzekļi. Viens no sarežģītākajiem uzdevumiem, pētot nevardarbīgo pretošanos, ir saprast, ko tieši nozīmē šis jēdziens. Pirmkārt, būtisks ir pats jēdziena konteksts – tas tiek skaidrots kā strīds/konflikts starp dažādām sabiedrības grupām jeb, šajā gadījumā, pretiniekiem¹³¹. Pie tam, nav svarīgi, kāds ir šis strīds/konflikts, tas var būt saistīts gan ar ekonomiskajiem, gan ar politiskajiem, gan ar sociālajiem faktoriem, utt.¹³² Svarīgi, ka faktiski pastāv pats strīds/konflikts un līdz ar to ir vērojama arī sāncensība.¹³³ Otrkārt, sabiedrības grupas „cenšas ietekmēt strīda vai konflikta rezultātu tādā veidā, lai nostiprinātu savas pozīcijas”¹³⁴, izmantojot nevardarbīgās pretošanās līdzekļus (mēģina ietekmēt citu sabiedrības locekļu idejas, uzskatus, rīcību, lai panāktu pēc iespējas lielāku atbalstu). Tātad, nevardarbīgā pretošanās ir veids, kādā noteiktas sabiedrības grupas cenšas ietekmēt strīda/konflikta attīstību sev vēlamā veidā. Jāpiebilst, ka Amerikāņu sociologs Klarens M.Keiss (*Clarence Marsh Case*), atsaucoties uz M.Gandija darbību, nevardarbīgās pretošanās metodes nosauca par „sociālā spiediena metodēm”¹³⁵. Protams, svarīgi atcerēties, ka nevardarbīgā pretošanās ir aktīva rīcība sev vēlamu mērķu sasniegšanā. Šajā gadījumā jāpievērš uzmanību vārdu savienojumam „aktīva rīcība”, kas nozīmē, ka, piemēram, dalība vēlēšanās kā opozīcijas kandidātam, konferenču/diskusiju organizēšana, utt., nav definējama kā nevardarbīga pretošanās¹³⁶. Šādas darbības ir raksturīgas opozīcijai jebkurā demokrātiskā

---

¹²⁹ Dalton, D. (2013). *Mahatma Gandhi: Nonviolent Power in Action*. Columbia University Press, ch.2.

¹³⁰ Ansbro, J.J. (2000). *Martin Luther King, Jr.: Nonviolent Strategies and Tactics for Social Change*. Madison Books, p.xv.

¹³¹ Sharp, G., McCarthy, R.M., et al. (2013). *Nonviolent Action: A Research Guide*. Routledge, p.xviii.

¹³² Ibid.,

¹³³ Ibid.,

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Bleiker, R. (2000). *Popular Dissent, Human Agency and Global Politics*. Cambridge University Press, p.99.

¹³⁶ Sharp, G., McCarthy, R.M., et al. (2013). *Nonviolent Action: A Research Guide*. Routledge, p.xviii.

valstī, tomēr, lai kādu darbību iekļautu nevardarbīgās pretošanās kategorijā, tai jābūt aktīvai (par šādām aktīvām darbībām var nosaukt streikus, boikotus, protesta akcijas, kur netiek izmantota vardarbība, utt.). Jāpiebilst, ka „par nevardarbīgu pretošanos nav uzskatāmi arī konfliktu risināšanas veidi, kur tiek izmantoti institucionālie līdzekļi”¹³⁷, proti, likumos noteiktie veidi, kā paust savu viedokli, piemēram, dalība jau minētajās vēlēšanās, apmācību vai kursu organizēšana, utt.

Džins Šarps savā grāmatā „*From Dictatorship to Democracy*” uzsver, ka nevardarbīgo pretošanās līdzekļu izmantošana protesta akciju laikā ir viens no efektīvākajiem veidiem, kā panākt izvirzītos mērķus; pirmkārt, valdošā vara nespēs apsūdzēt opozīciju sabiedriskās kārtības traucēšanā; otrkārt, valdošai varai nebūs iespēju attaisnot pret opozīciju vērsto vardarbību (jāpiebilst, ka starptautiskās sabiedrības acīs valdošā vara kļūs par agresoru, kas apspiež miermīlīgos protestētājus); visbeidzot, vardarbība no valdošās varas puses var kļūt par katalizatoru protestu pieaugumam¹³⁸. Protams, ir jāatceras, ka „nevardarbīgo līdzekļu izmantošana ir vienas iesaistītās puses brīvprātīga izvēle”¹³⁹, un visdrīzāk tiks izmantota vardarbība, lai to apspiestu. Fiziska vai politiska vardarbība tiks izmantota – tas ir atkarīgs gan no revolūcijas konteksta, gan no valdošās varas gatavības izmantot tai pieejamos līdzekļus opozīcijas apspiešanai. Visbeidzot, izvēloties nevardarbīgo ceļu, sākotnēji var likties, ka protestētāji nostāda sevi neizdevīgā pozīcijā (spēka un iespēju ziņā veidojas asimetrija starp valdošo varu un opozīciju¹⁴⁰), tomēr šis pieņēmums bieži vien ir maldinošs – pierādījums tam ir daudzas t.s. krāsainās revolūcijas, kuru iznākums bijis veiksmīgs tieši opozīcijai.

2.2. Varas jēdziens un nevardarbīgā pretošanās

Varas jēdziens ir viens no centrālajiem elementiem Dž.Šarpa izstrādātajā teorijā par nevardarbīgo varas nomaiņu. Ar varas jēdziena palīdzību Dž.Šarps mēģina skaidrot sabiedrības struktūru, attiecības starp sabiedrību un režīmu, u.c., pie tam, tiek uzsvērts, ka vara ir daudzpusīga un pieder dažādiem politiskajiem aktieriem (atkarībā no viņu vietas sabiedrības struktūrā).

Dž.Šarpa varas skaidrojums ir diezgan vienkāršs, proti, vara izriet no sabiedrības pakļaušanās valdošajai varai/režīmam. Viņa skatījumā sabiedrība ir sadalīta divās daļās: valdošajā varā (ar to saprotot nelielu cilvēku grupu, kas ir pie varas) un pārējā sabiedrībā, kas

---

¹³⁷ Sharp, G., McCarthy, R.M., et al. (2013). *Nonviolent Action: A Research Guide*. Routledge, p.xviii.

¹³⁸ Ibid.,

¹³⁹ Ibid., p.xvi.,

¹⁴⁰ Ibid.

ir pakļauta šai varai/režīmam¹⁴¹. Jāpiebilst, ka valdošā vara/režīms ir tas, kas kontrolē visu valsts pārvaldes sistēmu, sākot ar policiju un militārajām struktūrām un beidzot ar struktūrām, kas veic sociālo jautājumu risināšanu. Šāda ir lietu kārtība Dž.Šarpa skatījumā, bet, lai mainītu to, nepieciešams atteikties no pakļaušanās. Atteikšanās no pakļaušanās rada problēmas valdošai varai/režīmam, pie tam, jo lielāks cilvēku skaits nepakļaujas, jo sarežģītāk ir ar viņiem cīnīties¹⁴². Ir jāatceras, ka varas jēdziens ir ļoti plašs, tas izpaužas gan kā ietekme, spējas, pakļaušanās, utt.¹⁴³ Nevardarbīgās pretošanās kontekstā vara pieder ne tikai režīmam, bet arī opozīcijai (galvenā atšķirība starp valdošo varu/režīmu un opozīciju ir varas raksturs: ir skaidrs, ka vara, kas pieder vienai vai otrai pusei, ir atšķirīga, līdz ar to atšķiras arī metodes ar kuru palīdzību tiek panākti izvirzītie mērķi). Jāpiebilst, ka vara bieži vien kļūst par vājību, jo, pārzinot pretinieka stiprās puses un varas pielietošanas robežas, iespējams izstrādāt darbības plānu, kas ļaus uzveikt pretinieku.

Lai saprastu, kādas ir varas pielietošanas robežas, nepieciešams noskaidrot, kas kalpo par varas avotu. Pēc Dž.Šarpa domām, varas avots ir autoritāte, materiālie resursi, sabiedrības vērtības un uzvedības normas, iespēja pielietot vardarbību (monopols uz vardarbību), cilvēkresursi, zināšanas un spējas.¹⁴⁴

Autoritātes jēdziens ir cieši saistīts ar leģitimitātes jēdzienu, jo paredz sabiedrības brīvprātīgu pakļaušanos noteiktai varai. Pastāv daudzi autoritātes jēdziena skaidrojumi. Piemēram, vācu sociologa Maksa Vēbera (*Max Weber*) skatījumā „autoritāte ir vara, kuru par leģitīmu uzskata tie, kas tai pakļaujas”¹⁴⁵. Citā autoritātes jēdziena skaidrojumā tiek minēts, ka „autoritāte ir vara kontrolēt, noteikt, spriest vai citādi atrisināt jautājumus vai strīdus”¹⁴⁶. Pēc Dž.Šarpa domām, autoritāte un leģitimitāte ir viens no svarīgākajiem varas avotiem. Sabiedrība bez ierunām pakļaujas autoritātei, bet, ja kaut kādu iemeslu dēļ zūd pakļaušanās, tiek zaudēta arī iespēja kontrolēt procesus sabiedrībā. Jāpiebilst, ka autoritāti var iegūt arī opozīcija, jo īpaši, ja ir līderis, kas spēj pārliecināt, ka valdošā vara/režīms ir zaudējis savu leģitimitāti. Jo labāk opozīcija spēs pārliecināt sabiedrību un jo vairāk valdošā vara sevi diskreditēs, jo pastāv lielāka iespēja palielināt atbalstītāju loku, tādēļ revolūciju laikā ir vērojamas kampaņas, kuru mērķis ir nomelnot oponentu. Jāpiebilst, ka autoritāti ir ļoti grūti iegūt, toties zaudēt – pietiek ar vienu nepareizu rīcību un sabiedrības vairākuma atbalsts tiks zaudēts.

---

¹⁴¹ Sharp, G. (1980). *Social Power and Political Freedom*. Porter Sargent, p.22.

¹⁴² Martin, B. (1989). *Gene Sharp's Theory of Power*. Journal of Peace Research, vol. 26, no. 2. <https://www.uow.edu.au/~bmartin/pubs/89jpr.html>; viewed 05.02.2015.

¹⁴³ Sharp, G. (2011). *Sharp's Dictionary of Power and Struggle: Language of Civil Resistance in Conflicts*. Oxford University Press, p.2.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Kronman, A.T. (1983). *Max Weber*. Stanford University Press, p.37.

¹⁴⁶ Authority: <http://dictionary.reference.com/browse/authority>; skatīts 30.03.2015.

Kā nākamo varas avotu jāmin cilvēkresursus. Vara būtībā balstās cilvēkos, kas tai pakļaujas, uzklausa, seko, utt. – jo vairāk cilvēku pakļaujas, jo plašākas ir varas iespējas. Cilvēkresursi ir cieši saistīti ar vēl vienu varas avotu – zināšanām un resursiem. Būtībā vara pieder tiem, kam ir pieeja gan zināšanām, gan arī resursiem, jo līdz ar to rodas kontroles iespējas. Resursi var būt gan materiālie (nauda, tehniskais nodrošinājums, ieroči, utt.), gan nemateriālie (zināšanas, informācijas pieejamība, utt.). Noteiktu resursu pieejamība ļauj gan valdošai varai/režīmam, gan opozīcijai īstenot savus mērķus. Protams, ne vienmēr resursu pieejamība nozīmē, ka tiks sasniegti mērķi, ir svarīgi izmantot resursus pareizajā brīdī un pareizajā laikā¹⁴⁷.

Kā nākamo varas elementu jāmin ideoloģiju¹⁴⁸. Kā atzīst Dž.Šarps, ir iespējams gāzt jebkuru režīmu, izmantojot nevardarbīgos pretošanās līdzekļus¹⁴⁹, tomēr nedrīkst aizmirst par tādu faktoru, kā atbalsts. Proti, ja sabiedrības atbalsts opozīcijai un tās paustajām idejām ir minimāls, tad ir mazticama varas nomaiņa valstī (vienalga, vai tiks/netiks izmantoti nevardarbīgās pretošanās līdzekļi). Tas pats ir attiecināms uz gadījumu, kad sabiedrība atbalsta valdošo varu un tās īstenoto politiku (neatkarīgi no tā, cik demokrātiska vai nedemokrātiska ir šī vara/režīms). Kā piemēru var minēt mūsdienu Krieviju, kur, kā liecina aptauju dati, atbalsts Vladimiram Putinam ir rekordliels¹⁵⁰, pateicoties situācijai starptautiskajā politiskajā vidē. Protams, nedrīkst aizmirst arī par tādu faktoru, kā kultūras iezīmes, proti, ir vērts nodalīt t.s. kolektīvistiskās kultūras¹⁵¹ un individuālistiskās kultūras¹⁵². Kolektīvistiskā kultūrā valsts labklājība/ visas sabiedrības labklājība ir primāra, toties katra atsevišķa indivīda vēlmēs un labklājība ir sekundāra¹⁵³. Protams, kolektīvistiskās kultūrās svarīgu lomu spēlē arī spēcīgs līderis un valsts rūpes par sabiedrību. Toties individuālistiskajās kultūrās primāra loma ir indivīdam, un valstij nav tiesību iejaukties indivīda dzīvē¹⁵⁴. Viennozīmīgi atbildēt uz jautājumu – vai kultūra spēlē noteicošo lomu revolūciju uzsākšanā un gaitā – ir sarežģīti, jo pasaules vēsturē ir iespējams atrast pietiekami daudz piemēru, kur valstīs ar dažādu vēsturi, kultūras īpatnībām, u.c. ir notikušas revolūcijas. Tomēr, pētot revolūcijas, šis faktors noteikti ir jāņem vērā, jo ar tā palīdzību ir iespējams noteikt, kādas ir, piemēram, valdošās varas/režīma un pārējās sabiedrības attiecības, u.c.

---

¹⁴⁷ Sharp, G. *Sharp's Dictionary of Power and Struggle: Language of Civil Resistance in Conflicts*. p.7.

¹⁴⁸ Sharp, G. *How Nonviolent Struggle Works*. The Albert Einstein Institution, 2013, p.6.

¹⁴⁹ Sharp, G. *From Dictatorship to Democracy: A conceptual Framework for Liberation, 4th ed.* pp.viii-ix.

¹⁵⁰ *Владимир Путин: три года после выборов-2012, пятнадцать лет во главе России:*

<http://wciom.ru/index.php?id=236&uid=115179>; просмотрено 30.03.2015.

¹⁵¹ Ting-Toomey, S. (2001). *Managing Intercultural Conflicts Effectively*. In: Ting-Toomey S. *Communicating Effectively in Multicultural Contexts*. Sage, pp.373-374.

¹⁵² Ibid.,

¹⁵³ Ibid.,

¹⁵⁴ Ibid.

Visbeidzot, jāmin t.s. monopols uz vardarbību¹⁵⁵. Šajā kontekstā valdošā vara var sodīt tos, kas pārkāpj noteiktas normas (piemēram, apspiest opozīciju, kas sarīkojusi nesankcionētu mītiņu; apcietināt opozicionārus, kas pārkāpušu normas vai likumus, utt.). Valdošai varai ir daudz lielāka rīcības brīvība, jo tā nepieciešamības gadījumā var noteikt gan normas, gan likumus, utt. Kas attiecas uz opozīciju – tai šādu privilēģiju nav. Viss, kas tiek darīts pret valdošo varu (neievērojot likumus un normas), tiek uzskatīts par pārkāpumu, līdz ar to valdošai varai ir tiesības sodīt tos, kas veikuši pārkāpumu.

Apskatot augstākminētos varas avotus, rodas jautājums – kādā veidā iespējams mazināt valdošās varas/režīma ietekmi? Viennozīmīgas atbildes uz šo jautājumu nav, jo viss ir atkarīgs no daudzu faktoru mijiedarbības katrā atsevišķā gadījumā. Ideoloģijas un kultūras īpatnību gadījumā svarīgs faktors ir atbalsts – jo lielāks ir sabiedrības atbalsts, jo vieglāk īstenot savus mērķus. Atbalstu ir viegli iemantot un tikpat viegli zaudēt. Ja sabiedrībā pastāv konflikts, kā arī neapmierinātība ar valdošo varu, opozīcijai, izstrādājot efektīvu darbības plānu, ir iespēja iemantot sabiedrības vairākuma atbalstu. Pie tam, jo lielāks būs atbalsts opozīcijai, jo sarežģītāk būs valdošajai varai tikt ar to galā, pie tam vardarbības izmantojums pret nevardarbīgu opozīciju nostādīs valdošo varu neizdevīgā pozīcijā – starptautiskās sabiedrības acīs valdošā vara kļūs par agresoru un pret to, iespējams, tiks ieviestas sankcijas, kas, apvienojumā ar nesaskaņām valsts iekšienē var pietuvināt valdošās varas sabrukumu.

Ir vērts minēt faktu, ka gan valdošai varai, gan opozīcijai ir pieejams noteiktu resursu kopums (gan materiālie, gan nemateriālie resursi). Materiālie resursi sevī iekļauj kontroli pār ekonomiku, finansu resursus, u.c. Lai panāktu sev vēlamus rezultātus, opozīcija var izmantot tādas nevardarbīgās pretošanās metodes, kā streiki, boikots, mītiņi, u.c., tādā veidā ierobežojot, piemēram, lielo valsts uzņēmumu darbību, atsevišķu ekonomikas sektoru funkcionēšanu, u.c., kas var radīt ievērojamus zaudējumus.

2.3. Nevardarbīgās pretošanās metodes un to pielietojums praksē

Nevardarbīgā varas nomaiņa ir sarežģīts un daudzpusīgs process, kas krasi atšķiras no citiem varas nomaiņas veidiem, jo paredz nevardarbīgo pretošanās līdzekļu izmantošanu. Kā tika iepriekš noskaidrots, revolūcija var izcelties valstī, kur pastāv konflikts starp valdošo varu/režīmu un sabiedrību, tādēļ svarīgs jautājums ir – kādā veidā pretoties valdošai varai? Kā atzīst Dž.Šarps, iesaiste tiešā konfrontācijā ar valdošo varu nebūs produktīva, jo neizbēgami novedīs pie vardarbības izmantošanas¹⁵⁶. Nevardarbīgās pretošanās gadījumā no tiešas konfrontācijas ir jāizvairās. „Izmantojot nevardarbīgās pretošanās līdzekļus, opozīcija

---

¹⁵⁵ Sharp, G. *Sharp's Dictionary of Power and Struggle: Language of Civil Resistance in Conflicts*. p.7.

¹⁵⁶ Sharp, G. *From Dictatorship to Democracy*. pp.32-33.

novājina valdošās varas pozīcijas – tiek ierobežota piekļuve t.s. varas avotiem”¹⁵⁷. Šāds rezultāts tiek panākts caur iejaukšanos valsts institūciju darbībā, sabiedrības pārliecināšanu sava viedokļa pareizībā un nostādīšanu pret valdošo varu (caur mītiņiem, akcijām, boikotiem, u.c.), u.c. Zaudējot piekļuvi šiem varas avotiem, tiek samazinātas arī ietekmes iespējas (gala rezultātā vara var zaudēt savu leģitimitāti). Protams, nedrīkst aizmirst, ka opozīcija var arī zaudēt, ja nebūs pietiekams atbalsts vai netiks pareizi izmantoti pieejamie resursi.

Kā atzīst Dž.Šarps, „lielākā kļūda, ko pieļāva revolucionāri pagātnē – ir balstīšanās tikai uz dažām pretošanās metodēm, piemēram, uz masu demonstrācijām un streikiem.”¹⁵⁸ Tomēr pastāv vairums dažādu veidu, kā vadīt revolūcijas un mēģināt gāzt nevēlamu režīmu. Kā tika minēts iepriekš, Dž.Šarps savā grāmatā „*From Dictatorship to Democracy*” min 198 dažādas metodes, ar kuru palīdzību iespējams gāzt jebkuru režīmu, sadalot tās trīs dažādās grupās: 1) protestos un pārliecināšanā (*protest and persuasion*¹⁵⁹); 2) nesadarbošanās akcijās (*noncooperation*¹⁶⁰); 3) iejaukšanās akcijās (*intervention*¹⁶¹). Protestu un pārliecināšanas kategorijā iekļautie nevardarbīgās pretošanās veidi „lielākoties ir simboliskas akcijas: parādes, demonstrācijas, marši, u.c.”¹⁶² Nesadarbošanās kategorijā iekļautie nevardarbīgās pretošanās veidi ir iedalīti trīs dažādās apakšgrupās: 1) sociālā nesadarbošanās (*social noncooperation*)¹⁶³, kas sevī iekļauj visa veida boikotus, streikus, atteikšanos no sadarbības, utt.¹⁶⁴ 2) ekonomiskā nesadarbošanās (*economic noncooperation*)¹⁶⁵, kas sevī iekļauj jau minētos boikotus, kas saistīti ar ekonomiku (atteikšanās ražot, pārdot, izplatīt noteiktus labumus un pakalpojumus; zemnieku un strādnieku streiki, u.c.¹⁶⁶). 3) politiskās nesadarbošanās (*political noncooperation*)¹⁶⁷. Politiskā nesadarbošanās saistīta ar pretestību valsts varas orgāniem, to darbības boikotēšanu vai ierobežošanu, utt. Visbeidzot, kā pēdējo jāmin nevardarbīgo iejaukšanos (*nonviolent intervention*)¹⁶⁸. Tā sauktās „iejaukšanās” metožu klāsts ir diezgan liels - sākot ar valdības ēku ieņemšanu un beidzot ar alternatīvas valdības izveidi. Piemērus tam iespējams atrast mūsdienā Ukrainas gadījumā, kad protestētāji gan no vienas puses, gan no otras puses bija ieņēmuši valdības ēkas, sākotnēji izveidojot pretošanās kustību vadīšanas centrus, vēlāk - dažādu faktoru mijiedarbības rezultātā Kijevā pie varas

---

¹⁵⁷ Sharp, G. *How Nonviolent Struggle Works*. p.51.

¹⁵⁸ Sharp, G. *From Dictatorship to Democracy*. pp.31-32.

¹⁵⁹ Ibid., p.31,

¹⁶⁰ Ibid.,

¹⁶¹ Ibid.,

¹⁶² Ibid.,

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Sharp, G. *How Nonviolent Struggle Works*. pp.30-31.

¹⁶⁵ Sharp, G. *From Dictatorship to Democracy*. p.31.

¹⁶⁶ Sharp, G. *How Nonviolent Struggle Works*. p.31.

¹⁶⁷ Ibid., p.39.,

¹⁶⁸ Ibid., p.43.

nāca opozīcija, bet valsts prezidentam V.Janukovičam nācās pamest valsti; Ukrainas austrumu reģionos – tikai izveidotas t.s. „*Doņeckas Tautas Republika*” un „*Luhanskas Tautas Republika*”, ko Ukrainas valdība faktiski nekontrolē.

Izvēloties konkrētās pretošanās metodes, pirmkārt, ir jānoskaidro, kādas ir pastāvošā režīma vājās puses. Kā atzīst Dž.Šarps, „ietekmējot šīs vājās puses, iespējams gāzt režīmu bez ievērojamiem zaudējumiem.”¹⁶⁹ Proti, ja pretošanās laikā tiks izmantota vardarbība no opozicionāru puses, režīmam faktiski būs tiesības atbildēt, izmantojot tās pašas metodes (un kā zināms, režīms gandrīz vienmēr ir spēcīgāks). Toties nevardarbīgās pretošanās metodes neļaus režīmam rīkoties tik brīvi, jo, pirmkārt, nevardarbīgās pretošanās metožu klāsts ir diezgan liels, pie tam ne vienmēr ir skaidrs, kā un ar kādām metodēm cīnīties ar protestētājiem; otrkārt, pastāv starptautiskās sabiedrības nosodījuma un iejaukšanās iespējamība. Opozīcijas gadījumā nepieciešams izvērtēt režīma vājās puses, līdz ar to būs skaidrs, kādas metodes izmantot, lai ar to cīnītos.

Dž.Šarps savā grāmatā „*From Dictatorship to Democracy*” min vairākas nedemokrātisko režīmu vājās puses. Pirmkārt, jebkurš demokrātisks vai nedemokrātisks režīms ir sistēma, kurā funkcionē un mijiedarbojas dažādu elementu kopums (cilvēki, institūcijas, interešu grupas, utt.). Novājinot atsevišķus elementus, iespējams ne tikai kavēt sistēmas darbību, bet arī to sagraut¹⁷⁰. Otrkārt, nedemokrātisku režīmu raksturo tā nespēja attīstīties. Proti, nedemokrātisks režīms, kas pastāv ilgu laiku, nespēj pieņemt jauninājumus, jo pastāv risks zaudēt kontroli pār varas avotiem, resursiem, utt.¹⁷¹ Tādēļ revolūciju laikā, kad opozīcija pieprasa pārmaiņas, režīma atbildes reakcija var būt neprognozējama – pastāv varbūtība, ka tiks pielietots spēks vai vardarbība, lai „apklusinātu” opozicionārus. Treškārt, pastāv iespējamība, ka režīms piekritīs opozīcijas vēlmēm un veiks jauninājumus tajās jomās, kur tas ir nepieciešams. Tomēr pastāv risks, ka šāda rīcība būs neveiksmīga, jo režīmam var pietrūkt zināšanu, kā veikt reformas, kā arī var nebūt pietiekami daudz resursu reformu veikšanai¹⁷². Šāda situācija var izraisīt jaunu protestu vilni. Ceturtkārt, nepieciešams pievērst uzmanību personām, kas ir pietuvinātas un sniedz informāciju režīma līderiem. Nereti padoto vidū režīma līderu autoritāte ir tik liela, ka pastāv bailes sniegt informāciju, kas līderim var radīt problēmas¹⁷³. Protams, nedrīkst izslēgt iespējamību, ka pietuvinātas personas baidās izpaust patieso informāciju, jo tas draud ar amata zaudēšanu, ieslodzījumu vai kādu citu sodu. Piektkārt, režīmu novājina iekšējās nesaskaņas un sadrumstalotība valsts varas aparātā, pie

---

¹⁶⁹ Sharp, G. *From Dictatorship to Democracy*. pp.25-27.

¹⁷⁰ *Ibid.*, p.26.,

¹⁷¹ *Ibid.*,

¹⁷² *Ibid.*,

¹⁷³ *Ibid.*

tam smagas problēmas rada režīma korumpētība un nespēja risināt problēmas. Piemēram, par pamatu masveida protestiem var kļūt neapmierinātība ar ekonomisko stāvokli un režīma nespēja risināt problēmas¹⁷⁴. Sestkārt, režīma dzīvotspēju var ietekmēt etniskās, šķiru, u.c. nesaskaņas, kas pastāv sabiedrībā. Kā vēl vienu faktoru jāmin režīma militāro kapacitāti un atbalstu no militāro struktūru puses. Kā zināms, viens no nedemokrātiska režīma balstiem ir militārās struktūras.¹⁷⁵ Neparvarti Aleksandrs Lukašenko protestu laikā 2011.gadā paaugstināja algas varas/militāro struktūru darbiniekiem, šādā veidā garantējot viņu atbalstu. Visbeidzot, viens no režīma balstiem ir ideoloģija, t.s. mīti un režīma spēja pārliecināt sabiedrību. Šajā gadījumā tiek izmantotas dažādas metodes – sākot ar informācijas pasniegšanu medijos un beidzot ar militārajām parādēm, u.c. Protams, opozīcija var piedāvāt alternatīvu ideoloģiju, mītus, idejas, kurām sekot, utt. Kad sākas sāncensība starp režīmu un opozīciju, rodas jautājums – kas labāk spēs pasniegt savas idejas? No tā ir atkarīgs, cik lielā mērā sabiedrība būs gatava sniegt atbalstu vienai vai otrai pusei.

Izvēloties konkrētas pretošanās metodes, pirmkārt, ir jānoskaidro, kādas ir pastāvošā režīma vājās puses un varas avoti (bieži vien režīmu varas avoti ir to vājās puses, kuras ietekmējot, ir iespējams mainīt pastāvošo lietu kārtību)¹⁷⁶. Ja, piemēram, režīma varas avots ir saistīts ar politiku (varas orgānu kontrole, politisko institūciju kontrole, u.c.), nepieciešams izmantot nevardarbīgās pretošanās metodes, kas saistītas ar politiku un tieši ietekmē varas avotus. Kā piemēru var minēt nepakļaušanos valdošā režīma rīkojumiem un atteikšanās tos pildīt, noteiktu likumu konstanta pārkāpšana, u.c.¹⁷⁷ Būtībā šādu nevardarbīgās pretošanās metožu mērķis ir apšaubīt valdošā režīma leģitimitāti. Toties, ja režīma varas avots ir saistīts ar ekonomiku un finansēm, nepieciešams izmantot nevardarbīgās pretošanās metodes, kas var radīt režīmam problēmas tieši šajās jomās. Kā piemērus jāmin boikotus, uzņēmumu darbinieku, strādnieku streikus, kas var ierobežot ražošanu, tirdzniecību, utt.¹⁷⁸

Otrkārt, kā tika minēts iepriekš, atteikšanās no vardarbības izmantošanas ir viens svarīgākajiem elementiem Dž.Šarpa izstrādātajā teorijā par nevardarbīgo varas nomaiņu. Kā atzīst Dž.Šarps, vardarbības izmantošana un nevardarbīgā pretošanās ir pilnīgi atšķirīgas metodes, bet „ja opozīcija sāk izmantot vardarbību, tā sevi nostāda neizdevīgā pozīcijā.”¹⁷⁹ Proti, vardarbība ir tas, ko izmanto režīms, lai pretotos opozīcijas darbībai, un ir skaidrs, ka režīms šajā jomā ir daudz spēcīgāks. „Atteikšanās no vardarbības izmantošanas ir pamats veiksmīgam revolūcijas iznākumam, ar to saprotot režīma gāšanu vai noteiktu reformu

---

¹⁷⁴ Sharp, G. *From Dictatorship to Democracy*. p.26.

¹⁷⁵ Ibid., p.31.,

¹⁷⁶ Ibid., p.31.,

¹⁷⁷ Ibid., pp.31-32.,

¹⁷⁸ Ibid.,

¹⁷⁹ Ibid., p.31.

veikšanu, kas apmierinātu opozīcijas vajadzības, tādēļ opozīcijai ir jāizvairās no vardarbības izmantošanas, pat neskatoties uz provokācijām no režīma puses.”¹⁸⁰

Treškārt, svarīgs faktors nevardarbīgās pretošanās gaitā ir opozīcijas vienotība. Ja opozīcija ir sadrumstalota un nav spējīga skaidri formulēt savas vēlmes, režīmam būs daudz vairāk iespēju ietekmēt opozīcijas darbību (uzpirkt līderus, uzsākt nomelnošanas akcijas pret konkrētiem opozicionāriem vai organizācijām, utt.).

---

¹⁸⁰ Sharp, G. *From Dictatorship to Democracy*. p.32.

3. METODOLIĢIJA

Ir iespējams atrast diezgan daudz nevardarbīgās pretošanās piemēru, tomēr plašāk tos sāka pielietot pēc Padomju Savienības sabrukuma, kad sākās demokratizācijas process bijušajās Padomju bloka valstīs, un 21.gadsimta sākumā, kad sāka sabrukt nedemokrātiskie režīmi gan Eiropā, gan arī Āzijā un Tuvajos Austrumos. Revolucionārie procesi, kur tika izmantotas nevardarbīgās pretošanās metodes, nodēvēja par „krāsainajām revolūcijām.” Tā sauktās krāsainās revolūcijas atšķiras no revolūcijām to klasiskajā izpratnē: pirmkārt, tiek izmantotas nevardarbīgās pretošanās metodes; otrkārt, svarīgu lomu spēlē simboli, ko izmanto gan opozīcija, gan režīms, lai piesaistītu atbalstītājus.

Par pamatu pētījumā tiks izmantota t.s. gadījuma analīze. Gadījuma analīze ir metode, kas tiek izmantota, lai pētītu noteiktu gadījumu skaitu, radot priekšstatu par parādību kopumā.¹⁸¹ Izmantojot gadījuma analīzi pētījumā, svarīgi veikt konkrētus soļus. Pirmkārt, nepieciešams izvirzīt izpētes jautājumu.¹⁸² Runājot par nevardarbīgo pretošanos un t.s. krāsainajām revolūcijām, jāmin, ka ne visas revolūcijas ir bijušas veiksmīgas – bieži vien opozīcija zaudē un režīms saglabā savas pozīcijas. Lai saprastu, kādēļ vienā gadījumā revolūcija ir bijusi veiksmīga, proti, tika nomainīts valdošais režīms, bet citā – neveiksmīga – valdošais režīms saglabāja savas pozīcijas, tika izvirzīts izpētes jautājums – „kādi faktori ietekmējuši revolūcijas veiksmīgu vai neveiksmīgu iznākumu?”¹⁸³

Otrkārt, minētā metode paredz konkrētu piemēru izvēli, kas potenciāli varētu skaidrot pētāmo parādību kopumā, šajā gadījumā – nevardarbīgo pretošanos un tās ietekmi uz revolūciju iznākumu. Kā tika minēts, 20.gs.beigās un 21.gs.sākumā daudzās valstīs notika revolūcijas, kuru rezultātā mainījās pastāvošais režīms (bieži vien tas nebija labāks par iepriekšējo). Bet bija arī tādas valstis, kur režīms saglabāja savas pozīcijas, un opozīcija nerasniedza mērķus, ko bija izvirzījusi. Lai saprastu, kādēļ vienā valstī revolūcija ir veiksmīga, bet citā – nē, tiks izpētītas četras valstis: Gruzija, Ukraina, Baltkrievija un Krievija. Šīm valstīm ir vairākas iezīmes, kas tās vieno: pirmkārt, visas kādreiz atradušās Padomju Savienības sastāvā; otrkārt, pēc Padomju Savienības sabrukuma visās minētajās valstīs sākās demokratizācijas process, kas būtībā nebija veiksmīgs, jo vecās elites vēl joprojām bija pie varas (mainījās tikai ieņemamie amati); treškārt, nevienā no minētajām

---

¹⁸¹ George, A.L., Bennet, A. (2005). *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. MIT Press, pp.17-18.

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsimta revolūciju gaitā: Maģistra darba tēmas pieteikums*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana, 6.lpp.

valstīm iepriekš nekad nav pastāvējusi demokrātija; ceturkārt, revolūcijas šajās valstīs sākušās pēc vēlēšanām, kas bijušas negodīgas; visbeidzot, katrā no šīm valstīm tika izmantotas nevardarbīgās pretošanās metodes, lai cīnītos ar pastāvošo režīmu. Kā redzams, minētie valstu piemēri ir ļoti līdzīgi, tomēr Gruzijas un Ukrainas gadījumā valdošais režīms tika nomainīts (revolūcijas iznākums bijis veiksmīgs opozīcijai), bet Baltkrievijā un Krievijā valdošie režīmi saglabāja savas pozīcijas (revolūcijas iznākums opozīcijai bijis neveiksmīgs).

Treškārt, nepieciešams skaidri noteikt pētījuma objektu un priekšmetu. Pētījuma objekts šajā gadījumā ir pretošanās, kuras rezultātā tiek vai netiek nomainīts pastāvošais režīms. Toties pētījuma priekšmets ir tās īpašības, kas piemīt pētījuma objektam. Gan Ukrainas, gan Gruzijas, gan arī Krievijas un Baltkrievijas gadījumā protesta akciju laikā tika izmantotas nevardarbīgās pretošanās metodes un uzsvars tika likts tieši uz pretošanās *nevardarbību* kā galveno elementu revolūcijas gaitā. Lai saprastu, vai tiešām pretošanās nevardarbīgums kalpoja par pamatu režīma nomaiņai, tika izvirzītas sekojošas hipotēzes: 1) „*Revolūcijas gaitā opozīcija nespēja sasniegt vēlamo rezultātu – valdošās varas nomaiņu, jo valdošā vara pielietoja nevardarbīgās pretošanās līdzekļus*”¹⁸⁴. 2) „*Revolūcijas gaitā opozīcija sasniedza vēlamo rezultātu – varas nomaiņu, jo valdošā vara pielietoja represīvas sankcijas pret protestētājiem*”¹⁸⁵.

Lai noteiktu, kas kalpojis par pamatu režīmu nomaiņai/pozīciju saglabāšanai minētajās valstīs – pretošanās nevardarbīgums/vardarbības pielietojums protestu laikā vai tomēr citi faktori, nepieciešams izpētīt, kas kalpojis par revolūciju izcelšanās cēloni. Saproto, kādas ir konkrētās sabiedrības pamatiezīmes, ir iespējams noteikt tos faktorus, kuru dēļ revolūcija ir sākusies, līdz ar to būs skaidrs, vai nevardarbīgās pretošanās metodes ir efektīvas. Jāpiebilst, ka nevardarbīgās pretošanās metodes ir tikai viens no iespējamajiem veidiem, kā gāzt nevēlamu režīmu.

Pirmkārt, darba gaitā tiks izpētīts, kāda ir sabiedrības struktūra katrā no pētāmajām valstīm: kādas ir attiecības starp valdošo varu un opozīciju; vai pastāv vārda brīvība un vai ir iespējams iesaistīties lēmumu pieņemšanā. Otrkārt, tiks izpētīts, kā ir attīstījušies politiskie procesi pētāmajās valstīs pēc Padomju savienības sabrukuma: vai bijusi elite saglabāja savas pozīcijas (mainot tikai ieņemamos amatus, kā tas bieži vien notika), vai arī pie varas nāca jauni līderi ar jaunu skatījumu uz valsts attīstību; kāda ir bijusi politisko līderu ideoloģiskā bāze. Treškārt, tiks izpētīts, kāda politiskās institūcijas tika izveidotas pētāmajās valstīs, proti, kāds valsts pārvaldes aparāts tika izveidots. Ceturkārt, nepieciešams noskaidrot, kā ir veidojusies opozīcija un kādas idejas tā pārstāv, cik spēcīgs ir bijis opozīcijas atbalsts, kā arī,

---

¹⁸⁴ Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsmita revolūciju gaitā: Maģistra darba tēmas pieteikums*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana, 6.lpp.

¹⁸⁵ Turpat.

cik vienota ir opozīcija (vai bijis konkrēts līderis; tā bijusi sadrumstalota, utt.). Piektkārt, jāpievērš uzmanību tam, cik vienota ir arī valdošā vara (vai pastāv lojalitāte varas iekšienē, u.c.). Sestkārt, nepieciešams noskaidrot, vai pastāv konflikti sabiedrības iekšienē (ideoloģiska, etniska, u.c. rakstura nesaskaņas). Visbeidzot, nedrīkst aizmirst par starptautisko kontekstu, proti, kam ir un kam nav izdevīga opozīcijas nākšana pie varas un vecā režīma nomaiņa; kādi starptautiskie politiskie aktieri iesaistās opozīcijas darbībā; kāds ir spēku līdzsvars reģionā, u.c.

Izpētot augstākminētos faktorus, iespējams noteikt gan opozīcijas, gan arī valdošā režīma spēcīgās un vājās puses. Ja opozīcija ir diezgan spēcīga, tai ir daudz vairāk iespēju gāzt pastāvošo režīmu. Nevardarbīgā pretošanās šajā gadījumā kalpo par vienu no veidiem, kā to panākt. Dž.Šarps savā grāmatā „*From Dictatorship to Democracy*” min, ka nevardarbīgās pretošanās metodes jāizmanto *pareizi*¹⁸⁶, proti, ir jāizvairās no vardarbības pretošanās laikā, pat ja režīms provocē opozīciju; ir jāatrod režīma vājās puses un jāizmanto tās nevardarbīgās pretošanās metodes, kas vistiešāk spēs ietekmēt šīs vājās puses (ja tā, piemēram, ir ražošana vai tirdzniecība, par efektīvu metodi var kļūt masveida streiki, strādnieku protesti, u.c.); pretošanās akcijām jābūt publiskām, ir jāspēj parādīt gan valsts iedzīvotājiem, gan starptautiskai sabiedrībai, cik vardarbīgs, nedemokrātisks, u.c. ir režīms; visbeidzot, opozīcijai ir jāizstrādā konkrēts darbības plāns pirms protestu uzsākšanas, protestu laikā un pēc iespējamās režīma gāšanas, lai vēlāk noturētos pie varas.

---

¹⁸⁶ Sharp, G. *From Dictatorship to Democracy*. pp.7-8.

4. KRĀSAINO REVOLŪCIJU IEMESLI UN GAITA

20.gs.beigās un 21.gs. sākumā dažādās valstīs norisinājās procesi, ko mūsdienās dēvē par krāsainajām revolūcijām. Krāsainās revolūcijas atšķiras no revolūcijām to klasiskajā nozīmē, kad vardarbīgā ceļā mainījās gan sabiedrības struktūra, gan ideoloģiskā bāze un vērtības, jo paredz nevardarbīgās pretošanās līdzekļu izmantošanu pretošanās gaitā. Pēc Padomju Savienības sabrukuma daudzas bijušās padomju bloka valstis sāka ceļu uz demokratizāciju – dažas šo pārbaudījumu izturēja, bet dažās izveidojās nedemokrātiski režīmi. 2003.gadā Gruzijā sākās protesta akcijas, ko mūsdienās dēvē par „Rožu revolūciju”, 2004.gadā notikušos protestus Ukrainā nosauca par „Oranžo revolūciju”, bet 2011.gadā protesti izcēlās Baltkrievijā un Krievijā, tomēr to rezultāts bijis neveiksmīgs – opozīcija nespēja panākt izvirzītos mērķus.

Protesta akcijas Gruzijā sākās pēc Parlamenta vēlēšanām, kas pēc daudzu starptautisko novērotāju sniegtās informācijas bijušas negodīgas¹⁸⁷, kā rezultātā tajā laikā pie varas esošajam prezidentam Eduardam Ševardnadze nācās atkāpties no amata. Eduards Ševardnadze vairāk nekā 10 gadus bijis Gruzijas Kompartijas pirmais sekretārs, M.Gorbačova valdīšanas laikā pildīja Padomju Savienības ārlietu ministra pienākumus, bet 1995.gadā kļuva par Gruzijas prezidentu¹⁸⁸. Atrodies pie varas jau vairāk nekā 30 gadus (sākot ar Padomju laikiem), E.Ševardnadze tā arī nespēja atrisināt problēmas, kas saistītas ar ekonomiku, augsto korupcijas līmeni un separātiskajām tendencēm atsevišķos Gruzijas reģionos (Abhāzijā, Dienvidosetijā un Adžārijā). 2003.gada 2.novembrī notika vēlēšanas, kurās pēc oficiālas rezultātu paziņošanas, balsu vairākumu ieguva E.Ševardnadze, tomēr opozīcija un starptautiskie novērotāji atteicās atzīt vēlēšanu rezultātus¹⁸⁹. Mihails Saakašvili apsūdzēja oponentus vēlēšanu rezultātu viltošanā un pieprasīja atkārtoti sarīkot vēlēšanas¹⁹⁰. Novembra vidū daudzās Gruzijas pilsētās sākās protesta akcijas, kur ievērojamu lomu spēlēja tieši jauniešu organizācijas. Par revolūcijas simbolu tika izraudzīta roze, kā rezultātā protestu akcijas ieguva „Rožu revolūcijas” nosaukumu. Protesti ilga līdz 23.novembrim, kad

---

¹⁸⁷ Kandelaki, G. (2006). *Georgia's Rose Revolution: A Participant's Perspective*. United States Institute of Peace: Special Report, Nr.167, p.1.

¹⁸⁸ Hille, C.M.L. (2010). *State Building and Conflict Resolution in the Caucasus*. BRILL, p.243.

¹⁸⁹ Kandelaki, G. *Georgia's Rose Revolution: A Participant's Perspective*, p.1.

¹⁹⁰ Ibid.,

E.Ševardnadze paziņoja par savu atkāpšanos¹⁹¹. Nākamā gada janvārī tika sarīkotas atkārtotas Parlamenta vēlēšanas, uzvaru guva M.Saakašvili vadītais politiskais spēks¹⁹².

Protesta akcijas, kas norisinājās Ukrainā 2004.gadā sāka dēvēt par „Oranžo revolūciju”, pateicoties oranžai krāsai, ko izmantoja Viktora Juščenko vadītais politiskais spēks. Līdzīgi kā Gruzijā, arī Ukrainā protesti izcēlās negodīgu vēlēšanu dēļ. Kad Ukrainas Centrālā vēlēšanu komisija paziņoja rezultātus, kur ar 3% pārsvaru uzvaru guva V.Juščenko galvenais oponents Viktors Janukovičs, sākās masveida protesta akcijas¹⁹³. Decembra sākumā Ukrainas Augstākā tiesa atzina vēlēšanu rezultātus par falsificētiem, rezultātā decembra beigās notika atkārtotas prezidenta vēlēšanas, kur pārsvaru guva V.Juščenko¹⁹⁴. Jāpiebilst, ka Ukrainas sabiedrība allaž bijusi sadalīta – rietumos un Kijevā pārsvarā balsoja par tiem politiskajiem līderiem, kas vēlējās tuvināties ar Rietumvalstīm, austrumos un dienvidos – par tiem, kas vēlējās veidot ciešākas attiecības ar Krieviju.

2011.gadā protesta akcijas izcēlās Baltkrievijā un Krievijā. Baltkrievijā protesta akcijas dēvēja par „*revolūcijām caur sociālajiem tīkliem*”, jo tika organizētas caur sociālajiem tīkliem „*Facebook*” un „*VKontakte*”¹⁹⁵, vai „*klusajiem protestiem*.”¹⁹⁶ Viens no galvenajiem iemesliem, kādēļ sākās protesta akcijas Baltkrievijā, ir neapmierinātība ar valdošās varas un jo īpaši Aleksandra Lukašenko, kas pie varas Baltkrievijā atrodas jau kopš 1994.gada¹⁹⁷, īstenoto politiku. Īstenotās politikas dēļ Baltkrievijā sākās smaga ekonomiskā krīze, strauji samazinājās iedzīvotāju dzīves līmenis, sākās valdošās varas oponentu vajāšana. Kaut arī protesta akcijām bijis nevardarbīgs raksturs, opozīcija A.Lukašenko atkāpšanos no amata nepanāca.

Krievijā protesta akcijas sākās pēc Domes vēlēšanām 2011.gada beigās un turpinājās 2012.gadā pēc Prezidenta vēlēšanām, kur uzvaru guva Vladimirs Putins. Viens no galvenajiem protestu saukļiem bijis – „Par godīgām vēlēšanām”, par simbolu tika izraudzīta baltā lentīte (protestus sāka dēvēt par „balto lentīšu revolūciju”). Atšķirībā no Gruzijas un Ukrainas, kur protestu rezultātā valdošai varai nācās atkāpties, Krievijas līderis V.Putins ieguva vēl lielāku sabiedrības atbalstu. Būtībā opozīcija Krievijā pieļāva vairākas fundamentālas kļūdas, viena no tām bijusi vardarbības izmantošana protesta akciju laikā, pie

¹⁹¹ Kandelaki, G. *Georgia's Rose Revolution: A Participant's Perspective*, p.1.

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ Wilson A. (2006). *Ukraine's Orange Revolution*. Yale University Press, p.2.

¹⁹⁴ Ibid., pp.2-4.

¹⁹⁵ Лукашенко: революции через социальные сети" удалось " противостоять благодаря двум десяткам молодых ребят, которые пришли и сделали свое дело": <http://ale.by/news/lukashenko-revolycii-cherez-socialnye-seti-udalos-protivostoyat-blagodarya-dvum-desyatkam-molodyh-rebyat,-kotorye-prishli-i-sdelali-svoe-delo>; просмотрено 14.04.2015.

¹⁹⁶ Tovrov, D. *Hundreds Arrested in Belarus' Silent Protest*: <http://www.ibtimes.com/hundreds-arrested-belarus-silent-protest-295861>; viewed 14.04.2015.

¹⁹⁷

tam sākās masveida opozīcijas nomelnošanas kampaņas, ko atbalstīja valdība, tika izveidotas kontrrevolūcijas kustības, jauniešu organizācijas, u.c., kas protestēja pret opozīcijas darbību, izmantojot nevardarbīgās pretošanās līdzekļus. Būtībā pret opozīciju tika izmantotas tās pašas metodes, ko opozīcija mēģināja izmantot, protestējot pret valdošo režīmu.

4.1. Krāsainās revolūcijas Gruzijā un Ukrainā

4.1.1. Gruzijas un Ukrainas režīmu un opozīcijas raksturojums

Kā tika minēts iepriekš, krāsainās revolūcijas ir 20.gs. beigu un 21.gs. fenomens. Krāsaino revolūciju rezultātā nomainījās daudzi režīmi, kas, kā varēja likties sākotnēji, pastāvēs vēl ilgu laiku. Tomēr, kā redzams, tieši protesta akcijas, kur netika izmantota vardarbība, kļuva par galveno līdzekli cīņā ar nedemokrātiskiem režīmiem.

Sabrūkot Padomju Savienībai, sākās pārmaiņas bijušajās padomju bloka valstīs. Amerikāņu politologs Semjuels Hantingtons (*Samuel Huntington*) šos procesus dēvēja par „trešo demokratizācijas vilni”¹⁹⁸. Tomēr ne visās valstīs demokratizācijas procesi bijuši veiksmīgi. Vairākās valstīs izveidojās t.s. hibrīdrežīmi, kur bija vērojamas gan demokrātijas, gan arī autoritārisma iezīmes. Kā piemērus jāmin Gruziju, Ukrainu, Baltkrieviju un Krieviju.

Runājot par krāsainajām revolūcijām, allaž tiek pieminēts Gruzijas un Ukrainas piemērs, jo abās valstīs protesta akciju rezultātā pie varas nāca jauni politiskie spēki, toties vecajiem režīmiem nācās atkāpties. Pēc Padomju Savienības sabrukuma abu valstu attīstībā bija vērojamas kopīgas iezīmes, kas kalpoja par pamatu protestiem un režīmu gāšanai 21.gs. sākumā. Lai saprastu, kādēļ režīmi šajās valstīs cieta sakāvi revolucionāro procesu gaitā, nepieciešams izpētīt, kādas galvenās iezīmes bija raksturīgas gan režīmiem, gan opozīcijai.

Līdz ar Padomju Savienības sabrukumu Gruzija un Ukraina ieguva neatkarību. Abās valstīs vēl joprojām spēcīgas bijušas vecās politiskās elites, kas funkcionēja Padomju laikos. Protams, bija vērojamas arī būtiskas atšķirības, kas vēlākos posmos noteica valstu politiskās attīstības kursu. Pateicoties Mihaila Gorbačova īstenotai „Pārbūves” (*„Перестройка”*) un „Atklātības” (*„Гласность”*) politikai un mēģinājumiem pārveidot Padomju Savienības politiskās pārvaldes sistēmu, Padomju Savienības republikās (tai skaitā arī Ukrainā un Gruzijā) opozīcijai radās iespēja iesaistīties politikas veidošanā un īstenošanā. Tā rezultātā Ukrainā Komunistiskā partija sāka zaudēt savas pozīcijas. Protams, atšķirībā no Gruzijas, kur līdz ar neatkarības atgūšanu pie varas nāca radikāli labējie spēki ar Zviadu Gamsahurdiju priekšgalā, kas vēlējās redzēt Gruziju kā unitāru valsti, un vairāku minoritāšu (jo īpaši osetīnu) vēlmes kļūt neatkarīgiem šos plānus varēja izjaukt¹⁹⁹. Ukrainā politiskā elite kaut arī

¹⁹⁸ Huntington, S.P. (1991). *Democracy's Third Wave*. Journal of Democracy, Vol.2, Nr.2,

¹⁹⁹ *Революция роз в Грузии*: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/233390/>: просмотрено 14.04.2015.

sāka zaudēt savas pozīcijas, tomēr bija pārāk spēcīga, un opozīcijai bija nepieciešams elites atbalsts, lai panāktu Ukrainas neatkarību²⁰⁰. Toties „elitei bija izdevīga neatkarības iegūšana, lai būtu iespēja īstenot no „Maskavas” neatkarīgu politiku”²⁰¹. Pie tam, Ukrainas politiskā elites baidījās no sekām, ko var radīt M.Gorbačova ieviestās reformas, proti, baidījās zaudēt savu varu.²⁰²

Neilgi pirms neatkarības atgūšanas, abās valstīs notika referendumi, kuru rezultāts norādīja uz būtiskām tendencēm abu valstu sabiedrības attīstībā. 1991.gada martā tika sarīkots referendums ar mērķi noskaidrot, vai Gruzija vēlas palikt Padomju Savienības sastāvā.²⁰³ Lielākoties iedzīvotāji nobalsoja par Gruzijas neatkarību (tai skaitā armēņu un azerbaidžāņu minoritātes), bet Dienvidosētijas un Abhāzijas iedzīvotāji vēlējās redzēt Gruziju Padomju Savienības sastāvā vai savu reģionu pievienošanos Krievijai²⁰⁴. Ukrainas gadījumā referenduma jautājuma formulējumu var nosaukt par diezgan neskaidru, jo iedzīvotāji balsoja par sava veida autonomiju Padomju Savienības sastāvā. Gan Gruzijā, gan Ukrainā sabiedrības lielākā daļa balsoja par neatkarību (kaut arī Ukrainas gadījumā referenduma jautājuma formulējums bijis diezgan neskaidrs), bet vairākas minoritātes abās valstīs pārsvarā balsoja pret neatkarību. Jāpiebilst, ka šeit iezīmējas faktors, kas vēlākos posmos kļuvis par galveno klupšanas akmeni gan Gruzijas, gan Ukrainas iedzīvotāju savstarpējās attiecībās, proti, etniskie konflikti un nesaskaņas, ko valdošie režīmi tā arī nespēs vai nevēlēsies atrisināt.

Gruzijā līdz ar neatkarības atgūšanu pie varas nāca politiskie spēki, kas, kā tika minēts, savos uzskatos bija diezgan radikāli un nacionālistiski noskaņoti. Tā kā Gruzijas sabiedrība bija tikpat sadrumstalota kā Ukrainā, politiskā elite bija gatava pat izmantot spēku un vardarbību, lai apspiestu noteiktu sabiedrības daļu (īpaši minoritātes, kas nebija apmierinātas ar pastāvošo kārtību). Jāpiebilst, ka Ukrainā valdošā elite nebija gatava šādam solim, kaut arī politikā darbojās noteiktas radikālas grupas, kas atbalstītu etnisko problēmu risināšanu ar spēka palīdzību. Kā tika minēts iepriekš, pēc neatkarības atgūšanas pie varas Gruzijā nāca Zviads Gamsahurdija. Viņa autoritārais valdīšanas stils kalpoja par iemeslu militāra konflikta starp Gruziju un Dienvidosētiju izraisīšanai. 1992.gadā militāra apvērsuma rezultātā Z.Gamsahurdija tika gāzts. Tiek uzskatīts, ka apvērsumu netieši vadīja Eduards Ševardnadze.²⁰⁵ Z.Gamsahurdija bija spiests doties prom no valsts, vēlāk izveidojot sava veida trimdas valdību Gruzijas rietumos. Rezultātā izcēlās pilsoņu karš starp centrālo valdību (proti, valdību, kas nāca pie varas pēc Z.Gamsahurdijas gāšanas) un Z.Gamsahurdijas

---

²⁰⁰ D'Anieri, P. (2007). *Understanding Ukrainian Politics: Power, Politics, and Institutional Design*. p.78.

²⁰¹ Ibid.,

²⁰² Ibid.

²⁰³ Hille, C.M.L. *State Building and Conflict Resolution in the Caucasus*. p.225.

²⁰⁴ Ibid.

²⁰⁵ *Революция роз в Грузии*: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/233390/>: просмотрено 14.04.2015.

atbalstītājiem²⁰⁶. Pilsoņu karš beidzās ar Z.Gamsahurdijas atbalstītāju pilnīgu sakāvi, pats viņš gāja bojā mīklainos apstākļos 1993.gadā²⁰⁷. Jāpiebilst, ka 1998.gadā izcēlās nemieri, ko vadīja bijušais Z.Gamsahurdijas līdzgaitnieks un pulkvedis – Akakijs Eliava.²⁰⁸ Valdības spēkiem izdevās apturēt nemierus, pats A.Eliava vēlāk tika nošauts.²⁰⁹ Kā redzams, Gruzijas sabiedrība (un jo īpaši politiskā elite) vēl joprojām bija sadrumstalota, daudzi bija lojāli mīklainos apstākļos mirušajam Zviadam Gamsahurdija. Tiek uzskatīts, ka vairākus atentātu mēģinājumus pret E.Ševardnadzi organizēja tieši Z.Gamsahurdijas atbalstītāji.²¹⁰ Jāpiebilst, ka gan Gruzijas, gan Ukrainas gadījumi ir līdzīgi. Kaut arī Gruzijā pēc Padomju Savienības sabrukuma uz neilgu laiku pie varas nāca radikāli politiskie spēki, tomēr vēlāk tie tika nomainīti ar veco eliti, kas funkcionēja Padomju laikos, proti, pie varas nāca E.Ševardnadze un viņa atbalstītāji.²¹¹ Toties Ukrainas gadījumā šāda „starposma” nebija.

1991.gada 24.decembrī tika pasludināta Ukrainas neatkarība.²¹² Jāpiebilst, ka tas bija iespējams pateicoties kopīgiem politiskās elites un dažādu nacionālistisko kustību centieniem²¹³. Viena no tām bija t.s. „Ruh” kustība („Рух”), kura apvienoja cilvēkus ar dažādiem uzskatiem (sākot ar demokrātiskiem un beidzot ar radikāli nacionālistiskiem). Sākotnēji šajā kustībā darbojās, piemēram, tādas personas kā Oļegs Tjagniboks (*Олег Тягнибок*) un Andrejs Parubijs (*Андрей Парубий*), kas mūsdienās pazīstami ar aktīvu iesaistīšanos t.s. „Eiromaidanā” un kā vieni no galvenajiem t.s. „pretterorisma operācijas” vadītājiem Ukrainas austrumu reģionos. Jāpiebilst, ka vēlāk no kustības „Ruh” izveidojās radikāla partija „Svoboda”, kura mūsdienās ir pārstāvēta arī Ukrainas parlamentā²¹⁴.

Atgriežoties pie Ukrainas neatkarības atgūšanas, jāmin, ka tieši nacionālisti kļuva par svarīgu virzītājspēku cīņā par neatkarību. 1991.gada 1.decembrī Leonīds Kravčuks tika ievēlēts par Ukrainas prezidentu²¹⁵. Zīmīgi, ka pēc dažām dienām, 1991.gada 8.decembrī, tika parakstīta t.s. „Belovežas vienošanās”, kas iezīmēja Padomju Savienības pastāvēšanas

---

²⁰⁶ Разоренова, М. *Грузия в октябре 1993 года*: http://www.igpi.ru/monitoring/1047645476/oct_93/gruz.html; просмотрено 18.04.2015.

²⁰⁷ *Thousands Pay Tribute to the First President*: <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=14893>; viewed 18.04.2015.

²⁰⁸ *Революция роз в Грузии*: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/233390/>; просмотрено 14.04.2015.

²⁰⁹ Тамже.

²¹⁰ Тамже.

²¹¹ Hille, C.M.L. *State Building and Conflict Resolution in the Caucasus*. p.243.

²¹² Said, H. *Timeline of Ukraine Since Independence*: <http://america.aljazeera.com/multimedia/timeline/2014/2/timeline-of-ukrainesinceitsindependence.html>; viewed 18.04.2015.

²¹³ D'Anieri, P. (2007). *Understanding Ukrainian Politics: Power, Politics, and Institutional Design*. p.78.

²¹⁴ Hallinan, C. *The Dark Side of Ukraine Revolt*: <http://www.thenation.com/blog/178716/dark-side-ukraine-revolt>; viewed 15.05.2015.

²¹⁵ *Leonid Kravchuk*: <http://biography.yourdictionary.com/leonid-makarovich-kravchuk>; viewed 15.04.2015.

beigas²¹⁶. Arī Gruzijas gadījumā nacionāli noskaņoti spēki nospēlēja svarīgu lomu neatkarības atgūšanā, tomēr līdz ar Z.Gamsahurdijas gāšanu, politikā sāka dominēt vecā elite ar E.Ševardnadzi priekšgalā.

Gruzijā pēc E.Ševardnadzes nākšanas pie varas faktiski sāka parādīties autoritārisma iezīmes, jo E.Ševardnadze centās koncentrēt varu savās rokās, nebaidoties pat izmantot kriminālo autoritāšu palīdzību. Jāpiebilst, ka apvērsumu pret Z.Gamsahurdiju sagatavoja premjerministrs Tengizs Sigua, Nacionālās gvardes vadītājs Tengizs Kitovani un kriminālā autoritāte Džaba Ioseliani, kas vadīja nacionālistisku militāru grupējumu „*Mhedrioni*” (tulk. jātnieki, bruņinieki)²¹⁷. Tieši šis grupējums nospēlēja vienu no svarīgākajām lomām apvērsumā un būtībā palīdzēja E.Ševardnadzem nākt pie varas. E.Ševardnadzem valdīšanas sākumposmā „bija nepieciešams šī grupējuma atbalsts, jo armija bija pārāk vāja”²¹⁸. Arī Ukraina sāka virzīties uz autoritārisma pusi. Kaut arī sākotnēji tika pausts viedoklis, ka Ukraina var kļūt par demokrātisku valsti. Pēc neatkarības atgūšanas Ukrainā sākās demokratizācijas process, tomēr „politisko institūciju izveidošana bija nepieciešama nevis tādēļ, lai nostiprinātu demokrātiju valstī, bet tādēļ, lai parādītu starptautiskai sabiedrībai, ka Ukraina *de facto* ir neatkarīga valsts.”²¹⁹ Šis mērķis tika sasniegts, tomēr tālākos valsts attīstības posmos tas kļuva par vienu no galvenajiem klupšanas akmeņiem. Izveidojās situācija, kad gan prezidentam, gan premjerministram tika piešķirtas ievērojamas pilnvaras, kā rezultātā starp abiem notika sīva cīņa par varu, kas savukārt kavēja efektīvu valsts pārvaldes aparāta darbību²²⁰. Kā tika minēts, 1991.gada 1.decembrī Leonīds Kravčuks tika ievēlēts par Ukrainas prezidentu²²¹. Par Ukrainas premjerministru kļuva Vitolds Fokins, kas, kā tika uzskatīts, bija pietuvināts L.Kravčukam²²². 1992.gada otrajā pusē Parlaments atstādināja no amata V.Fokinu un iecēla viņa vietā Leonīdu Kučmu, kas centās īstenot no L.Kravčuka neatkarīgu politiku²²³. Tā rezultātā starp Kravčuku un Kučmu radās ievērojamas nesaskaņas. 1993.gada septembrī pēc neveiksmīgiem mēģinājumiem pārveidot Ukrainas valsts pārvaldes sistēmu, piešķirot premjerministram lielākas pilnvaras (būtībā piešķirot lielākas pilnvaras, nekā bija prezidentam), L.Kučma bija spiests atkāpties no amata²²⁴.

---

²¹⁶ Markedonov, S. *The Belavezha Accords Legacy*: <http://eng.globalaffairs.ru/number/The-Belavezha-Accords-Legacy-15814>; viewed 15.05.2015.

²¹⁷ D'Anieri, P. (2007). *Understanding Ukrainian Politics: Power, Politics, and Institutional Design*. p.78.

²¹⁸ *Революция роз в Грузии*: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/233390/>; просмотрено 14.04.2015.

²¹⁹ D'Anieri, P. (2007). *Understanding Ukrainian Politics: Power, Politics, and Institutional Design*. p.80.

²²⁰ Ibid.

²²¹ Ibid., pp.80.-82.

²²² Schmemmann, S. *New Leader in a Lament for Ukraine*: <http://www.nytimes.com/1992/11/09/world/new-leader-in-a-lament-for-ukraine.html>; viewed 14.04.2015.

²²³ Ibid.

²²⁴ D'Anieri, P. (2007). *Understanding Ukrainian Politics: Power, Politics, and Institutional Design*. pp.80-84

Līdz ar L.Kučmas atkāpšanos sākās politiskā krīze, ko varēja atrisināt tikai jaunas vēlēšanās. L.Kravčuks panāca vienošanos ar Parlamentu par atkārtotu vēlēšanu rīkošanu²²⁵. Parlamenta vēlēšanas notika 1994.gada pavasarī, toties Prezidenta vēlēšanas – 1994.gada vasarā. Starptautiskie novērotāji uzsvēra, ka „gan Parlamenta, gan Prezidenta vēlēšanas bijušas godīgas, neskatoties uz atsevišķiem pārkāpumiem”.²²⁶ Vēlēšanu rezultātā parlamentā tika ievēlēti politiķi, kas nespēja izveidot koalīciju ideoloģisko pretrunu dēļ. Jāpiebilst, ka lielāko vietu skaitu ieguva bijušās Komunistiskās partijas pārstāvji, kā arī tika ievēlēti jau minētās kustības „Ruh” pārstāvji, visbeidzot gandrīz puse no ievēlētajiem Parlamenta deputātiem nepārstāvēja nevienu no politiskajām partijām. Toties Prezidenta vēlēšanās uzvaru guva L.Kučma²²⁷. L.Kučmas valdīšanas laikā strauji paaugstinājās korupcijas līmenis, ekonomika attīstība palēninājās, prezidenta vārds figurēja daudzos skandālos, tai skaitā arī lietās par žurnālistu un uzņēmēju slepkavībām, utt.²²⁸ 2004.gada novembrī notika Parlamenta vēlēšanas, kuras kļuva par pamatu t.s. „Oranžās revolūcijas” uzsākšanai²²⁹.

Gan L.Kučma, gan arī E.Ševardnadze mēģināja panākt savas varas palielināšanos, izmantojot dažādas metodes. Kā tika minēts iepriekš, daudziem E.Ševardnadzes sabiedrotajiem, kas viņam palīdzēja nākt pie varas, bijusi krimināla pagātne. Bija skaidrs, ka ar laiku starp viņiem var izveidoties nesaskaņas, tādēļ E.Ševardnadze pieņēma lēmumu iecelt T.Kitovani par Aizsardzības ministru, šādā veidā pakļaujot Nacionālo gvardi valsts kontrolei, tostarp T.Sigua saglabāja premjerministra amatu. Jāpiebilst, ka T.Sigua un Dž.Ioseliani vēlējās atrisināt problēmas ar separātiskajiem reģioniem militārā ceļā. T.Sigua un Dž.Ioseliani plāni izgāzās, jo E.Ševardnadze izdeva pavēli viņus apcietināt, apsūdzot nodevībā. Šādā veidā E.Ševardnadzem izdevās „likvidēt nelikumīgus militāros grupējumus, kas darbojās valstī, un nodrošināt valsts monopolu uz vardarbības pielietošanu”²³⁰. Līdzīgi E.Ševardnadze rīkojās arī ar citiem politiskajiem oponentiem, kas varēja apdraudēt viņa varu – bieži vien apsūdzības tika safabricētas.

Runājot par Ukrainu, jāmin, ka, uzvarot vēlēšanās, L.Kučma saprata, ka, lai varētu efektīvi pārvaldīt valsti, nepieciešamas lielākas prezidenta pilnvaras. Par galveno šķērslī šī plāna īstenošanā kļuva Parlaments, kas, no vienas puses, bija ļoti sadrumstalots, bet no otras – kavēja tādu lēmumu pieņemšanu, kas būtu izdevīgi L.Kučmam. „L.Kučma uzskatīja, ka

---

²²⁵ Leonid Kravchuk: <http://biography.yourdictionary.com/leonid-makarovich-kravchuk>; viewed 20.05.2015.

²²⁶ Ibid.

²²⁷ Erlanger, S. *Ukrainians Elect an New President*: <http://www.nytimes.com/1994/07/12/world/ukrainians-elect-a-new-president.html>; viewed 20.05.2015.

²²⁸ *Ukraine Indicts Kuchma in Gongadze Murder*: <https://cpj.org/2011/03/ukraine-indicts-kuchma-in-gongadze-murder.php>; viewed 20.05.2015.

²²⁹ Karatnycky, A. *Ukraine's Orange Revolution*: http://www.nytimes.com/cfr/international/20050301faessay_v84n2_karatnycky.html?_r=0; viewed 20.05.2015.

²³⁰ *Революция роз в Грузии*: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/233390/>; просмотрено 20.05.2015.

prezidenta varas palielināšana kalpos par pamatu izpildvaras un likumdevējvaras nodalīšanai, kā arī padarīs Parlamenta darbību efektīvāku.²³¹ L.Kučma vēlējas, lai valdība atrastos tiešā prezidenta padotībā.²³² Tā kā Ukrainā vēl joprojām darbojas Padomju laiku Konstitūcija (ar nelielām izmaiņām), bija skaidrs, ka Parlaments brīvprātīgi šādas izmaiņas neakceptēs, jo īpaši tādēļ, ka Parlamentā bijusi spēcīga opozīcija. Rezultātā L.Kučma iesniedza izskatīšanai likumprojektu „*Likums un vara*”, kas paredzēja skaidri definētu varas dalījumu starp izpildvaru un likumdevēju un prezidenta pilnvaru palielināšanu²³³. Lai panāktu vēlamos mērķus, L.Kučma praktiski šantažēja Parlamentu, piedraudot ar jautājuma izskatīšanu referendumā. Parlamentam nācās piekāpties.²³⁴ 1999.gadā L.Kučma tika ievēlēts par Ukrainas prezidentu atkārtoti.

Kā tika minēts iepriekš, līdz ar neatkarības atgūšanu Gruzijā un Ukrainā saasinājās attiecības starp valstu pamatnāciju un minoritātēm. Gruzijā šīs nesaskaņas pārauga militāros konfliktos. 1992.gadā E.Ševardnadze mēģināja atrisināt teritoriālās problēmas ar Abhāziju un Dienvidosetiju militārā ceļā, tomēr mēģinājums bija neveiksmīgs un Gruzijas armija cieta smagu sakāvi, kas būtībā kalpoja par vienu no iemesliem, kādēļ sabiedrības uzticība E.Ševardnadzes īstenotajai politikai sāka mazināties. Tā rezultātā E.Ševardnadze parakstīja vienošanos ar Krieviju par miera uzturētāju izvietojumu (jāpiebilst, ka vienošanās faktiski zaudēja savu spēku pēc 2008.gada militāra konflikta starp Krieviju un Gruziju, kura rezultātā Krievija atzina Abhāzijas un Dienvidosetijas neatkarību). Atšķirībā no Gruzijas, Ukrainā nesaskaņas starp etniskajām grupām lielākoties izpaudās tikai retorikā (jo īpaši vēlēšanu laikā). Jāpiebilst, ka vairākus Ukrainas reģionus kontrolēja t.s. oligarhi, kas bieži vien īstenoja no Kijevas neatkarīgu politiku. Būtībā Ukrainas sabiedrība bijusi sašķelta ilgi pirms neatkarības iegūšanas, bet līdz ar Padomju Savienības sabrukumu šī sašķeltība kļuva redzamāka²³⁵.

Runājot par E.Ševardnadzes un L.Kučmas valdīšanas periodiem, atsevišķi jāmin opozīciju, kas bijusi salīdzinoši spēcīga, bet sadrumstalota. Opozīcijas sadrumstalotība gan Gruzijā, gan Ukrainā bieži vien kļuva par šķērslī politisko reformu īstenošanā. Papildus tam situāciju pasliktināja augstais korupcijas līmenis, kas pārņēma praktiski visas valsts pārvaldes sfēras (jo īpaši tas bija vērojams Gruzijā).

---

²³¹ Karatnycky, A. *Ukraine's Orange Revolution*:

http://www.nytimes.com/cfr/international/20050301faessay_v84n2_karatnycky.html?_r=0; viewed 20.05.2015.

²³² Ibid.

²³³ Protsyk, O. (2005). *Constitutional Politics and Presidential Power in Kuchma's Ukraine*. Problems of Post-Communism, pp.23-24.

²³⁴ Ibid.

²³⁵ *Революция роз в Грузии*: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/233390/>; просмотрено 20.05.2015.

Līdz ar Padomju Savienības sabrukumu Gruzijā sākās cīņa par varu, politikā iesaistījās gan jaunie, gan arī bijušie politiķi, kā arī noziedznieki. Korupcija un noziedzība dziļi iesakņojās gandrīz visās dzīves sfērās. Kukuļu ņemšana kļuva par normu – bija papildus jāmaksā gan par dokumentu noformēšanu, gan par savu uzņēmumu uzturēšanu, gan par iespēju braukt pa noteiktiem ceļiem, utt.²³⁶ Izplatīta parādība bija kontrabandas un ieroču pārvadāšana un tirgošana, cilvēku tirdzniecība, rekets, slepkavības, utt.²³⁷ Daudzi valsts pārvaldes, jo īpaši ekonomikas, sektori bija cieši saistīti ar noziedznieku aprindām. Korumpētās valsts pārvaldes dēļ īpaši cieta visneaizsargātākās sociālās grupas – pensionāri; uzņēmumu darbiniekiem bieži tika aizturētas algas, u.c.²³⁸ Situāciju pasliktināja terorisma draudi, kas nāca no nemierīgajām Kaukāza republikām – Čečenijas, Dagestānas, u.c.²³⁹ E.Ševardnadzem nākot pie varas, tika pasludināta cīņa ar korupciju, tomēr, kā izrādījās vēlāk, tie bija tukši vārdi. E.Ševardnadzes mēģinājumi cīnīties ar korupciju bija saistīti ar personīgajām interesēm, pie tam šī „cīņa ar korupciju” bija nepieciešama, lai likvidētu politiskos konkurentus, nevis risinātu pašu korupcijas problēmu.²⁴⁰

Runājot par Gruziju, jāmin, ka 1993.gadā E.Ševardnadze nodibināja partiju „*Gruzijas pilsoņu savienība*”²⁴¹ un kļuva par tās vadītāju. Partijas darbībā tās pastāvēšanas sākumā iesaistījās gan Zurabs Žvania, gan Mihails Saakašvili, kas vēlāk vadīs t.s. „Rožu revolūciju” un kļūs par Gruzijas prezidentu. 1998.gads E.Ševardnadzes valdīšanas laikā kļuva par vienu no smagākajiem, jo „korupcijas līmenis bijis katastrofāls, „*Gruzijas pilsoņu savienība*” nespēja pildīt savas funkcijas, strauji samazinājās iedzīvotāju dzīves līmenis.”²⁴² 1994.gadā 80% Gruzijas iedzīvotāju dzīvoja zem nabadzības sliekšņa²⁴³, 1997.gadā šis skaitlis samazinājās līdz 46%.²⁴⁴ Bet 1998.gadā situācija atkal sāka pasliktināties – nabadzīgo skaitlis palielinājās līdz 54%²⁴⁵ (Gruzijas ekonomiku ietekmēja gan ekonomiskā krīze Krievijā 1998.gadā, gan iekšējās politiska un ekonomiska rakstura problēmas). Pie tam, sarežģītākas kļuva attiecības ar Aslanu Abašidzi – faktisko Adžārijas autonomas republikas vadītāju²⁴⁶, kurš vēlāk finansēja opozīcijas partijas, kas piedalījās pašvaldību vēlēšanās, gūstot ievērojamu rezultātu. Visbeidzot, tika veikts kārtējais atentāta mēģinājums pret E.Ševardnadzi. Pastāvošās problēmas saasināja attiecību pasliktināšanās ar viņa izveidotās partijas pārstāvjiem. Viens no

²³⁶ *Fighting Corruption in Public Services: Chronicling Georgia's Reforms*. World Bank Publications, 2012, p.2.

²³⁷ Shelley, L., Scott, E.R., et al. (2007). *Organized Crime and Corruption in Georgia*. Ch. „The Shevardnadze Era”.

²³⁸ Ibid.,

²³⁹ Ibid.,

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ Rutland, P. (2000). *Holding the Course*. M.E. Sharpe, p.353.

²⁴² Ibid.

²⁴³ Odekon, M. (ed.). (2006). *Encyclopedia of World Poverty, 1st ed.* SAGE Publications, p.424.

²⁴⁴ Ibid, p.424.,

²⁴⁵ Ibid.

²⁴⁶ Rutland, P. (2000). *Holding the Course*. M.E. Sharpe, p.353.

redzamākajiem partijas līderiem bija jau pieminētais Zurabs Žvania, kas asi kritizēja E.Ševardnadzi par nespēju atrisināt korupcijas problēmu valstī. E.Ševardnadze „1998.gada vidū atbrīvoja no amata gandrīz visus ministrus, izņemot „spēka” ministriju vadītājus (Iekšlietu, Aizsardzības un Drošības ministrijas vadītājus)”²⁴⁷ un iecēla amatos jaunus politiķus. Tomēr situācija nemainījās. Vēl joprojām saglabājās augsts korupcijas līmenis gan valsts pārvaldes struktūrās, gan tiesu sistēmā, u.c., likuma vara bija ārkārtīgi vāja (bija aktuāls jautājums par varas orgānu rīcības robežām (nereti bija ieslodzīto spīdzināšanas gadījumi), valstī bija daudz politisko ieslodzīto, utt.).²⁴⁸

Runājot par opozīciju Ukrainā, jāmin gan politiskās grupas Parlamentā, gan cilvēkus, kas nebija tieši iesaistīti politikā, bet aktīvi darbojās pret valdošo režīmu. Kā vienu no tiem jāmin žurnālistu Georgiju Gongadzi, kas izveidoja interneta laikrakstu „Українська правда” (tulk.: *Ukrainas Patiesība*), kurā tika publicēta atmaskojoša informācija par L.Kučmas režīma korumpētību un veiktajiem noziegumiem. 2000.gadā G.Gongadze tika noslepkavots. Vēlāk sabiedrībai kļuva pieejami audioieraksti, kuros prezidents L.Kučma un citi augsta ranga politiķi diskutēja par nepieciešamību „apklusināt” G.Gongadzi. Pateicoties šiem ierakstiem, Ukrainā sākās protesta akcijas, kas, protams, neturpinājās ilgu laiku, bet kļuva par sava veida pamatu „Oranžai revolūcijai”. Jāpiebilst, ka citu pierādījumu tam, ka G.Gongadze tika noslepkavots pēc L.Kučmas pavēles, nav. Pats L.Kučma šos ierakstus nosauca par mēģinājumiem viņu apmelot.²⁴⁹ Bija skaidrs, ka L.Kučmas pēc šiem notikumiem nespēs iemantot sabiedrības uzticību, tādēļ L.Kučma pieņēma lēmumu nepiedalīties Prezidenta vēlēšanās, kas bija paredzētas 2004.gada novembrī, tā vietā viņš atbalstīja premjerministra Viktora Janukoviča kandidatūru. Visbeidzot, citi opozīcijas līderi aktīvi darbojās politikā. Redzamākie no viņiem ir Oleksands Morozs (Олександр Мороз) un viņa vadītā „Ukrainas sociālistu partiju”, Viktors Juščenko un viņa vadītā partija „Mūsu Ukraina” („Наша Україна”), kā arī Jūlija Timošenko un viņas partija „Tēvzeme” („Батьківщина”). Šie opozīcijas līderi nospēlēja svarīgu lomu „Oranžās revolūcijas” gaitā.

2000.gadā E.Ševardnadze atkāroti tika ievēlēts par Gruzijas prezidentu, tomēr viņa valdīšanas laiks beidzās 2004.gadā. Tā sauktās „Rožu revolūcijas” rezultātā viņš bija spiests atkāpties no sava amata. E.Ševardnadze savu politisko karjeru sāka jau Padomju Savienības pastāvēšanas laikos, 90.gadu sākumā, kļūstot par valsts galvu, viņš saskārās ar vairākām problēmām. Pirmkārt, tā bija vietējā mafija un militārie formējumi, kuri nepakļāvās centrālajai varai. Lai atrisinātu šo problēmu, E.Ševardnadze uzsāka t.s. „varas” ministriju,

---

²⁴⁷ Rutland, P. (2000). *Holding the Course*. M.E. Sharpe., p.355.,

²⁴⁸ Ibid., 356.

²⁴⁹ *Ukraine Indicts Kuchma in Gongadze Murder*: <https://cpj.org/2011/03/ukraine-indicts-kuchma-in-gongadze-murder.php>; viewed 20.05.2015.

drošības dienestu, u.c. nostiprināšanu. Otrkārt, problēmas radīja separātiskās tendences atsevišķos Gruzijas reģionos. Tika veikti mēģinājumi risināt šo problēmu gan ar diplomātijas, gan ar militāro līdzekļu palīdzību. Tomēr E.Ševardnadze cieta neveiksmi, vairāki reģioni faktiski pasludināja neatkarību (Dienvidosetija, Abhāzija), Adžārija necīnījās par neatkarību, bet faktiski īstenoja neatkarīgu politiku. Treškārt, pastāvēja augsts korumpētības līmenis valsts pārvaldes aparātā. Jāpiebilst, ka E.Ševardnadzes režīmam nav bijusi spēcīga ideoloģiska bāze, drīzāk viņa īstenotā iekšpolitika bija saistīta ar vēlmi kontrolēt varas resursus un vājināt politiskos oponentus, toties ārpolitika – ar līdzsvara meklējumiem starp Krieviju un Rietumiem.

Atgriežoties pie opozīcijas, jāmin tādus politiķus kā Zurabs Žvania un Mihails Saakašvili. 1995.gadā abi kandidēja parlamenta vēlēšanās kā partijas „*Gruzijas pilsoņu savienība*” biedri un rezultātā tika ievēlēti parlamentā. Sākotnēji M.Saakašvilī vadīja vienu no parlamentārajām komitejām, bet 2000.gadā pēc atkārtotām parlamenta vēlēšanām kļuva par Tieslietu ministrijas vadītāju²⁵⁰. Šajā laika posmā sākās ievērojamas nesaskaņas starp jaunievēlēto ministru un t.s. „varas ministriju” pārstāvjiem īstenoto reformu dēļ. 2001.gada septembrī M.Saakašvilī atkāpās no amata. To pašu izdarīja arī Z.Žvania. Tai pat gadā tika izveidota politiska partija „*Apvienotā nacionālā kustība*”²⁵¹. Jaunā partija piederēja pie labējām partijām un pieprasīja nekavējoties veikt politiskās un ekonomiskās reformas, jo dzīves līmenis valstī bija katastrofāli zems, vēl joprojām bija augsts noziedzības un korupcijas līmenis, utt. Viens no galvenajiem partijas mērķiem bija ātrāka Gruzijas integrēšanās ES un NATO, kā arī problēmu atrisināšana ar separātiskajiem reģioniem (ja nepieciešams, pat ar spēka palīdzību)²⁵². Vēlāk partija apvienojās ar „*Gruzijas strādnieku partiju*”²⁵³. Partiju apvienība ieguva ievērojamu sabiedrības atbalstu, jo valdošā vara nespēja atrisināt pastāvošās problēmas. 2003.gada novembrī notika parlamenta vēlēšanas, kas pēc starptautisko novērotāju viedokļa bijušas negodīgas. Par uzvarētāju tika pasludināta E.Ševardnadzes partija, kas tobrīd atradās pie varas. Līdz ar vēlēšanu rezultātu apkopošanu sākās protesta akcijas, ko mūsdienās dēvē par „Rožu revolūciju”²⁵⁴.

Ukrainas gadījums ir līdzīgs Gruzijas gadījumam. Pirmkārt, pēc Padomju Savienības sabrukuma abās valstīs varu saglabāja tie politiķi, kas pie varas bija arī Padomju laikos. Otrkārt, neskatoties uz veiktajām reformām, valsts pārvaldes sistēma vēl joprojām bija ļoti

---

²⁵⁰ *Единое национальное движение*: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/169399/>; просмотрено 15.04.2015.

²⁵¹ *Революция роз в Грузии*: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/233390/>; просмотрено 15.04.2015.

²⁵² Jones, S. (2013). *War and Revolution in the Caucasus: Georgia Ablaze*. Routledge, p.57.

²⁵³ *Революция роз в Грузии*: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/233390/>; просмотрено 15.04.2015.

²⁵⁴ *Ibid.*,

centralizēta (to var nosaukt par sava veida Padomju Savienības mantojumu)²⁵⁵. Protams, varas centralizāciju var skaidrot arī ar politiskās elites nevēlēšanos atdot varu kāda cita rokās. Treškārt, sabiedrībā bija vērojamas nacionālistiskās tendences un pastāvēja konfliktu draudi, kuru pamatā bija etniskais faktors. Jāpiebilst, ka tieši šis faktors vēlākos posmos noteiks Ukrainas politisko kursu. Sabiedrības sašķeltības dēļ Ukraina būtībā „balansēs” starp Rietumiem un Austrumiem (Ukrainas rietumu reģioni allaž bija tendēti uz Eiropu un t.s. Rietumiem vai pret Krieviju, toties austrumu reģioni – allaž bijuši „prokrieviski”). Visbeidzot, augstais korupcijas līmenis neļāva pilnvērtīgi īstenot reformas valsts pārvaldes sistēmā.

Gan Ukraina, gan Gruzija atradās līdzīgā situācijā pēc Padomju Savienības sabrukuma: sākās pāreja no komunistiskās iekārtas uz demokrātiju. Sākumposmā pārejas process Ukrainā noritēja daudz veiksmīgāk, nekā Gruzijā. Kā atzina starptautiskie novērotāji, gan Parlamenta, gan Prezidenta vēlēšanas bijušas godīgas, neskatoties uz nelieliem pārkāpumiem, kas tika konstatēti. Galvenās grūtības, ar ko saskārās Ukraina – bija grūtības lēmumu pieņemšanā un valsts pārvaldes sistēmas reformēšanā. Tas lielākoties bija saistīts gan ar sašķeltību sabiedrībā, gan dažādiem politiskiem spēkiem, kas darbojās valsts pārvaldes aparātā (politiskā elite, kas bija pie varas jau kopš Padomju laikiem, nespēja atrast kopīgu valodu ar opozīciju gan ideoloģisko iemeslu dēļ, gan tādēļ, ka baidījās zaudēt savas pozīcijas). Visbeidzot, problēmas valsts pārvaldes aparāta darbībā radīja Prezidenta un Parlamenta sāncensība un vēlme iegūt pēc iespējas lielākas pilnvaras. Neskatoties uz augstākminētajām problēmām, Ukraina tomēr tika skatīta kā valsts, kura ar laiku spēs kļūt par demokrātisku. Bet līdz ar L.Kučmas nākšanu pie varas, situācija kardināli mainījās. Kļūstot par prezidentu, L.Kučma panāca savu pilnvaru paplašināšanu ar mērķi padarīt valsts pārvaldes sistēmas darbību efektīvāku, bet, kā redzams, veiktās reformas bija lielākoties saistītas ar personīgajām interesēm.

Gruzijas gadījumā situācija nedaudz atšķīrās. Līdz ar neatkarības iegūšanu 90.gadu sākumā pie varas nāca radikāli politiskie spēki, kas etniskās un teritoriālās problēmas valstī mēģināja risināt ar spēka palīdzību. Šie mēģinājumi cieta neveiksmi, rezultātā situācija vēl vairāk saasinājās, un mūsdienās vairāki Gruzijas reģioni ir *de facto* neatkarīgi. Šos radikālos spēkus ar Z.Gamsahurdiju priekšgalā vēlāk nomainīja E.Ševardnadze, kura valdīšanas laikā Gruzijā paaugstinājās korupcijas līmenis, iedzīvotāju dzīves līmenis strauji pazeminājās, noziedzība gan valsts pārvaldes aparātā, gan sabiedrībā kļuva par normu. Būtībā gan Gruzijā, gan Ukrainā izveidojās hibrīdrežīmi, kur bija vērojamas gan autoritārisma, gan demokrātijas iezīmes. Par iemesliem šādai situācijai var kalpot vairāki faktori: pirmkārt, savas pozīcijas

---

²⁵⁵ D'Anieri, P. (2007). *Understanding Ukrainian Politics: Power, Politics, and Institutional Design*. M.E. Sharpe, pp.75-76.

saglabāja vecā elite, kas funkcionēja Padomju laikos un nevēlējās nodot varu kādam citam; otrkārt, nespēja atrisināt valsts ikdienas problēmas, ko saasināja gan ekonomiskas lejupslīde, gan etniskās nesaskaņas; visbeidzot, nozīmīgu lomu spēlēja arī reģionālie kaimiņi, jo īpaši Krievija, kas bijušās Padomju Savienības valstis allaž uzskatīja par savu interešu zonu.

4.1.2. „Rožu revolūcijas” un „Oranžās revolūcijas” gaita

Gan Gruzijā, gan Ukrainā notika procesi, ko mūsdienās mēdz dēvēt par krāsainajām revolūcijām. Krāsainās revolūcijas no apvērsuma atšķiras ar to, ka varas nomaina notiek bez vardarbības izmantošanas, proti, masu protestu rezultātā režīms spiests atzīt zaudējumu un atkāpties, dodot iespēju opozīcijai pārvaldīt valsti.

Kā viens no krāsainās revolūcijas raksturojošiem elementiem ir negodīgas vēlēšanas. Vēlēšanas gan Gruzijā, gan Ukrainā, gan arī citviet pasaulē, kur notika līdzvērtīgi procesi, kļuva par atskaites punktu protestu sākumam. 2003.gada novembrī Gruzijā sākās masu protesti. Par pamatu tam kalpoja apsūdzības vēlēšanu rezultātu falsificēšanā, ko izvirzīja opozīcija pret Eduarda Ševardnadzes režīmu. Kā atzina daudzi starptautiskie novērotāji, vēlēšanās tika fiksēti neskaitāmi pārkāpumi, sākot ar balsu uzpirkšanu un beidzot ar faktu, ka daudzi vēlētāji netika iekļauti vēlēšanu sarakstos vai arī sarakstos tika iekļautas mirušas personas²⁵⁶. Protesta akcijas ilga mazāk par mēnesi, tā rezultātā Eduardam Ševardnadzem nācās atkāpties no sava amata. Pie varas nāca opozīcijas līderi – Mihails Saakašvili, Zurabs Žvania un Nino Burdžanadze. Līdzvērtīgi procesi notika arī Ukrainā. 2004.gada 31.oktobrī bija paredzēta vēlēšanu 1.kārta, Viktora Janukoviča kandidatūru, kas tajā laikā bija iecelts par premjerministru, izvirzīja t.s. „Reģionu partija” un atbalstīja esošais prezidents Leonīds Kučma²⁵⁷. Pirmajā kārtā Janukovičs saņēma nedaudz vairāk par 39% vēlētāju balsu. Opozīcijas līderis V.Juščenko saņēma par procentu vairāk. Tā kā neviens no politiķiem nesaņēma pietiekamu balsu skaitu, 2004.gada 21.novembrī tika rīkota vēlēšanu otrā kārta, kurā pēc oficiāliem rezultātiem uzvaru guva V.Janukovičs ar vairāk nekā 49% vēlētāju balsu.²⁵⁸ Pēc vēlēšanām opozīcija ar V.Juščenko un J.Timošenko priekšgalā apsūdzēja V.Janukoviču vēlēšanu rezultātu falsifikācijā. Jāpiebilst, ka V.Juščenko uzvaras gadījumā apsolīja J.Timošenko premjerministra amatu.

Ar otrās kārtas rezultātu pasludināšanu sākās masveida protesta akcijas. Līdz vēlēšanu rezultātu pasludināšanas brīdim notika dažādi mītiņi, kuru mērķis bija atbalstīt vienu vai otru kandidātu. Būtībā izveidojās divas grupas – „oranžā”, kas atbalstīja V.Juščenko vadīto

²⁵⁶ Революция роз в Грузии: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/233390/>; просмотрено 20.05.2015.

²⁵⁷ York, S. (2010). *Orange Revolution: Study Guide*. The International Center for Nonviolent Action, pp.1-9

²⁵⁸ Ibid.

politisko spēku, un „zilā”, kura atbalstīja V.Janukoviču, Jāpiebilst, ka V.Juščenko aktīvi atbalstīja rietumu un centrālo reģionu iedzīvotāji, kā arī Rietumvalstis, toties austrumu un dienvidu reģionu iedzīvotāji, kā arī Krievija atbalstīja V.Janukoviču.²⁵⁹ Opozīcija uzsvēra, ka vēlēšanu rezultāti tika viltoti, jo, balstoties uz starptautisko novērotāju un *exit poll* datiem, uzvaru ar nelielu pārsvaru guva tieši V.Juščenko.²⁶⁰

Runājot par krāsaino revolūciju iznākumu gan Ukrainā, gan Gruzijā, rodas jautājums – kādēļ opozīcijai tomēr izdevās gāzt pastāvošos režīmus? Viens no iemesliem ir pati opozīcija. Viens no spilgtākajiem opozīcijas līderiem bija jau pieminētais Viktors Juščenko. 2002.gada sākumā V.Juščenko izveidoja partiju bloku „*Mūsu Ukraina*” („*Наша Україна*”), kas sastāvēja no vairākām pazīstamām partijām, piemēram, „*Ruh*”, „*Ukrainas nacionālistu kongress*” (radikāli labēja partija, kuras retorika un darbība tika vērsta pret ebrejiem un krieviem), „*Ukrainas liberālā partija*”, u.c. Kā redzams, sākotnēji partiju bloks „*Mūsu Ukraina*” sastāvēja no partijām ar pilnīgi pretējiem uzskatiem un ideoloģisko bāzi – no radikāli labējām līdz liberālām. Jāpiebilst, ka pirms Prezidenta vēlēšanām 2004.gadā „*Ukrainas liberālā partija*” izstājās no „*Mūsu Ukrainas*” un atbalstīja V.Janukoviču. Sākoties „*Oranžai revolūcijai*”, V.Juščenko partiju bloks apvienojās ar J.Timošenko partiju bloku, kā arī „*Ukrainas sociālistisko partiju*”, ko vadīja jau pieminētais Oleksandrs Morozs. Jāpiebilst, ka „*Ukrainas sociālistisko partiju*” daudzi dēvēja par Ukrainas Komunistiskās partijas mantinieci.

2000.gadu sākumā V.Janukovičs un viņa atbalstītāju loks sāka aktīvas sarunas par Ukrainas iestāšanos Eirāzijas ekonomiskajā savienībā, ko mūsdienās pazīst kā „*Muitas savienību*”. Tam asi pretojās V.Juščenko vadītais opozīcijas bloks, jo pastāvēja uzskats, ka šādā veidā faktiski tiks atjaunota Padomju Savienība un zaudēta Ukrainas neatkarība. Uz šo baiļu pamata V.Juščenko būtībā izdevās apvienot pilnīgi pretējus politiskos spēkus, jo īpaši tās partijas, kas vēlējās tuvināties ar Eiropu, vai radikālas un nacionālistiskas partijas. Pie tam, šo partiju atbalstītāju loks bija pietiekami liels (jo īpaši Ukrainas rietumu un centrālajos reģionos), tādēļ, sākoties „*Oranžai revolūcijai*”, protestos piedalījās liels cilvēku skaits.

Atgriežoties pie Gruzijas, jāmin, ka viens no svarīgākajiem E.Ševardnadzes režīma balstiem bija 1993.gadā izveidotā partija „*Gruzijas pilsoņu savienība*”²⁶¹, kurā savu politisko karjeru ir uzsākuši augstākminētie opozīcijas līderi. Protams, jebkura cita politiskā spēka darbība Gruzijā bija apgrūtināta, jo valdošās partijas pārstāvji kontrolēja valsts varas resursus. Pirms 2003.gada parlamenta vēlēšanām opozīcijas līderi pameta partiju. Mihails Saakašvili izveidoja partiju „*Nacionālā kustība*”, kuras programmā bija saskatām populistiskas un nacionālistiskas tendences²⁶². Bet Nino Burdžanadze un Zurabs Žvania izveidoja partiju

²⁵⁹ York, S. (2010). *Orange Revolution: Study Guide*. The International Center for Nonviolent Action. pp.1-9.

²⁶⁰ Ibid.

²⁶¹ Rutland, P. (2000). *Holding the Course*. M.E. Sharpe, p.353.

²⁶² *Единое национальное движение*: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/169399/>; просмотрено 15.04.2015.

„Apvienotie demokrāti”. Jāpiebilst, ka vēlēšanās piedalījās dažādas partijas, tai skaitā arī Z.Gamsahurdijas atbalstītāji.

Viena no galvenajām problēmām, ar ko saskārās E.Ševardnadzes režīms ir valdošās partijas, proti, „Gruzijas pilsoņu savienības” sadrumstalotība. Līdz vēlēšanām to bija pametuši daudzi politiķi, E.Ševardnadzes režīma atbalstītāju loks aizvien saruka. Pievilcīgākas kļuva jauno opozīcijas līderu partijas. E.Ševardnadzi turpināja atbalstīt A.Abašidze, kaut arī abu politiķu attiecības būtu grūti nosaukt par draudzīgām. A.Abašidzem bija svarīgi saglabāt savu varu Adžārijā, un E.Ševardnadzem bija svarīgi saglabāt Gruziju par vienotu valsti (neskatoties uz to, ka faktiski Adžārija funkcionēja kā autonomas reģions) un izvairīties no jaunām militārām sadursmēm, kā tas bijis gadījumā ar Abhāziju un Dienvidosetiju²⁶³.

Fakts, ka 2000.gadu sākumā E.Ševardnadze sāka pamazām zaudēt atbalstītājus, kļuva par vienu no iemesliem, kādēļ opozīcijai izdevās viņu gāzt. Protams, sākotnēji arī opozīcija saskārās ar daudzām problēmām – viena no galvenajām – tās sadrumstalotība. Izveidojās tik daudz opozicionāro partiju un kustību, kuras vēlējās, lai E.Ševardnadze atkāptos no sava amata, ka nebija iespējams efektīvi saskaņot darbības plānu²⁶⁴. No E.Ševardnadzes puses bija izdarīta vēl viena fundamentāla kļūda – tā vietā, lai mēģinātu vienoties ar opozīciju (kaut vai daļu no tās), E.Ševardnadze nolēma saglabāt varu tikai un vienīgi savās rokās, izvairoties no kompromisa meklējumiem. Kā atzīst Dž.Šarps savā grāmatā „*From Dictatorship to Democracy*”, viens no veidiem, kā režīms var apmierināt opozīcijas vajadzības, ir tās uzpirkšana. E.Ševardnadze šādu iespēju neizmantoja, jo baidījās zaudēt kontroli pār varas resursiem. Tālākā perspektīvā tas samazināja viņa iespējas iegūt atbalstītājus. Kā tiek atzīts, daudzi opozicionāri bija ne mazāk korumpēti par valdošo režīmu, tostarp daudzus opozicionārus finansēja oligarhi, kuriem bija savas intereses.²⁶⁵

Tā kā no E.Ševardnadzes partijas „Gruzijas pilsoņu savienības” bija izstājušies daudzi politiķi (strauji samazinājās tās atbalstītāju loks), pirms vēlēšanām tika izveidota jauna partija „Par jaunu Gruziju”. Tā tika izveidota no „Gruzijas pilsoņu savienības” „paliekām”, kam pievienojās dažas zaļās partijas un sociālisti.²⁶⁶ Tomēr jaunizveidotais politiskais spēks nespēja noturēties pie varas pēc vēlēšanām, Jāpiebilst, ka E.Ševardnadzem bija ievērojams atbalstītāju loks Gruzijas galvaspilsētā Tbilisi un Adžārijā. Tbilisi gadījumā tas lielākoties bija saistīts ar valsts pārvaldes iestādēm, kas atradās galvaspilsētā un kuras kontrolēja

---

²⁶³ Bunce, V., McFaul M., et al. (2010). *Democracy and Authoritarianism in the Postcommunist World*. Cambridge University Press, p.167.

²⁶⁴ Ibid., p.171.

²⁶⁵ Революция роз в Грузии: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/233390/>; просмотрено 15.04.2015.

²⁶⁶ Ibid.

E.Ševardnadzem pietuvinātas personas (tai skaitā ģimenes locekļi, draugi, utt.)²⁶⁷, Adžārijas gadījumā tas bija saistīts ar A.Abašidzes sniegto atbalstu.²⁶⁸ Kā piemēru, kas norāda uz šo faktu, var minēt 2003.gada parlamenta vēlēšanu rezultātus. Kā atzina EDSO novērotāji, tieši Adžārijā bija vērojami neskaitāmi pārkāpumi vēlēšanu laikā un tieši šajā reģionā²⁶⁹

Svarīgu lomu gan „Oranžās revolūcijas”, gan „Rožu revolūcijas” gaitā spēlēja starptautiskie aktieri. Pirmkārt, gan Gruzijā, gan Ukrainā vēlēšanu procesa kontrolē piedalījās starptautiskie novērotāji, kuru uzdevums bija pārbaudīt, cik godīgas ir vēlēšanas. Pateicoties viņu sniegtajiem datiem gan par vēlēšanu norisi, gan par iegūtajām vēlēšanu balsīm, opozīcijai abās valstīs radās pamats, uz kura balstīt savas pretenzijas valdošajam režīmam un uzsākt protesta akcijas. Pie tam, režīmi neuzdrošinātos apšaubīt starptautisko novērotāju sniegtos datus, jo, kā zināms, starptautiskie novērotāji ir nepieciešami, lai apliecinātu starptautiskai sabiedrībai, ka vēlēšanas bijušas godīgas. Gan Gruzijas, gan Ukrainas gadījumā tika panākts pretējs rezultāts – režīmi tika apsūdzēti vēlēšanu rezultātu falsifikācijā.

2003.gada 2.novembrī Gruzijā notika parlamenta vēlēšanās, kurās pēc *exit poll* aptaujām uzvaru guva Z.Žvania, kam sekoja N.Burdžanadze un M.Saakašvili vadītie politiskie spēki, tomēr pēc balsu saskaitīšanas, kas ilga vairākas dienas, par uzvarētāju tika pasludināts E.Ševardnadze un viņa vadītā partija „Par jauno Gruziju”²⁷⁰. Oficiālie vēlēšanu rezultāti krasi atšķīrās no rezultātiem, kas tika iegūti *exit poll* aptauju laikā, tādēļ bija pamats uzskatīt, ka notikušas masveida falsifikācijas.

5.novembrī sākās pirmās protesta akcijas pret vēlēšanu rezultātu falsifikāciju. Protestētāji pieprasīja E.Ševardnadzes atkāpšanos no amata un atkārtotu parlamenta vēlēšanu izsludināšanu. Protestētāji rīkoja mītiņus pie parlamenta ēkas Tbilisi, tajos piedalījās vairāki tūkstoši cilvēku, tai skaitā arī no ārzemēm. Protestiem sākoties Gruzijas galvaspilsētā Tbilisi, tie turpinājās arī citās Gruzijas pilsētās. Protestu laikā tika izmantots viens no simboliem, kas tika izmantots Serbijā t.s. „*Buldozeru revolūcijas*” laikā, - balta dūre uz melna fona. Tiek uzskatīts, ka „*Buldozeru revolūcija*” kļuva par piemēru tam, kā iespējams gāzt nedemokrātisku režīmu bez vardarbības izmantošanas. Tās pašas metodes tika pielietotas arī Gruzijā. Šajā gadījumā atsevišķi jāmin nevalstiskās organizācijas, kuras aktīvi finansēja dažādi ārzemju fondi (viens no tiem ir Džordža Sorosa fonds).

Līdzīgi kā Gruzijā arī Ukrainā protesta akcijas sākās uzreiz pēc vēlēšanu rezultātu paziņošanas, jo oficiālie rezultāti nesakrita ar starptautisko novērotāju sniegtajiem datiem un

---

²⁶⁷ Kandelaki, G. *Georgia's Rose Revolution: A Participant's Perspective*, pp.3-4.

²⁶⁸ Bunce, V., McFaul M., et al. (2010). *Democracy and Authoritarianism in the Postcommunist World*. p.167.

²⁶⁹ Georgia, Parliamentary Elections 2003; Post-Election Interim Report. OSCE/ODIHR Election Observation Mission, p.1.

²⁷⁰ Ibid.

exit poll aptaujām. Jāpiebilst, ka lielākās protesta akcijas sākās tieši pēc otrās kārtas rezultātu paziņošanas, jo uzvaru guva tieši V.Janukovičs. 2004.gada 22.novembrī starptautiskie novērotāji no gan no Eiropas, gan no ASV paziņoja, ka vēlēšanās tika fiksēti vairāki pārkāpumi, kas liedz tās nosaukt par godīgām. Pretēji tam tai pat dienā daudzi bijušā Padomju bloka valstu līderi (piemēram, Baltkrievijas, Krievijas, Kirgizstānas, u.c. valstu līderi) apsveica V.Janukoviču ar uzvaru Prezidenta vēlēšanās, tādā veidā parādot, ka vēlēšanas, pēc viņu domām, bijušas godīgas. Atgriežoties pie opozīcijas, svarīgi minēt, ka protesta akcijas tika ielānotas pirms oficiālo rezultātu paziņošanas. Īpaši plašas akcijas notika Kijevā un Ukrainas rietumu reģionos. Protams, protesta akcijas notika arī Ukrainas austrumu reģionos, kas atbalstīja V.Janukoviču, tomēr tās nebija tik vērienīgas.

2004.gada 24.novembri var nosaukt par protestu kulmināciju. Kijevā pēc dažādiem datiem sapulcējās ap 200-300 tūsktoši cilvēku, kas pieprasīja vēlēšanu rezultātu anulēšanu. Tai pat dienā V.Juščenko piedāvāja L.Kučmam vienoties, jo vēlējās, lai konflikts tiktu atrisināts mierīgā ceļā. V.Juščenko vēlējās panākt, lai viņš tikstu atzīts par Ukrainas prezidentu. Sprotot, ka sarunas ar L.Kučmu nerādīs vēlamos rezultātus, V.Juščenko aicināja sabiedrību uzsākt protesta akcijas un mītiņus, paralizējot valsts pārvaldes sistēmas darbību. Jāpiebilst, ka šajā dienā tika palielināts policijas vienību skaits Kijevā un citos Ukrainas reģionos, lai nodrošinātu kārtību. Tomēr policijas vienības bija bezspēcīgas milzīgā pūļa priekšā. Neskatoties uz atsevišķām provokācijām no radikālo grupējumu puses, protesta akcijas noritēja salīdzinoši mierīgi. 2004.gada 3.decembrī Ukrainas Augstākā tiesa anulēja 2.kārtas vēlēšanu rezultātus un noteica jaunu vēlēšanu datumu – 2004.gada 26.decembri. Tajās uzvaru guva V.Juščenko.

Runājot par krāsainajām revolūcijām Ukrainā un Gruzijā, atsevišķu uzmanību jāpievērš nevalstiskajām organizācijām, kas ne tikai vecināja pilsoniskās sabiedrības veidošanos minētajās valstīs, bet arī kļuva par protesta akciju atbalstītājām.

Gruzijas gadījumā nevalstisko organizāciju darbība bija atklātāka, bija zināms arī finansējuma avots. Toties Ukrainas gadījumā dažādos avotos ir minēta atšķirīga informācija. Proti, tika pausts, ka daudzas nevalstiskās organizācijas Ukrainā finansēja ASV. Izskanēja arī viedoklis, ka „Oranžās revolūcijas” finansēšanā tika iesaistīts Krievijas oligarhs Boriss Berezovskis, tostarp finansējums ir nācis arī no Gruzijas, kurā gadu iepriekš notika līdzvērtīga revolūcija. Protams, finansētas tika arī V.Janukoviča kampaņas (tiek uzskatīts, ka to ir darījusi Krievijas politiskā elite). Runājot par finansējuma avotiem un nevalstisko organizāciju darbību, jāpiebilst, ka jebkurā revolūcijā ir iesaistīti ne tikai iekšējie politiskie aktieri, bet arī ārējie, kuriem ir noteiktas intereses. Pie tam, bieži vien ir sarežģīti noteikt, kas ir finansējis noteiktas organizācijas vai kustības.

Runājot par Gruziju, tieši nevalstiskās organizācijas kļuva par opozīcijas balstu protestu laikā. Kaut arī nevalstisko organizāciju Gruzijā bija diezgan daudz un to darbība netika strikti ierobežota vai kontrolēta, tikai dažām bija pietiekami liela ietekme. Kā vienu no tām var minēt t.s. „*Brīvības Institūtu*”, kas nodarbojās ar cilvēktiesību ievērošanas un vārda brīvības jautājumiem Gruzijā²⁷¹. Tieši „*Brīvības Institūts*” sagatavoja un apmācīja jauniešus, kas darbojās organizācijā ar nosaukumu „*Kmara*” (tulk. *Pietiek*). „*Kmara*” ir ekvivalents Serbijas jauniešu izveidotai organizācijai „*Otpor*”, kas būtībā īstenoja Slobodana Miloševića gāšanu 2000.gadā. Gan „*Otpor*”, gan „*Kmara*” kustībām par simbolu tika izraudzīta balta dūre uz melna fona. Jāpiebilst, ka gatavošanās E.Ševardnadzes gāšanai sākās jau pirms parlamenta vēlēšanām. Piemēram, „*Kmara*” tika izveidota 2003.gada aprīlī²⁷², toties vēlēšanas notika 2003.gada novembrī. Kustības dalībniekus apmācīja „*Otpor*” dalībnieki („*Brīvības Institūts*” koordinēja apmācību procesu), toties finansējums tika saņemts no t.s. „*Atvērtās sabiedrības institūta*” (*Open Society Institute*), ko izveidoja Džordžs Soross²⁷³. Jāpiebilst, ka šis fonds atbalstīja arī Mihaila Saakašvili vadīto politisko spēku.

„*Kmara*” protesta akcijās iesaistījās jau no pirmās protestu dienas. Lai kustības darbība būtu efektīvāka, tika izveidotas sava veida nodaļas, kas tika izvietotas dažādos Gruzijas reģionos. Viens no veidiem, kā tika pausta neapmierinātība ar pastāvošo režīmu, bija vārda „*kmara*” (tulk. *Pietiek*) zīmēšana ar aerosola krāsu palīdzību uz sienām, ceļiem, celtnēm, proti, vietām, kur zīmējumus varēja pamanīt pēc iespējas vairāk cilvēku²⁷⁴. „*Kmara*” darbībā pārsvarā iesaistījās jaunieši. Protams, protesti nebeidzās tikai un vienīgi ar vārda „*kmara*” zīmēšanu, kustības dalībnieki organizēja mītiņus, protesta akcijas, u.c., piesaistot aizvien lielāku cilvēku skaitu.

Protesta akcijas, kas izcēlās uzreiz pēc vēlēšanu rezultātu pasludināšanas, izraisīja valdošā režīma bažas. Pirmkārt, pastāvēja iespējamība, ka parlaments vispār var neuzsākt savu darbu, jo daudzi politiķi neatzina vēlēšanu rezultātus. Otrkārt, protesti varēja kļūt nekontrolējami, kas savukārt apdraudētu E.Ševardnadzes režīma pastāvēšanu. Lai mazinātu spriedzi, E.Ševardnadze piedāvāja opozīcijas līderiem sēsties pie sarunu galda. Viņi piekrita šim piedāvājumam, bet sarunas beidzās bez rezultāta – nedz E.Ševardnadze, nedz opozīcija nevēlējās piekāpties. E.Ševardnadze uzskatīja, ka nelielas cilvēku grupas protesti nespēs mainīt lietu kārtību, bet, kā redzams, viņa viedoklis bija kļūdains.²⁷⁵ 12.novembrī sākās parakstu vākšana par E.Ševardnadzes atstādināšanu no amata. Opozīcijai izdevās savākt

---

²⁷¹ Революция роз в Грузии: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/233390/>; просмоторено 15.04.2015.

²⁷² Ibid.,

²⁷³ Ibid.,

²⁷⁴ Ibid.

²⁷⁵ Kandelaki, G. *Georgia's Rose Revolution: A Participant's Perspective*, p.4.

vairāk nekā miljonu parakstu²⁷⁶. Paralēli katru dienu, sākot no vēlēšanu rezultātu paziņošanas dienas, opozīcijas dalībnieki protestēja pie Gruzijas parlamenta, pieprasot E.Ševardnadzes atkāpšanos un atkārtotu vēlēšanu rīkošanu²⁷⁷.

13.novembrī E.Ševardnadze uzaicināja opozīcijas līderus tikties atkārtoti. Tikšanās laikā E.Ševardnadze piedāvāja opozīcijai papildus vietas parlamentā, kas jau norāda uz to, ka vēlēšanas nav bijušas godīgas. No opozīcijas puses bija jāpārtrauc visas protesta akcijas. Opozīcija no šāda piedāvājuma atteicās.²⁷⁸ Kā redzams, režīms izmantoja vienu no paņēmieniem, kā izbeigt protesta akcijas, proti, mēģināja uzpirkt opozīciju, piedāvājot papildus vietas parlamentā. Kā atzīst Dž.Šarps, režīms mēģina uzpirkt opozīciju, kad saprot, ka sāk zaudēt.²⁷⁹ E.Ševardnadze, mēģinot uzpirkt opozīciju, panāca tikai protestu palielināšanos, parādot arī režīma vājumu. Saprotot to, opozīcija uzsāka vēl plašākas protesta akcijas. No mītiņiem iepretim parlamenta ēkai opozīcija pārgāja uz nepakļaušanās akcijām. Tika izmantotas visdažādākās nepakļaušanās metodes – no boikotiem valsts uzņēmumos, līdz aģitācijai publiskās vietās, valsts iestādēs, u.c. Īpaši plaši aģitācija tika izmantota universitātēs un citās mācību iestādēs, piesaistot jauniešu uzmanību (īpaši šajā gadījumā izcēlās jau pieminētā „Kmara” kustība, kas būtībā arī sastāvēja no jauniešiem). Protams, iespējams opozīcija jau sākotnēji vēlējās panākt E.Ševardnadzes atkāpšanos, tādēļ viņa mēģinājumi uzpirkt vai vienoties ar opozīciju jebkurā gadījumā ciestu neveiksmi²⁸⁰.

Saprotot, ka ar opozīciju nebūs iespējams vienoties, E.Ševardnadze nolēma izmantot tās pašas metodes, ko izmantoja opozīcija. 16.novembrī Tbilisi sākās protesta akcija, ko organizēja E.Ševardnadzes atbalstītāji. Kā tika minēts iepriekš, E.Ševardnadzem bija diezgan plašs atbalstītāju loks Tbilisi un Adžārijā, līdz ar to šie cilvēki kļuva par protesta akciju dalībniekiem. Jāpiebilst, ka E.Ševardnadze pieaicināja policijas darbiniekus no Adžārijas, jo Tbilisi vairs neuzticējās (lielākā daļa darbinieku kļuva lojāli opozīcijai). Būtībā E.Ševardnadzes režīmu atbalstīja Tbilisi un daudzi Adžārijas iedzīvotāji, bet opozīciju – pārējo reģionu iedzīvotāji. Izveidojās sava veida sāncensība starp galvaspilsētu un reģioniem. Tieši reģionu neapmierinātību opozīcija izmantoja, lai uzsāktu jaunas protesta akcijas. 17.novembrī sākās protesta akcija iepretim Valsts kancelejas ēkai Tbilisi, tika plānots ieņemt ēku, tomēr policijas vienības no Adžārijas bija nostājušās tai apkārt, lai neļautu protestētājiem tur ielauzties. Lai izvairītos no vardarbības izmantošanas, opozīcijas līderi nolēma izveidot sava veida protesta gājieni no Gruzijas reģioniem uz galvaspilsētu. Tas tika īstenots

---

²⁷⁶ Kandelaki, G. *Georgia's Rose Revolution: A Participant's Perspective*, p.4.

²⁷⁷ Ibid.

²⁷⁸ *Революция роз в Грузии*: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/233390/>; просмотрено 15.04.2015.

²⁷⁹ Ibid.,

²⁸⁰ Ibid.

20.novembra pievakarē, savācot kopumā apmēram 100 tūkstošus protestētāju. Tai pat dienā tika pasludināti vēlēšanu gala rezultāti, kur uzvaru guva E.Ševardnadzes vadītais politiskais spēks. Tas, protams, radīja neapmierinātību opozīcijas aprindās, pie tam starptautiskās sabiedrība atzina vēlēšanas par negodīgām²⁸¹.

Runājot par „Rožu revolūciju” Gruzijā, svarīgi minēt arī medijus, kas atspoguļoja notikumus. Viens no ietekmīgākajiem opozīcijas kanāliem bija „Rustavi-2”. E.Ševardnadze neskaitāmas reizes mēģināja slēgt kanālu, tā centrālajā ēkā notika kratīšanas ar mērķi apstādināt tā darbību. Tomēr režīmam iecerētais neizdevās, kanāls turpināja strādāt un atspoguļot notikumus, atbalstot opozīciju. Lai piesaistītu sabiedrības uzmanību, tika radīti režīmu atmaskojoši sižeti par korumpētības un noziedzības līmeni, kas pastāvēja valstī. Kā atzīst daudzi pētnieki, tas kļuva par vienu no sabiedrības protestu katalizatoriem²⁸².

Atgriežoties pie revolūcijas gaitas, jāmin, ka 21.novembrī tika ieplānota jaunā Parlamenta pirmā sēde. Kaut arī to neapmeklēja liela daļa ievēlēto opozīcijas deputātu, E.Ševardnadze un viņa atbalstītāji spēja izveidot kворumu, tādēļ parlamenta darbību varēja uzskatīt par likumīgu (par leģitīmu to nevarēja nosaukt masveida vēlēšanu rezultātu falsifikācijas dēļ un lielas sabiedrības daļas pausto neapmierinātību). Bija skaidrs, ka vienkārši protesti ielās nespēs kavēt jaunā parlamenta darbību, tādēļ tika nolemts ieņemt parlamenta ēku. Šo ideju var nosaukt par sava veida laimes spēli, jo nebija skaidrs, kā reagēs policijas vienības un režīma atbalstītāji, kas arī rīkoja mītiņus. Neskatoties uz bažām, akcija beidzās veiksmīgi, tai pat dienā opozīcija ielauzās parlamenta ēkā, lai apturētu pirmo parlamenta sēdi. Policijas vienības nemēģināja kavēt protestētājus, jo daudzi no policijas aprindām atbalstīja opozīcijas idejas. Tā kā policija un citas drošības struktūras sāka atbalstīt opozīciju, E.Ševardnadzem nekas cits neatlika, kā nekavējoties doties prom no sēdes personīgās apsardzes pavadībā. Neilgi pēc tam E.Ševardnadze pasludināja valstī ārkārtas situāciju, cerot saņemt atbalstu no drošības struktūrām (policijas, armijas, u.c.), tomēr viņa cerībām nebija lemts īstenoties. E.Ševardnadze zaudēja vienu no svarīgākajiem režīma varas balstiem. Tā rezultātā E.Ševardnadzem nekas cits neatlika, kā atkāpties no sava amata, toties opozīcija varēja svinēt uzvaru. 23.novembrī E.Ševardnadze atkāpās no sava amata, un janvārī tika izsludinātas jaunas parlamenta vēlēšanas, kur ievērojamu atbalstu guva opozīcijas līderi. Jāpiebilst, ka „Rožu revolūcijas” nosaukumu protesti guva, jo kāds dienā, kad bija plānota pirmā parlamenta sēde, sāka dalīt protestētājiem sarkanās rozes. Tas tā arī paliktu nepamanīts, ja to neatspoguļotu jau minētais „Rustavi-2” kanāls. Roze kļuva par sava veida simbolu²⁸³.

---

²⁸¹ Революция роз в Грузии: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/233390/>; просмотрено 15.04.2015.

²⁸² Ibid.,

²⁸³ Ibid.

Rezumējot visu augstākminēto, jāmin, ka krāsaino revolūciju fenomens ir attīstījies salīdzinoši nesen, un to raksturo vairākas iezīmes. Pirmkārt, krāsaino revolūciju laikā notiek protesta akcijas, kuru galvenais mērķis ir paralizēt režīma darbību, neizmantojot vardarbību. Tas bija vērojams gan Ukrainas, gan Gruzijas opozīcijas darbībā. Spējot apvienot cilvēkus ar dažādiem uzskatiem un vērtībām, opozīcija abās valstīs radīja ievērojamu pretspēku valdošajiem režīmiem. Protams, abu valstu gadījumi ir atšķirīgi.

Runājot par E.Ševardnadzes režīmu, svarīgi minēt vairākus faktus. Pirmkārt, nākot pie varas 90.gadu sākumā, E.Ševardnadze sāka koncentrēt savās rokās varu: svarīgākie valsts amati tika nodoti E.Ševardnadzem pietuvinātām personām, kā rezultātā strauji pieauga korupcijas līmenis; sākotnēji tika izmantots noziedznieku atbalsts, lai likvidētu konkurentus un nostiprinātu savu varu. Pirmkārt, viens no galvenajiem faktoriem, kas pamatīgi novājināja E.Ševardnadzes režīmu, bija nespēja atrisināt problēmas ar separātiskajiem reģioniem. Otrkārt, E.Ševardnadze nepievērsa pietiekami lielu uzmanību pieaugošajam opozīcijas atbalstam un nevalstiskajām organizācijām, kas vēlāk kļuva par svarīgāko balstu protestiem. Runājot par opozīciju, jāpiebilst, ka, pirmkārt, tai izdevās iegūt milzīgu atbalstu sabiedrībā, pateicoties E.Ševardnadzes nespējai risināt pastāvošās problēmas. Otrkārt, par vienu no faktoriem, kas palīdzēja gāzt E.Ševardnadzes režīmu, kļuva viņa nevēlēšanās „dalīties” ar varu. Mēģinājumi uzpirkt opozīciju norādīja uz to, ka režīmam nav tik daudz ietekmes iespēju. Treškārt, fakts, ka opozīcija spēja mobilizēt tik lielu cilvēku skaitu dažādos reģionos, radīja milzīgas problēmas režīmam. Protams, bija mēģinājumi izmantot tos pašus līdzekļus (mītiņus, protesta akcijas, u.c.), tomēr tie bija neefektīvi. Opozīcija, izmantojot nevardarbīgās pretošanās līdzekļus, neļāva režīmam izmantot vardarbību (E.Ševardnadzem bija svarīgi noturēties pie varas un parādīt sevi kā demokrātisku līderi). Visbeidzot, drošības struktūru atteikšanās palīdzēt E.Ševardnadzem, kļuva par beidzamo faktoru, kā dēļ viņam nācās atkāpties, jo, kā zināms, drošības struktūras ir viens no galvenajiem nedemokrātiska režīma balstiem. Drošības struktūras būtībā ir līdzeklis, ar ko tiek nodrošināts monopols uz vardarbību²⁸⁴.

Runājot par Ukrainas gadījumu, jāmin, pirmkārt, sabiedrību, kas būtībā bija sadalīta divās daļās: pirmā atbalstīja tuvināšanos ar Rietumiem, tai pat laikā tās vidū bija arī radikāli labējas grupas, kurām bijusi pretkrieviska un antisemītiska retorika; otrā – vēlējās tuvināties ar Krieviju. Šis dalījums allaž noteica Ukrainas politisko kursu, jo īpaši asi pretestība starp šīm grupām bija vērojama vēlēšanu laikā. Otrkārt, krāsainās revolūcijas atšķiras ar to, ka tajās vienmēr tiek izmantota aģitācija un propagandas elementi ar mērķi nomelnot oponentus. Ukrainā šo metodi izmantoja ne tikai opozīcija, bet arī režīms, šādā veidā mēģinot piesaistīt

---

²⁸⁴ Революция роз в Грузии: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/233390/>; просмотрено 15.04.2015.

pēc iespējas vairāk atbalstītāju. Treškārt, opozīcijai izdevās nākt pie varas, jo tā darbojās kā vienots politiskais spēks, neskatoties uz ideoloģiskajām atšķirībām, pie tam opozīcijai izdevās mobilizēt plašas sabiedrības masas. Visbeidzot, viens no būtiskākajiem faktoriem, kas palīdzēja opozīcijai nākt pie varas, bija starptautiskais spiediens. Sākotnēji, tika konstatēti pārkāpumi vēlēšanās, vēlāk gan starptautiskās organizācijas (EDSO, ES, u.c.), gan valstu līderi (to vidū bija Polijas, ASV, u.c. līderi) pieprasīja izsludināt atkārotas vēlēšanas, kur rezultātā uzvaru guva V.Juščenko.

4.1.2.1.tabula

„Rožu revolūcijas” gaita Gruzijā

02.11.2003.	Parlamenta vēlēšanas
03.-04.2003.	Balsu skaitīšana
05.11.2003.	Pirmā protesta akcija Tbilisi
09.11.2003.	Pārrunas ar opozīciju
12.11.2003.	Parakstu vākšana par E.Ševardnadzes atstādināšanu no amata
13.11.2003.	E.Ševardnadze piedāvā uzsākt jaunas sarunas, opozīcija atsakās
16.11.2003.	Protestē E.Ševardnadzes atbalstītāji Tbilisi
17.11.2003.	M.Saakašvili aicina reģionu iedzīvotājus apvienoties kopīgā protesta akcijā pret E.Ševardnadzi
19.11.2003.	Protestētāju kolonnas sāk virzīties uz Tbilisi
20.11.2003.	tiek paziņoti vēlēšanu rezultāti; tam seko starptautiskās sabiedrības nosodījums un vēlēšanu rezultātu neatzīšana
22.11.2003.	Parlamenta un opozīcijas protesta akcijas; Parlamenta darbs paralizēts, nav kvoruma
22.11.2003.	Opozīcija ielaužas Parlamenta ēkā; E.Ševardnadze pasludina ārkārtas stāvokli valstī
23.11.2003.	Krievijas Ārlietu ministrs organizē E.Ševardnadzes tikšanos ar opozīcijas līderiem
23.11.2003.	E.Ševardnadze oficiāli atkāpjas no amata
24.11.2003.	Gruzijas Augstākā tiesa anulē vēlēšanu rezultātus
25.11.2003.	Parlaments pieņem lēmumu par jaunu prezidenta vēlēšanu izsludināšanu
04.01.2004.	Notiek Prezidenta vēlēšanas, kur uzvaru gūst M.Saakašvili
28.03.2005.	Notiek Parlamenta vēlēšanas, kur uzvaru gūst M.Saakašvili vadītā politiskā partija „Nacionālā kustība”

4.1.2.1.tabula

„Oranžās revolūcijas” gaita Ukrainā

01.07.2004.	Sākas priekšvēlēšanu kampaņa 2004.gada Prezidenta vēlēšanās
05.-10.09.2004.	Parādās ziņas par V.Juščenko saindēšanu
31.10.2004.	Notiek Prezidenta vēlēšanu 1.kārta. Parādās ziņas par masveida falsifikācijām un pārkāpumiem vēlēšanu procesā
01.11.2004.	Centrālā vēlēšanu komisija paziņo, ka neviens no kandidātiem nav ieguvis 50% balsu. Tiek pasludināta vēlēšanu otrā kārta
21.11.2004.	Notiek vēlēšanu otrā kārta. Tiek ziņots par masveida pārkāpumiem
22.11.2004.	Kijevā un citās pilsētās sākas V.Juščenko atbalstītāju protesti. EDSO novērotāji neatzīst vēlēšanu rezultātus, tika konstatēti masveida pārkāpumi. Krievijas prezidents Vladimirs Putins apsveic V.Janukoviču ar uzvaru vēlēšanās
24.11.2004.	Paziņoti vēlēšanu rezultāti: V.Janukovičs iegūst 49% balsu, V.Juščenko – 46%.

	Opozīcija neatzīst vēlēšanu rezultātus, sākas protesti
26.11.2004.	Sākas sarunas starp V.Juščenko un V.Janukoviču; kā mediatori darbojas ES, Krievija un Polija
27.11.2004.	Parlaments izsaka neuzticību Centrālajai vēlēšanu komisijai (CVK); pieprasa no L.Kučmas atlaist CVK
29.11.2004.	L.Kučma izsludina jaunas vēlēšanas. V.Juščenko pieprasa V.Janukoviča atkāpšanos no premjerministra amata.
02.12.2004.	L.Kučma dodas uz Maskavu. Ar V.Putinu vienojas par vēlēšanu otrās kārtas atkārtotu rīkošanu
03.12.2004.	Augstākā tiesa nosaka, ka vēlēšanām jānotiek ne vēlāk par 26.12.2004. Lēmums par otrās kārtas rīkošanu tiek noraidīts; pieņemts lēmums par atkārtotu vēlēšanu rīkošanu
05.12.2004.	Opozīcija pieprasa veikt reformas vēlēšanu likumā un iecelt amatos jaunus CVK darbiniekus
06.12.2004.	L.Kučma piekrīt vēlēšanu likuma reformēšanai apmaiņā pret lēmumu ierobežot Prezidenta pilnvaras
08.12.2004.	Parlaments veic konstitucionālās reformas un maina vēlēšanu likumu
26.12.2004.	Notiek Prezidenta vēlēšanas. Uzvaru gūst V.Juščenko ar 52% balsu, V.Janukovčs iegūst – 44% balsu
23.01.2005.	V.Juščenko iecelts Ukrainas Prezidenta amatā

4.2. Protesta akcijas Baltkrievijā un „Balto lentīšu revolūcija” Krievijā

4.2.1. Baltkrievijas un Krievijas režīmu un opozīcijas raksturojums

90.gadu sākumā sabruka Padomju Savienība, un sākās demokratizācijas procesi bijušajās Padomju republikās, to vidū bija Gruzija, Ukraina, Baltkrievija un Krievija. Vairākās republikās izveidojās demokrātiskas valsts pārvaldes sistēmas, kā piemēru var minēt Baltijas valstis. Kaut arī atsevišķās valstīs demokratizācijas procesi noritēja veiksmīgi, tomēr lielākoties bijušajās Padomju republikās sāka veidoties nedemokrātiski režīmi, kas sevī iekļāva gan demokrātijas, gan autoritārisma iezīmes.

Gan Baltkrievijā, gan Krievijā Padomju Savienības sabrukums radīja smagas sekas. Abu valstu pārvaldes sistēmā bija nepieciešamas reformas, jo Padomju pārvaldes modelis vairs nespēja funkcionēt. Tai pat laikā pastāvēja smagas ekonomiska rakstura problēmas, kas ietekmēja kopējo dzīves līmeni valstī. Īpaši asi šīs problēmas bija jūtamas Krievijā. 90.gados valsts pārvaldes sistēmas vājuma dēļ, ātriem tempiem sāka izplatīties noziedzība (ne tikai iedzīvotāju vidū, bet arī augstākajās valsts varas struktūrās), kļūstot par sava veida normu. Pie tam kļuva biežāki etniskie konflikti un parādījās separātisma tendences (kļuva aktuāls jautājums par vairāku reģionu atdalīšanos no Krievijas, (jāmin Tatarstānu, Baškortostānu, Čuvašiju, Čečeniju, u.c.,))²⁸⁵. Sākās smaga krīze aizsardzības jomā. Padomju laikos, gandrīz puse no PSRS budžeta tika atvēlēta aizsardzības vajadzībām, vairāki miljoni cilvēku tika nodarbināti aizsardzības jomā, bet līdz ar Padomju Savienības sabrukumu budžeta tēriņi

²⁸⁵ Gorenburg, D. (1999). *Regional Separatism in Russia: Ethnic Mobilisation or Power Grab?* Europe-Asia Studies, Vol.51, Nr.2, pp.245-246.

strauji samazinājās, cilvēki zaudēja darbu²⁸⁶. Visbeidzot, daudzos Krievijas reģionos Padomju laikos funkcionēja viens vai vairāki valsts uzņēmumi/ražotnes, kas nodrošināja reģiona dzīvotspēju. Līdz ar Padomju Savienības sabrukumu daudzi uzņēmumi tika likvidēti vai samazināts ražošanas apjoms. Tā rezultātā strauji paaugstinājās bezdarbs un samazinājās dzīves līmenis, pie tam valsts nebija spējīga pārkvalificēt darbiniekus un piedāvāt jaunas darba iespējas²⁸⁷. Jāpiebilst, ka smagā situācija Krievijā turpinājās vēl vairākus gadus, bet līdz ar Vladimira Putina nākšanu pie varas, situācija mainījās, būtībā sākās virzība uz autoritārismu. Tas pats bija attiecināms arī uz Baltkrieviju pēc Aleksandra Lukašenko nākšanas pie varas. Baltkrievijā plašas protesta akcijas pret valdošo režīmu notika 2011.gadā²⁸⁸, tai pat gadā notika protesta akcijas arī Krievijā, kas turpinājās 2012.gadā²⁸⁹. Protesti abās valstīs tika apspiesti, izmantojot vardarbību. Gan Krievijas, gan Baltkrievijas gadījumā ir saskatāmas vairākas kopīgas un atšķirīgas iezīmes. Lai saprastu, kādēļ abās valstīs sākās protesta akcijas, nepieciešams noskaidrot, kādas ir abu režīmu un opozīcijas galvenās iezīmes.

Kā tika minēts iepriekš, M.Gorbačovs 80.gadu beigās uzsāka t.s. „Pārbūves” un „Atklātības” politiku, kuras mērķis bija reformēt Padomju Savienības pārvaldes sistēmu. Rezultātā sākās procesi, ko M.Gorbačovs vairs nebija spējīgs kontrolēt, proti, Padomju republikas viena pēc otras sāka pasludināt savu neatkarību. Pirmās bija Baltijas valstis, tām sekoja arī pārējās, tai skaitā arī Krievija un Baltkrievija. 1991.gada 18.augustā tika veikts mēģinājums gāzt M.Gorbačovu, lai apturētu „Pārbūves” un „Atklātības” politiku tālāku īstenošanu, jo bija skaidrs, ka tās ved pie Padomju Savienības pilnīga sabrukuma. Apvērsuma mēģinājums izgāzās, tomēr politiskie spēki Padomju republikās izmantoja šo laiku, lai mēģinātu iegūt neatkarību (vai nomainīt esošo varu). 1991.gada 25.septembrī Baltkrievija pasludināja savu neatkarību²⁹⁰. Jāpiebilst, ka Krievijā 1990.gada 12.jūnijā tika parakstīta *Deklarācija par valstisko suverenitāti*, jo vēl joprojām pastāvēja cerības saglabāt Padomju Savienību.²⁹¹ Apvērsuma mēģinājums radīja neskaidrību Komunistiskās partijas aprindās, to izmantoja nacionāli un liberāli noskaņoti spēki Baltkrievijā. Baltkrievijas Augstākā Padome

---

²⁸⁶ *Russian Military Budget*: <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/mo-budget.htm>; viewed 03.05.2015.

²⁸⁷ Aleksandrova, L. *Average wage in Russia barely enough to survive*: <http://tass.ru/en/opinions/762712>; viewed 03.05.2015.

²⁸⁸ Boldyrev, O. *Belarus: Silent Protests Frightens Regime*: <http://www.bbc.com/news/world-europe-13975788>; viewed 03.05.2015.

²⁸⁹ Elder, M. *Russia's Anti-Putin Protests Grow*: <http://www.theguardian.com/world/2011/dec/07/russia-anti-putin-protest-grow>; viewed 03.05.2015.

²⁹⁰ Fedor, H. (ed.). (1995). *Belarus: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress: <http://countrystudies.us/belarus/13.htm>; viewed 03.05.2015.

²⁹¹ *Декларация о государственном суверенитете Российской Советской Федеративной Социалистической Республики от 12 июня 1990 г.*: <http://constitution.garant.ru/act/base/10200087/>; просмотрено 03.05.2015.

atstādināja no amata priekšsēdētāju un iecēla Staņislavu Šuškeviču priekšsēdētāja vietnieka amatā.²⁹² Papildus tam tika nacionalizēts Baltkrievijas Komunistiskās partijas īpašums un pašas partijas darbība uz laiku apturēta.²⁹³ Visbeidzot, 1991.gada 8.decembrī starp Ukrainu, Baltkrieviju un Krieviju tika parakstīts t.s. „*Belovežas līgums*” jeb „*Belovežas vienošanās*” par Neatkarīgo valstu savienības izveidi, toties 12.septembrī tika denonsēts 1922.gada līgums par Padomju Savienības izveidi, līdz ar to Padomju Savienība faktiski beidza savu pastāvēšanu²⁹⁴. Jāpiebilst, ka no Baltkrievijas puses t.s. „*Belovežas līgumu*” parakstīja tieši S.Šuškevičs, no Krievijas puses – Boriss Jeļcins un no Ukrainas puses - Leonīds Kravčuks.

Līdz ar neatkarības atgūšanu gan Baltkrievijā, gan Krievijā politikā aktīvi iesaistījās liberāli domājoši spēki, kas vēlējās pārveidot novecojušo Padomju pārvaldes sistēmu. Tomēr par galveno šķērslī kļuva nespēja risināt valsts problēmas un zināšanu trūkums par demokrātiskas pārvaldes īpatnībām. Nedz Baltkrievijai, nedz Krievijai nebija šādas pieredzes. 1994.gadā Baltkrievijas Augstākā Padome pieņēma jaunu valsts konstitūciju, kas noteica varas dalījumu starp likumdevēju, izpildvaru un tiesu varu, noteica Prezidenta amata izveidi, pasludināja reliģisko brīvību un Baltkrievijas neitralitāti²⁹⁵. Visbeidzot, konstitūcija noteica, ka Baltkrievija ir demokrātiska valsts²⁹⁶, kas mūsdienās, protams, ir apšaubāms. Pirms 1994.gada Prezidenta vēlēšanām valsts faktiskais vadītājs bija S.Šuškevičs, kuru asi kritizēja Aleksandrs Lukašenko. A.Lukašenko 1990.gadā tika ievēlēts par Augstākās Padomes deputātu, vēlāk sāka strādāt Augstākās Padomes korupcijas novēršanas komisijā²⁹⁷. 1994.gada vasarā notika Prezidenta vēlēšanas, kurās pēc otrās kārtas rezultātiem, uzvaru ar ievērojamu balsu pārsvaru guva A.Lukašenko²⁹⁸. Tajā laikā A.Lukašenko tika skatīts kā jauns un perspektīvs politiķis, kam bija diezgan spēcīga atbalstītāju komanda. Tomēr, kļūstot par Baltkrievijas prezidentu, A.Lukašenko sāka īstenot autoritāru politiku. Tā rezultātā daudzi viņa atbalstītāji pārgāja opozīcijā²⁹⁹.

Runājot par Krieviju, jāmin, ka pēc B.Jeļcina ievēlēšanas Krievijas PFSR Prezidenta amatā 1991.gada jūnijā, sākās nesaskaņas ar PFSR Tautas deputātu saietu, kas laika posmā no

---

²⁹² Fedor, H. (ed.). (1995). *Belarus: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress: <http://countrystudies.us/belarus/13.htm>; viewed 03.05.2015.

²⁹³ Ibid.

²⁹⁴ *Соглашение о создании СНГ («Беловежское соглашение»): справка:* <http://ria.ru/spravka/20111208/508143773.html>; просмотрено 03.05.2015.

²⁹⁵ *Конституция Республики Беларусь 1994 года:* <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=6351>; просмотрено 03.05.2015.

²⁹⁶ Там же.

²⁹⁷ Федорович, В. *Кто возглавит избирательный штаб Лукашенко?* <http://news.tut.by/politics/197348.html>; просмотрено 03.05.2015.

²⁹⁸ Fedor, H. (ed.). (1995). *Belarus: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress: <http://countrystudies.us/belarus/13.htm>; viewed 03.05.2015.

²⁹⁹ *Президент без команды:* <http://diary-news.com/politic/14850-prezident-bez-komandy.html>; просмотрено 03.05.2015.

1990. līdz 1993.gadam bijis augstākais varas orgāns Krievijā. B.Jeļcins vēlējās panākt t.s. „*Belovežas vienošanās*” ratificēšanu un jaunas Krievijas konstitūcijas pieņemšanu. Šīs nesaskaņas 1993.gadā noveda pie militārām sadursmēm, kā rezultātā PFSR Tautas deputātu saiets kā institūcija tika likvidēts³⁰⁰. Krievija pēc Padomju Savienības sabrukuma saskārās ar daudzām problēmām. Pirmkārt, tika veiktas ekonomikas reformas, kā rezultātā strauji samazinājās dzīves līmenis. Otrkārt, Čečenijā sākās karš, Krievijas armijai nācās atkāpties un Čečenija faktiski bija neatkarīga. Treškārt, valsti pāršalca teroraktu vilnis, ko uzskatīja par Čečenija kara sekām. Visbeidzot, valstī sākās privatizācija, strauji pieauga noziedzības līmenis, parādījās t.s. oligarhi, kas kontrolēja milzīgus finansiālus līdzekļus, utt. Būtībā oligarhi lielākā vai mazākā mērā kontrolēja arī valsts pārvaldes sistēmas darbību. Krievijas gadījums, no vienas puses, ir unikāls, jo Krieviju var uzskatīt par PSRS mantinieci, no otras – tai ir daudz kopīgu iezīmju ar iepriekšminētajām valstīm. Pirmkārt, ceļš uz neatkarību sākās 80.gadu beigās, kad politikā sāka darboties liberāli noskaņoti spēki. Protams, neatkarības iegūšana netika uzskatīta par pašmērķi, jo Padomju Savienības kontrole un vadīšana tika īstenota no Maskavas. Padomju Savienības sabrukums kļuva par katastrofu ne tikai politikas, bet arī ekonomikas ziņā – tiku zaudēta politiskā ietekme dažādos pasaules reģionos un lielvaras statuss; kā arī iestātos smaga ekonomiskā krīze, jo Padomju Savienība pastāvēja komandekonomikas apstākļos un brīvā tirgus ieviešanai nebija gatava, pie tam resursi un atsevišķas ražošanas nozares bija izvietotas dažādās republikās, šo republiku neatkarība liegtu Krievijai pieeju ne tikai noteiktiem resursiem, bet tā zaudētu arī noteiktas ražošanas nišas, kuras būtu jāveido no pašiem pamatiem. Protams, Krievijā pastāvēja politiskie spēki, kas tiecās pēc neatkarības, bet politiskā elite bija ieinteresēta Padomju Savienības saglabāšanā. Otrkārt, Krievija saskārās ne tikai ar separātisma un etniska rakstura problēmām, kas līdzīgi ka Gruzijā beigās pārauga militārās sadursmēs, bet arī pastāvēja Krievijas sabrukuma drauds etniskās daudzveidības un savstarpējo konfliktu dēļ. Visbeidzot, demokratizācijas procesiem traucēja ne tikai nespēja piemērot Rietumu valsts pārvaldes standartus Krievijas vajadzībām, bet arī pieaugošais korupcijas un noziedzības līmenis.

1999.gada beigās B.Jeļcins paziņoja Krievijas sabiedrībai par savu atkāpšanos no Prezidenta amata. Par faktisko valsts prezidentu kļuva maz pazīstams bijušais specdienestu darbinieks – Vladimirs Putins. Mantojumā no B.Jeļcina valdīšanas laikiem V.Putins saņēma valsti, kas atradās uz sabrukuma sliekšņa: bija vērojama smaga ekonomiskā situācija, sabiedrības nabadzība pieauga straujos tempos, bija vērojama milzīga oligarhu ietekme, korupcijas līmenis cēlās, valsts pārvaldes aparāts nespēja pilnvērtīgi pildīt savas funkcijas, pie

---

³⁰⁰ Andrews, J.T. (2002). *When Majorities Fail: The Russian Parliament, 1990–1993*. Cambridge University Press, pp.24-25.

tam Kaukāza republikās turpinājās kara darbības, kuru sekas izpaudās kā terorakti citos Krievijas reģionos, u.c. Demokratizācijas periods un B.Jeļcina valdīšanas laiks vainagojās ar dažādu problēmu rašanos, kuras bija nepieciešams risināt, jo no tā būtībā bija atkarīga valsts tālāka pastāvēšana. Līdz ar V.Putina nākšanas pie varas, ārzemju presē sāka figurēt jautājums „Who is Mr.Putin?”³⁰¹ Mūsdienās nav iespējams atbildēt pilnīgi droši uz šo jautājumu, bet ir acīmredzami, ka pēc V.Putina nākšanas pie varas, Krievijā no demokratizācijas sākās virzīšanās uz autoritārisma pusi.

Gan Krievijā, gan Baltkrievijā pēc Padomju Savienības sabrukuma sākās pāreja uz autoritārismu, kaut arī sākotnēji tika īstenoti demokratizācijas procesi. Runājot par Baltkrieviju, jāmin, ka līdz ar ievēlēšanu prezidenta amatā, A.Lukašenko uzsāka mēģinājumus reformēt Baltkrievijas valsts pārvaldes sistēmu. 1995.gadā tika sarīkots referendums, kurā sabiedrībai tika uzdoti četri jautājumi: 1) vai sabiedrība ir apmierināta ar A.Lukašenko īstenoto politiku, kuras mērķis ir ciešāk integrēties ar Krieviju? 2) Vai piešķirt krievu valodai otras valsts valodas statusu? 3) Vai sabiedrība akceptē jaunus valsts simbolus: karogu un ģerboni? 4) Vai piešķirt prezidentam tiesības atlaist Augstāko Padomi?³⁰² Kā redzams, referendums tika izmantots, lai atrisinātu sabiedrībai svarīgus jautājumus. Jāpiebilst, ka autoritāri režīmi bieži vien izmanto referendumus, lai radītu iespaidu, ka valdošā vara uzklausa sabiedrības vēlmes un mēģina īstenot tās vajadzības. Patiesībā referendumi nepieciešami, piemēram, lai apietu augstākas institūcijas varu (parlamenta varu, u.c.). A.Lukašenko 1995.gada referendums bija nepieciešams, lai nostiprinātu savas pozīcijas, jo ir skaidrs, ka būtiskākais jautājums ir – vai piešķirt prezidentam tiesības atlaist Augstāko Padomi? Pie tam opozīcijai bija liegta iespēja izmantot radio ēteru vai televīziju, lai paustu savu viedokli par gaidāmo referendumu.³⁰³ Liedzot opozīcijai pieeju šiem resursiem, A.Lukašenko parādīja, ka valsts attīstība netiks virzīta uz demokratizācijas pusi, notiks pilnīgi pretējs process – nostiprināsies autoritārisms.

1996.gadā notika vēl viens referendums, kura mērķis bija ieviest izmaiņas konstitūcijā, lai vēl vairāk nostiprinātu A.Lukašenko varu. Papildus tika uzdoti vēl daži jautājumi, piemēram, „Vai esat par nāvēssoda atcelšanu?”, u.c. Jaunās izmaiņas faktiski apdraudēja Augstākās Padomes darbību, tādēļ sākās parakstu vākšana par prezidenta atstādināšanu no amata. Baltkrievijā iestājās smaga politiskā krīze, jo Prezidents un Augstākā Padome nespēja atrisināt pretrunas. Lai palīdzētu atrisināt problēmas, no Krievijas ieradās

---

³⁰¹ Rubin, T. *The world keeps asking: Who is President Putin?* http://articles.philly.com/2001-07-20/news/25316631_1_putin-critic-president-putin-vladimir-ryzhkov; viewed 04.05.2015.

³⁰² *Итоги республиканского референдума 1995 года:* http://naviny.by/rubrics/elections/1970/01/01/ic_articles_623_169946/; просмотрено 04.05.2015.

³⁰³ Fedor, H. (ed.). (1995). *Belarus: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress: <http://countrystudies.us/belarus/13.htm>; viewed 04.05.2015.

vairāki deputāti, kas, kā sākotnēji likās, palīdzēja rast risinājumu sarežģītā situācijā. Tomēr, vēlāk A.Lukašenko parakstīja rīkojumu, kas faktiski atcēla visas panāktās vienošanās. Baltkrievijā notika referendums, kura rezultāti ļāva A.Lukašenko atlaist Augstāko Padomi, tās vietā tika izveidots divpalātu parlaments, kas atradās A.Lukašenko kontrolē.³⁰⁴ Baltkrievijas galvaspilsētā Minskā sākās protesta akcijas pret A.Lukašenko īstenoto politiku. Lai apturētu protestētājus, tika izmantotas speciālās policijas vienības, daudzi cilvēki cieta šajās sadursmēs.³⁰⁵ Jāpiebilst, ka A.Lukašenko pie varas atrodas jau 15 gadus. Šajā laikā viņam izdevās nostiprināt savas pozīcijas. Toties opozīcijas darbība tika krasī ierobežota. Tika liegta pieeja masu saziņas resursiem sava viedokļa paušanai, notika nepamatota žurnālistu un opozīcijas darbinieku apcietināšana un apsūdzību izvirzīšana par pārkāpumiem, ko šie cilvēki nav veikuši. Daudzi opozīcijas līderi emigrēja uz citām valstīm, daudzi ir bezvēsts pazuduši, daži ir atrasti miruši, u.c.³⁰⁶ Jebkuri opozīcijas mēģinājumi protestēt tika apspiesti ar policijas specvienību palīdzību. Visbeidzot, A.Lukašenko nepārtraukti atstādina un ieceļ vadošos amatos dažādus cilvēkus, kas norāda uz to, ka pastāv bailes no iespējamām sazvērestībām.³⁰⁷

Tāpat kā Baltkrievijā arī Krievijā prezidents mēģināja palielināt savu varu, veicot vairākas reformas. Ka vienu no svarīgākajām jāmin t.s. „varas vertikāli”, ko V.Putins ieviesa, lai nodrošinātu lielāku kontroli pār Krievijas reģioniem. Viens no šīs „varas vertikāles” pamatelementiem ir t.s. federālo apgabalu izveide. Krievijas Federācija sastāv no dažādām teritorijām, kurām ir atšķirīgs gan izmērs, gan arī tiesiskais statuss (sākot ar novadiem un beidzot ar republikām), līdz ar to federālo apgabalu izveide ļāva efektīvāk kontrolēt šīs atšķirīgās teritorijas. Jāpiebilst, ka katrā no federālajiem apgabaliem strādā prezidenta iecelta amatpersona³⁰⁸.

Atšķirībā no A.Lukašenko, kas savas politiskās karjeras sākumā strādāja kopā ar līdzīgiem politiķiem un domubiedriem, bet vēlāk autoritārās politikas dēļ zaudēja viņu atbalstu, V.Putins vadošos amatos valstī iecēla uzticamus cilvēkus, ar kuriem bija strādājis kopā gan specdienestos, gan valsts pārvaldes aparātā, u.c. V.Putins veidoja konsekventu politiku, kuras mērķis bija izveidot centralizētu valsts pārvaldes sistēmu. Viens no soļiem bija pārstāvju iecelšana Federācijas Padomē („Совет Федерации”), proti, daļu no pārstāvjiem iecēla reģionu gubernatori, kurus savukārt jau minētās „varas vertikāles” ietvaros iecēla pats

---

³⁰⁴ *Белоруссия: 1994-2006:*

http://news.bbc.co.uk/hi/russian/in_depth/2006/belarus/newsid_4810000/4810062.stm; просмотрено 04.05.2015.

³⁰⁵ Там же.

³⁰⁶ *Белоруссия: 1994-2006:*

http://news.bbc.co.uk/hi/russian/in_depth/2006/belarus/newsid_4810000/4810062.stm; просмотрено

³⁰⁷ Ibid.

³⁰⁸ Указ президента РФ «О полномочном представителе президента Российской Федерации в федеральном округе»: <http://graph.document.kremlin.ru/page.aspx?654538>; просмотрено 29.10.2014.

prezidents. Jāpiebilst, ka svarīgu lomu Krievijas politikā spēlēja partija „*Vienotā Krievija*” („*Единая Россия*”). Jāpiebilst, ka 2005.gadā tika pieņemts likums, kas paredz, ka partijai, kas uzvarēja vēlēšanās noteiktā reģionā, ir tiesības piedāvāt gubernatora amata kandidātu prezidentam. Lielākā pārstāvniecība reģionos, protams, ir partijai „*Vienotā Krievija*”. Pie tam, bija vērojama tendence, ka ne tikai gubernatori, bet arī valsts uzņēmumu, korporāciju vadītāji iestājās partijā „*Vienotā Krievija*”, šādā veidā ne tikai pietuvinot sevi varas avotam, bet arī parādot lojalitāti pastāvošajam režīmam.

Atsevišķi jāmin opozīciju Krievijā, kurā ietilpst ļoti plašs kustību, organizāciju un partiju loks. Atšķirībā no Baltkrievijas, kur opozīcijas darbība ir apspiesta (daudzi opozicionāri darbojas pagrīdes organizācijās, bet valsts pārvaldes aparātā opozīcija ir pārāk vāja, lai mēģinātu mainīt pastāvošo kārtību), Krievijā pastāv divu veidu opozīcija: 1) kura darbojas valsts pārvaldes struktūrās, piemēram, Domē; kā piemēru var minēt Krievijas Komunistisko partiju ar Gennādiju Zjuganovu priekšgalā³⁰⁹. 2) opozīcija, kurai nav pārstāvniecības valsts pārvaldes struktūrās (tās ir dažādas grupas, kustības, biedrības, u.c.).³¹⁰ Opozīcijas darbības aizsākumi meklējami vēl Padomju Savienības pastāvēšanas laikā, kad darbojās disidenti, kas cieta no Padomju režīma represijām. Toties līdz ar Padomju Savienības sabrukumu sāka aktivizēties tādas kustības, kuras pārstāvēja nacionālistiska un kreisēja rakstura idejas.³¹¹ Līdz ar V.Putina nākšanu pie varas, Krievijā sāka veidoties opozīcija, kurai bija liegta pieeja valsts pārvaldes aparātam. Šīs opozīcija dalībnieku spektrs ir diezgan plašs – sākot ar radikāliem nacionālistiem un beidzot ar liberāli noskaņotiem opozicionāriem. 2000.gadu vidū izveidojās vairākas opozīcijas apvienības, kurās darbojās tādi opozicionāri kā Aleksejs Navaļņijs, Irina Hakamada, noslepkavotais Boriss Nemcovs, u.c.³¹²

4.2.2. Krāsaino revolūciju gaita Baltkrievijā un Krievijā

Pēc notikumiem Gruzijā 2003.gadā un vēlāk Ukrainā, kad t.s. „*krāsaino revolūciju*” rezultātā pie varas nāca jauni politiskie spēki, politiskā elite gan Baltkrievijā, gan Krievijā sāka apsvērt domu, ka līdzīgs scenārijs ir iespējams arī pašu valstīs.

1994.gadā A.Lukašenko nāca pie varas un sāka īstenot politiku, kas bija tendēta uz personīgās varas palielināšanu. Lai reformētu valsts pārvaldes sistēmu, tika izmantoti referendumi, kuros iedzīvotājiem bija jāatbild uz vairākiem jautājumiem – sākot ar jautājumiem par valsts simboliem un beidzot ar jautājumiem par izmaiņu ieviešanu valsts

---

³⁰⁹ Walker, S. *Russia's opposition: who is left to take on Vladimir Putin?*

<http://www.theguardian.com/world/2015/mar/01/russias-opposition-who-is-left-to-take-on-vladimir-putin>: viewed 05.05.2015.

³¹⁰ Ibid.,

³¹¹ Ibid.,

³¹² Ibid.

konstitūcijā³¹³. A.Lukašenko pie varas Baltkrievijā atrodas jau vairāk nekā 15 gadus, un nereti viņu dēvē par „*Eiropas pēdējo diktatoru*”³¹⁴ viņa represīvās politikas dēļ.

Laika gaitā sabiedrībā sāka veidoties opozīcijas kustības, tomēr to darbība bija ļoti apgrūtināta, atklāti protesti nebija iespējami, attīstījās pagrīdes darbība. Tomēr arī ar to nebija pietiekams, lai mainītu pastāvošo kārtību. A.Lukašenko pakļautībā atradās specdienesti, kuru uzdevums bija kontrolēt jebkurus protestu mēģinājumus³¹⁵. 2011.gadā neapdomātas politikas rezultātā valstī bija vērojama smaga ekonomiskā krīze, strauji kritās iedzīvotāju dzīves līmenis. 2011.gada 8.jūnijā notika pirmā protesta akcija. Jāpiebilst, ka protesta akcijas Baltkrievijā ieguva „*Revolūcijas caur sociālajiem tīkliem*” vai „*Klusējošā protesta*” nosaukumu³¹⁶. Protesta akcijas organizēja iedzīvotāju grupas, izmantojot populāros sociālos tīklus *Vkontakte* un *Facebook*. Protesta akciju laikā iedzīvotāji klusēja un beigās aplaudēja, neizvirzot jebkādas prasības režīmam. Kaut arī protesta akciju organizatori izvēlējās tieši šādu izpausmes veidu, bija skaidrs, ka iedzīvotāji protestē pret režīma īstenoto politiku, kas valsti novedis līdz smagai ekonomiskai krīzei³¹⁷. Šādas protesta akcijas tika rīkotas katru nedēļu, tomēr dalībnieku skaits nekad nebija lielāks par dažiem simtiem cilvēku (kā izņēmumu jāmin 2011.gada 3.jūlija protestus, kur kopā sanāca vairāki tūkstoši cilvēku³¹⁸). Nelielais cilvēku skaits un neskaidras prasības kļuva par galveno klupšanas akmeni opozīcijas darbībā. Jāpiebilst, ka nebija notikuma, kas varētu mobilizēt lielas cilvēku masas protestiem, kā tas bijis, piemēram, Gruzijā, Ukrainā vai Krievijā pēc vēlēšanām. Runājot par A.Lukašenko, jāmin, ka viņš aktīvi izmantoja specdienestus, policiju un citas drošības struktūras protesta akciju ierobežošanā: pilsētās tika liegta piekļuve laukumiem, protestētāji masveidā tika apcietināti, neskatoties uz to, ka nekādu provokāciju no protestētāju puses nebija.

2011.gada 3.jūlijā notika lielākā protesta akcija, kur piedalījās vairāki tūkstoši cilvēku. Jāpiebilst, ka protesta akcijas notika dažādās Baltkrievijas pilsētās, tomēr vēl joprojām netika izvirzītas jebkādas prasības³¹⁹. 13.jūlijā tika liegta pieeja sociālajiem tīkliem *Vkontakte* un *Facebook*, lai kavētu jaunu protesta akciju organizēšanu.³²⁰

---

³¹³ Fedor, H. (ed.). (1995). *Belarus: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress: <http://countrystudies.us/belarus/13.htm>; viewed 04.05.2015.

³¹⁴ *Belarus mythbuster: what is it like to live in 'Europe's last dictatorship'?* <http://www.theguardian.com/world/2014/jul/03/belarus-mythbuster-what-like-live-europe-last-dictatorship>; viewed 15.05.2015.

³¹⁵ *Belarus: Lukashenko vows to quell 'revolution plot'*: <http://www.bbc.com/news/world-europe-14006365>; viewed 15.05.2015.

³¹⁶ Tovrov, D. *Hundreds Arrested in Belarus' Silent Protest*; <http://www.ibtimes.com/hundreds-arrested-belarus-silent-protest-295861>; viewed 16.05.2015.

³¹⁷ *Belarus's crackdown: No applause, please*: <http://www.economist.com/node/18929417>; viewed 16.05.2015.

³¹⁸ Balmforth, R., Makhovsky, A. *Belarus police arrest protesters at anti-Lukashenko rallies*: <http://www.reuters.com/article/2011/07/03/belarus-president-idUSLDE76204W20110703>; viewed 16.05.2015.

³¹⁹ *Ibid.*

³²⁰ *Updates on media freedom violations during protests in Belarus*: http://en.rsf.org/belarus-updates-on-media-freedom-07-07-2011_40579.html; viewed 16.05.2015.

Atšķirībā no Baltkrievijas, kur protesta akcijas apmeklēja neliels cilvēku skaits, pie tam sākotnēji netika izvirzītas jebkādas prasības, Krievijā protesti pret valdošo varu ieguva ievērojamu sabiedrības daļas atbalstu. 2011.gada 4.decembrī notika Domes vēlēšanas, kurās uzvaru ieguva partija „*Vienotā Krievija*”³²¹. Opozīcija, negaidot galarezultātu paziņošanu, apsūdzēja valdošo varu vēlēšanu rezultātu falsifikācijā. Par masveida falsifikācijām runāja arī starptautiskie novērotāji, tomēr vēlēšanu rezultāti netika anulēti. 4.decembra vakarā sākās protesta akcijas, kas turpinājās arī nākamajā dienā. Jāpiebilst, ka mēnesi pirms Domes vēlēšanām opozīcija sāka plānot akcijas, kas bija vērstas pret valdošo varu, par vienu no tās organizētājām kļuva nacionālistiska partija „*Krievi*” („*Русские*”). 4.decembra vakarā notika nesankcionēta protesta akcija, kuras laikā tika aizturēti vairāki opozīcijas dalībnieki³²². Protams, tā ir viena no daudzajām akcijām, kas notika pēc vēlēšanām, tomēr šeit ir saskatāms svarīgs fakts, proti, vēlēšanas opozīcijai bija nepieciešams, lai mobilizētu cilvēku masas, jo protestu scenārijs bija sagatavots jau iepriekš. Kā redzams, valdošā vara jebkurā gadījumā tiktu apsūdzēta vēlēšanu rezultātu falsifikācijā.

Kā tika minēts iepriekš, Baltkrievijā plaši tika izmantoti sociālie tīkli, lai organizētu protesta akcijas. Tas pats bija vērojams arī Krievijā, pie tam informācijas izplatība bijusi tik ātra, ka jau nākamajā dienā pēc vēlēšanām Maskavas centrā sanāca kopā vairāki tūkstoši cilvēku, lai paustu savu nostāju pret valdošo varu. Tika izmantoti tādi saukļi kā „*Atgriezīsim valstij izvēli!*”, „*Vēlēšanas ir farss!*”, u.c.³²³ Šajā protesta akcijā piedalījās daudzas sabiedrībā pazīstamas personas, piemēram, Aleksejs Navaļņijs, Boriss Ļemcovs, Artēmijs Troickis, u.c. Tiek uzskatīts, ka tā bija viena no lielākajām protesta akcijām kopš Padomju Savienības sabrukuma. Tieši šīs akcijas laikā notika masveida sadursmes ar policiju, kuras rezultātā tika apcietināti vairāki simti cilvēku.

2011.gada 6.decembrī Maskavā tika izvietotas papildus policijas vienības, kuru uzdevums bija nepieļaut provokācijas no protestētāju puses³²⁴. Jāpiebilst, ka opozīcija, kas protestēja pret pastāvošo varu, bijusi ļoti atšķirīga – sākot ar radikāli labējiem spēkiem un beidzot ar liberāli noskaņotiem. Šeit iespējams saskatīt analogiju ar Gruzijas un jo īpaši Ukrainas opozīciju, kurā tika apvienoti politiskie spēki ar pilnīgi atšķirīgu ideoloģisko bāzi, uzskatiem un interesēm. Jāpiebilst, ka opozīcijas apvienošanās bija iespējama pateicoties tam

---

³²¹ *Выборы в Госдуму 4 декабря 2011 года: итоги, фальсификация, протесты:* <http://www.forbes.ru/sobytiya-package/vlast/77118-4-dekabrya-2011-vybory-v-gosdumu>; просмотрено 18.05.2015.

³²² *В день выборов в Москве была пресечена акция протеста националистов:* <http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/news/counteraction/2011/12/d23168/>; просмотрено 18.05.2015.

³²³ *Навальный, Яшин и еще более 40 участников акции на Чистопрудном задержаны:* <http://www.forbes.ru/news/77214-navalny-i-yashin-i-eshche-bolee-40-uchastnikov-aktsii-na-chistoprudnom-zaderzhany>; просмотрено 18.05.2015.

³²⁴ *Блогеры: К центру Москвы стягиваются колонны военных:* <http://www.rbcdaily.ru/politics/562949982225251>; просмотрено

V.Putina tēlam, ko radīja opozīcija un papildināja Rietumu mediji. Kamēr pastāvēja šis tēls, opozīcija varēja mobilizēt aizvien vairāk cilvēku. Atgriežoties pie opozīcijas Ukrainā, jāmin, ka tās rindās bija pietiekami daudz nacionālistiski noskaņotu cilvēku, kas pārsvarā nāca no Ukrainas rietumu reģioniem. Tas pats bija vērojams arī Krievijā, radikālie nacionālisti bija tas politiskais spēks, kas valdošo varu uztrauca visvairāk, jo no viņu puses tika sagaidītas provokācijas. Kā tika minēts iepriekš, Dž.Šarps savā grāmatā „*From Dictatorship to Democracy*” uzsvēra, ka ir jāizvairās no vardarbības izmantošanas, jo valdošā vara šajā jomā ir daudz spēcīgāka. Krievijā opozīcija nereti provocēja drošības struktūru darbiniekus, kā rezultātā notika masveida apcietināšanas un sadursmes.

Protesta akcijas Krievijā turpinājās vairākus mēnešus. Viena no lielākajām protesta akcijām notika 2012.gada 4.februārī, kuras nosaukums bijis – „*Par godīgām vēlēšanām*”, tajā piedalījās ap 120 tūks. iedzīvotāju³²⁵. Jāpiebilst, ka līdzās šai akcijai notika arī valdošās varas atbalstītāju protesta akcija „*Anti-oranžais mītiņš*”, kura mērķis bija parādīt opozīcijai, ka valstī ir pietiekami daudz valdošās varas atbalstītāju.³²⁶ Jāpiebilst, ka tika izveidotas dažādas jauniešu grupas, piemēram, „Mūsējie” („*Наше*”), „Jaunā gварde” („*Молодая гвардия*”), u.c., kuru uzdevums bija rīkot mītiņus un atbalsta akcijas valdošajam režīmam. Protesta akcijas kopumā turpinājās vairāk nekā gadu, tomēr ar laiku atbalsts opozīcijai samazinājās. Šajā gadījumā jāmin vairākas vājās puses, kuras bija opozīcijai. Pirmkārt, opozīcijas dalībnieku skaits bijis ļoti liels, pie tam viņu intereses krasi atšķīrās, kas savukārt kavēja kopīgas rīcības saskaņošanu. Otrkārt, valdošai varai izdevās pārliecināt vairākas opozicionāras grupas neiesaistīties protesta akcijās (pēc Krimas pievienošanas opozīcijas aprindas vēl vairāk samazinājās, jo V.Putina īstenoto politiku sāka atbalstīt nacionāli noskaņotas grupas), uzpērkot vai iebiedējot šīs grupas. Treškārt, opozīcija nespēja piedāvāt sabiedrībai skaidru reformu plānu, protesti bija vērsti „*pret*”, jēdziens „*par*” praktiski netika lietots opozīcijas retorikā. Visbeidzot, opozīcijas līderi sāka zaudēt savu popularitāti, jo nespēja risināt tās problēmas, kuras pastāvēja valstī. Kā vienu no spilgtākajiem opozīcijas līderiem jāmin noslepkavoto Borisu Ņemcovu. 90.gados viņš tika uzskatīts par vienu no perspektīvākajiem jaunajiem politiķiem Krievijā, kuram bija ievērojams sabiedrības atbalsts, bet līdz ar V.Putina nākšanu pie varas, viņš kļuva par opozicionāru. Šajā gadījumā var runāt arī par opozīcijas līderu personīgo attieksmi pret V.Putinu.

---

³²⁵ Митинг «За честные выборы» на Болотной площади закончился: 120 тысяч, следующий будет 26 февраля: http://www.gazeta.ru/news/lastnews/2012/02/04/n_2191809.shtml; просмотрено 18.05.2015.

³²⁶ Митинг на Поклонной горе: <https://www.youtube.com/watch?v=IBAAWyNFkCo>; просмотрено 18.05.2015.

„Balto lentīšu” revolūcija Krievijā
Protesta akciju gaita Baltkrievijā 2011.gadā

04.12.2011.	Notiek Domes vēlēšanas, kurās uzvaru gūst „Vienotā Krievija”
04.12.2011.	Opozīcija organizē pirmo protesta akciju Maskavā; policijai nākas apcietināt vairākus protestētājus
14.12.2014.	Eiropas Parlaments pieņem rezolūciju – pieprasa organizēt jaunas vēlēšanas
2011.g.decembris	Opozīcija un režīma atbalstītāji organizē protesta akcijas dažādos reģionos. Policija apcietina daudzus opozīcijas līderus. Ministrijās tiek izstrādāti jauni likumi, kuru mērķis ir ierobežot protesta akciju organizēšanu un norisi
2012.g.janvāris	
2012.g.februāris	
06.05.2012.	„Miljonu maršs” – protesta akcija, kurā piedalās vairāki tūkstoši cilvēku. Protestē pret V.Putina atkārtotu iecelšanu prezidenta amatā. Sākas tiesas prāvas pret opozīcijas līderiem, daudzi tiek apcietināti.
2012.g.maijs – oktobris – 2013.g.jūlijs	Turpinās opozīcijas protesti. Laika gaitā tie mazinās, jo notiek nepārtraukta opozicionāru apcietināšana, vajāšana, kustību aizliegšana, nomelnošana, u.c.
2015.g.	V.Putins vēl joprojām ir pie varas Krievijā

Protesta akciju gaita Baltkrievijā 2011.gadā

08.06.2011.	Pirmā protesta akcija, ko organizē opozīcijas grupas, kas nav pārstāvētas valsts pārvaldes aparātā
03.07.2011.	Protesta akcija, kurā piedalās vairāki tūkstoši cilvēku
2011.g.jūnijs – oktobris	Protesta akcijas notiek dažādās Baltkrievijas pilsētās, tomēr tās apmeklē minimāls cilvēku skaits. Policija pielieto vardarbību, lai apturētu protestu organizēšanu.
2011.g.augusts	Opozīcija paziņo par savas darbības pārtraukšanu
2015.g.	A.Lukašenko vēl joprojām ir pie varas Baltkrievijā

SECINĀJUMI

Sabrūkot Padomju Savienībai, sākās demokratizācijas procesi bijušajās Padomju republikās. Laika gaitā vienās nostiprinājās demokrātija, bet citas sāka virzīties uz autoritārismu. Tas, kādēļ republiku attīstības ceļš pēc Padomju Savienības sabrukuma bijis atšķirīgs, bija atkarīgs no vairāku faktoru mijiedarbības – no politiskās elites, opozīcijas, ekonomiskās attīstības, sabiedrības saliedētības/sadrumstalotības, u.c. Katras bijušās Padomju republikas attīstības ceļš bijis atšķirīgs no attīstības ceļa, ko izgāja pārējās republikas. Autoritārisma iezīmes bija vērojamas daudzās bijušajās Padomju republikās, tomēr 20.gs. beigās sākās procesi, ko mūsdienās mēdz dēvēt par „*krāsainajām revolūcijām*”, kuru rezultātā autoritārie režīmi tika gāzti un to vietā nāca opozīcija.

Tā sauktās „*krāsainās revolūcijas*” notika vairākās valstīs – dažās tās bijušas veiksmīgas, proti, veco politisko eliti nomainīja jaunā, kura tiecās reformēt valsts pārvaldes sistēmu; bet dažās šīs revolūcijas bijušas neveiksmīgas, jo vecā politiskā elite spēja noturēties pie varas un apspiest opozīcijas protesta akcijas. „*Krāsainās revolūcijas*” ir 20.gs. beigu un 21.gs. sākuma fenomens. Tās atšķiras no revolūcijām to klasiskajā izpratnē, ko piedāvāja, piemēram, T.Skočpola, uzsverot, ka revolūcijas ir „straujas izmaiņas sabiedrības struktūrā, kam seko sabiedrības šķirās balstītas sacelšanās pret pastāvošo kārtību.”³²⁷ T.Skočpolas skatījumā revolūcijās centrālā loma ir atvēlēta vardarbībai, jo vardarbības rezultātā notiek vecā režīma gāšana un jaunas politiskās sistēmas izveide (kā piemērus jāmin gan Lielo franču revolūciju, gan revolūciju Krievijā 1917.gadā). Protams, revolūcijas jēdziens ir ļoti plašs, un katrs no autoriem, kas pētīja šo jautājumu, centās veikt savu pienesumu. Bet, atšķirībā no t.s. Lielajām revolūcijām, ko pētījusi T.Skočpola, „*krāsaino revolūciju*” jēdziens mūsdienās vēl joprojām nav skaidri definēts.

Par „*krāsainajām revolūcijām*” var nosaukt krasas pārmaiņas valsts pārvaldes sistēmā, kuru rezultātā nedemokrātiskos režīmus nomaina opozīcijā bijušie politiskie spēki, izmantojot nevardarbīgās pretošanās metodes. Kā redzams, klasiskajā izpratnē revolūcijā klātesoša ir vardarbība, un vardarbības ceļā nomainās ne tikai režīms, bet arī sabiedrības struktūra. Toties „*krāsaino revolūciju*” gadījumā centrālais elements ir nevardarbīgās pretošanās metodes, pie tam vairumā gadījumu nomainās tikai režīms. Jāpiebilst, ka „*krāsaino revolūciju*” gadījumā pie varas var nākt opozīcija, tomēr tā ne vienmēr spēj noturēties pie varas ilgu laiku, jo sāk

---

³²⁷ Kimmel M.S. (1990). *Revolution, a Sociological Interpretation*, p.5.

īstenot to pašu politiku, ko īstenoja režims pirms gāšanas. Kā piemēru var minēt Gruziju un M.Saakašvili, kas pie varas noturējās tikai dažus gadus.

„*Krāsainās revolūcijas*” visbiežāk izceļas negodīgu vēlēšanu rezultātā, jo vēlēšanas ir notikums, kas tieši ietekmē valsts turpmāko politisko kursu un sabiedrības dzīvi kopumā. Tomēr vēlēšanas nevajadzētu skatīt kā galveno iemeslu, kādēļ „*krāsainās revolūcijas*” izceļas. Vēlēšanu vietā var būt jebkurš cits notikums, kas spēj mobilizēt lielas cilvēku masas protesta akcijām, un kas tieši ietekmē valsts politisko dzīvi. Tās var būt, piemēram, režīma īstenotās politiskās vai ekonomiskās reformas, vai kāda cita režīma īstenotā darbība (piemēram, kara uzsākšana, u.c.).

„*Krāsaino revolūciju*” vilnis 20.gs. beigās un 21.gs. sākumā pāršalca daudzas bijušās Padomju bloka valstis (Dienvidslāvijā „*Buldozeru revolūcija*”; Kirgizstānā „*Tulpu revolūcija*”, u.c.), tai skaitā arī Gruziju 2003.gadā, kur notika t.s. „*Rožu revolūcija*”, Ukrainu 2004.gadā, kur notika „*Oranžā revolūcija*”, Baltkrieviju un Krieviju 2011.gadā, kur notika mēģinājumi sarīkot „*krāsainās revolūcijas*”.

Kā atzīst amerikāņu politologs Dž.Šarps, kas tiek dēvēts par „*krāsaino revolūciju*” tēvu, „ir iespējams gāzt jebkuru režīmu, izmantojot nevardarbīgās pretošanās metodes”³²⁸ [2]. Tomēr, pētot krāsainās revolūcijas, rodas jautājums – kādēļ vienā valstī režīms tiek nomainīts, bet citā – saglabā savas pozīcijas? Kā tika minēts iepriekš, Gruzijā un Ukrainā krāsainās revolūcijas noritēja veiksmīgi, jo tika nomainīti valdošie režīmi, toties Baltkrievijā un Krievijā mēģinājumi izgāzās, jo valdošie režīmi ne tikai saglabāja savas pozīcijas, bet arī nostiprināja savu varu. Lai noskaidrotu, kādēļ Gruzijā un Ukrainā revolūcijas bijušas veiksmīgas, bet Baltkrievijā un Krievijā – neveiksmīgas, pētījumā tika izvirzīts izpētes jautājums - „*kādi faktori ietekmējuši revolūcijas veiksmīgu vai neveiksmīgu iznākumu?*”³²⁹ Ar veiksmīgu iznākumu saprotot režīma nomaiņu, ar neveiksmīgu – režīma saglabāšanos. Lai varētu atbildēt uz izpētes jautājumu, tika izvirzīta sekojoša hipotēze - „*Revolūcijas gaitā opozīcija nespēja nomainīt valdošo varu, jo tā pielietoja nevardarbīgās pretošanās līdzekļus*”³³⁰. Pētījuma gaitā tika noskaidrots, ka hipotēze nav apstiprinājusies.

Minot iemeslus, kādēļ izvirzītā hipotēze nav apstiprinājusies, jāmin Dž.Šarps un viņa grāmata „*From Dictatorship to Democracy*”, kurā tiek aprakstītas 198 nevardarbīgās pretošanās metodes. Savā grāmatā Dž.Šarps uzver, ka nedemokrātiskiem režīmiem ir vairākas kopīgas iezīmes: pirmkārt, ir spēcīgas varas struktūras (policija, specdienesti, armija, u.c.); otrkārt, tiek kontrolēta gan likumdevējvara, gan izpildvara, gan arī tiesu vara. Būtībā

---

³²⁸ Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsmita revolūciju gaitā: Literatūras pārskats*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana, 6.lpp.

³²⁹ Turpat,

³³⁰ Turpat.

nedemokrātiska režīma rīcībā ir instrumenti, kas var apturēt opozīciju un protestus vardarbīgā ceļā. Tādēļ, pēc Dž.Šarpa domām, opozīcijai jāatsakās no vardarbības izmantošanas jebkādā tās izpausmē tādēļ, ka opozīcija jebkurā gadījumā zaudēs, jo režīmam ir vairāk resursu. Kā atzīst Dž.Šarps, galvenais nedemokrātiska režīma balsts ir struktūras, kas darbojas, lai nodrošinātu režīma pastāvēšanu (tās var būt gan ražotnes, gan uzņēmumi, kas nodrošina resursu plūsmu režīmam, un ir skaidrs, ka šajās ražotnēs/uzņēmumos strādā cilvēki). Ja šo struktūru darbību izjaukt, sabruks arī režīms.

Protams, viens no galvenajiem opozīcijas uzdevumiem ir mobilizēt pēc iespējas lielāku cilvēku skaitu. Tas ir panākams ar nevardarbīgām protesta akcijām, proti, sabiedrībai tiek parādīts, ka ir iespējams uzvarēt nedemokrātisku režīmu. Režīms vienmēr ir gatavs pielietot spēku un ieročus pret protestētājiem, kas uzvedas agresīvi, tomēr pilnīgi pretējs efekts rodas, ja protestētāji rīko miermīlīgas akcijas. Spēki, kas nosūtīti apspiest protestus, nezinās, kā rīkoties šādā situācijā. Jāpiebilst, ka miermīlīgs protestu raksturs piesaista arvien lielāku cilvēku skaitu, jo rodas iespaids, ka opozīcijai ir ietekmes iespējas. Tostarp, ja režīms pielieto spēku, lai apspiestu šos protestus, tas rada sabiedrībā neapmierinātību un līdz ar to opozīcijai pievienojas aizvien vairāk cilvēku. Varas resursi un spēks, kas ir pieejams režīmam, sāk darboties pret pašu režīmu un beigās noved pie tā sabrukuma. Visbeidzot, nevardarbīgā pretošanās ir efektīvāka, jo ne katrs būs spējīgs paņemt rokās ieročus, lai cīnītos ar režīmu.

Dž.Šarpa izstrādātā teorija par nevardarbīgo varas nomaiņu ir diezgan vienkārša, tomēr ir gadījumi, kad tā nedarbojas. Kā piemērus jāmin Baltkrieviju un Krieviju. 2011.gadā Krievijā notika protesta akcijas pret V.Putina režīmu, apsūdzot to Domes vēlēšanu rezultātu falsifikācijā. Sākās masu protesti, un radās iespaids, ka Krievijā varētu tikt īstenots Gruzijas vai Ukrainas „*krāsaino revolūciju*” scenārijs. Tomēr šie mēģinājumi cieta neveiksmi vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, valdošā vara sāka izmantot tās pašas metodes, ko izmantoja opozīcija. Tika izveidotas dažādas jauniešu grupas un kustības, kas aktīvi aizstāvēja valdošo varu sākotnēji sociālajos tīklos, vēlāk – medijos un ielās, organizējot mītiņus, akcijas, utt. Pateicoties tam, sabiedrībai tika piedāvāta alternatīva opozīcijas paustajam viedoklim. Pie tam, plaši tika izmantotas opozīcijas nomelnošanas akcijas un no opozīcijas veidots valsts ienaidnieka tēls, kas īsteno Rietumu intereses. Masveida propagandas rezultātā režīma atbalstītāju skaits aizvien pieauga, uzskatot opozīciju par nodevējiem, valsts ienaidniekiem, t.s. „*piekto kolonnu*”, u.c., kuras mērķis ir graut valsts pamatus. Otrkārt, valdošā vara izvairījās no vardarbības izmantošanas, nogaidot, kad opozīcija pirmā uzsāks provokācijas. Pateicoties šai taktikai, tika apcietināti vairāki opozīcijas līderi, piespriežot viņiem cietumsodus vai naudassodus. Baidoties no vajāšanas, daudzi devās uz ārzemēm. Visbeidzot,

valdošā vara organizēja mītiņus, kuru mērķis bija parādīt, ka Krievijā „*krāsaino revolūciju*” scenārijs netiks īstenots.

Būtībā Krievija ir viena no tām valstīm, kurai izdevās tikt galā ar mēģinājumiem gāzt valdošo varu, izmantojot nevardarbīgās pretošanās metodes. Kā otru ir jāmin Baltkrieviju, kurā mēģinājumi gāzt A.Lukašenko režīmu cieta neveiksmi. Pirmkārt, A.Lukašenko likvidēja opozīcijas finansējuma un atbalsta kanālus: tika izsūtīti ārzemju diplomāti, slēgti dažādi fondi un ierobežota nevalstisko organizāciju darbība. Otrkārt, jebkuras protesta akcijas tika aizliegtas. Nesankcionētos protestus apspieda policijas specvienības, neskatoties uz protestu raksturu (nebija svarīgi, vai akcijas ir vardarbīgas/nevardarbīgas). Visbeidzot, tika kontrolēta interneta vide un mediji. Sāka strādāt propagandas „mašīnērija”, kuras mērķis bija nomelnot opozīciju. Protams, šāds cīņas veids ar opozīciju radīja noteiktas sekas – Baltkrievijas starptautisko izolāciju. Jāpiebilst, ka Baltkrievijas režīms vēl joprojām nav sabrucis, jo to atbalsta Krievija.

Kā redzams, nedz Krievijā, nedz Baltkrievijā režīmu gāšanas mēģinājumi nebija veiksmīgi, pie tam katra no šīm valstīm pielietoja atšķirīgas metodes, lai cīnītos ar opozīciju. Tomēr Krievija un Baltkrievija kļuva par sava veida izņēmumu vai piemēru tam, ka tomēr ir iespējams cīnīties ar opozīciju, kas izmanto nevardarbīgās pretošanās metodes. Atšķirībā no Krievijas un Baltkrievijas, Ukrainā un Gruzijā „*krāsainās revolūcijas*” noveda pie režīmu gāšanas.

2003.gada nogalē Gruzijā notika t.s. „Rožu revolūcija”, kas ilga mazāk par mēnesi, tomēr šīs t.s. revolūcijas rezultātā tika gāzts E.Ševardnadzes režīms. Tas bija iespējams vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, E.Ševardnadze pamazām sāka zaudēt sabiedrotos un atbalstītājus. Otrkārt, valstī bija vērojama smaga ekonomiskā krīze, valsts varas aparāts bija korumpēts. Treškārt, sabiedrība bijusi sašķelta, pie tam neveiksmīgie mēģinājumi pakļaut separātiskos reģionus radīja neapmierinātību ar valdošās varas īstenoto politiku. Visbeidzot, svarīgu lomu spēlēja nevalstiskās organizācijas, kuras darbojās Gruzijā un tika finansētas no dažādiem Rietumu fondiem. Revolūcijas laikā šīs organizācijas spēja mobilizēt iedzīvotājus protestiem, pie tam Gruzijas režīms izjuta milzīgu spiedienu no starptautiskās sabiedrības puses.

Ukrainas gadījums ir līdzīgs Gruzijas gadījumam, tomēr noteicošo lomu „Oranžajā revolūcijā” nospēlēja tieši sabiedrība. Ukrainas sabiedrība allaž bijusi sadrumstalota – rietumu reģioni tiecās uz Rietumiem (tos var raksturot arī kā pretkrieviskus), toties austrumu reģioni – bija tuva Krievija. Nacionālais konflikts allaž kalpoja par pamatu strīdiem par to, kādu politisko kursu izvēlēties.

Rezumējot visu augstākminēto, jāsecina, ka Gruzijā un Ukrainā noteicošo lomu revolūciju laikā spēlēja sabiedrības sašķeltība, režīma korumpētība un starptautiskais spiediens vai opozīcijas atbalsts. Krievijas un Baltkrievijas gadījumi ir līdzīgi, tomēr pārvarēt mēģinājumus gāzt pastāvošo varu izdevās, pateicoties opozīcijas apspiešanai. Krievija izmantoja nevardarbīgās pretošanās līdzekļus, izveidojot „kontrevolucionāras kustības”, toties Baltkrievijā tika kontrolēta jebkāda opozīcijas finansēšana un apturēti mēģinājumi rīkot protesta akcijas, izmantojot vardarbību. Jāpiebilst, ka nevardarbīgās pretošanās metodes ir efektīvākas par vardarbības izmantošanu revolūcijas gaitā, tomēr ne vienmēr tās darbojas.

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

- Andreski, S.L. (1988). *A Typology of Revolutions forma Morphological Viewpoint*. International Journal of World Peace, Vol.5., Nr.1.
- Ansbro, J.J. (2000). *Martin Luther King, Jr.: Nonviolent Strategies and Tactics for Social Change*. Madison Books.
- Beachain, O.D. (ed.), Polese, A.(ed.). (2010). *The Colour Revolutions in the Former Soviet Republics: Successes and Failures*. Routledge.
- Bleiker, R. (2000). *Popular Dissent, Human Agency and Global Politics*. Cambridge University Press.
- Boesche, R. (2006). *Tocqueville's Road Map: Methodology, Liberalism, Revolution, and Despotism*. Lexington Books.
- Brinton, C. (1965). *The Anatomy of Revolution*. Vintage Books.
- Dalton, D. (2013). *Mahatma Gandhi: Nonviolent Power in Action*. Columbia University Press.
- De Tocqueville, A. (1856). *The Old Regime and the Revolution*. Harper & Brother Publishers.
- Fighting Corruption in Public Services: Chronicling Georgia's Reforms*. World Bank Publications, 2012.
- Finkel, E., Brudny, Y.M. (2014). *Coloured Revolutions and Authoritarian reactions*. Routledge.
- George, A.L., Bennet, A. (2005). *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. MIT Press.
- Goodwin, J. (2001). *No Other Way Out: States and Revolutionary Movements, 1945-1991*. Cambridge University Press.
- Goldstone, J. (1980). *Theories of Revolution: The Third Generation*. World Politics, Vol.32, Nr.3.
- Goldstone, J.A. (2001). *Toward a Forth Generation of Revolutionary Theory*. Annual Review of Political Science.
- Gorenburg, D. *Countering Colour Revolutions: Russia's New Security Strategy and its Implications for U.S. Policy*. <https://russiamil.wordpress.com>.
- Hille, C.M.L. (2010). *State Building and Conflict Resolution in the Caucasus*. BRILL.
- Huntington, S.P. (1991). *Democracy's Third Wave*. Journal of Democracy, Vol.2, Nr.2.
- Jones, S. (2013). *War and Revolution in the Caucasus: Georgia Ablaze*. Routledge

- Kandelaki, G. (2006). *Georgia's Rose Revolution: A Participant's Perspective*. United States Institute of Peace: Special Report, Nr.167.
- Kimmel, M.S. (1990). *Revolution, a Sociological Interpretation*. Temple University Press.
- Klandermans, B., Roggeband, C. (2009). *Handbook of Social Movements Across Disciplines*. Springer Science & Business Media.
- Kronman, A.T. (1983). *Max Weber*. Stanford University Press.
- Kuran, T. (1989). *Sparks and prairie fires: A theory of unanticipated political revolution*. *Public Choice*, Vol. 61, No.1.
- Martin, B. (1989). *Gene Sharp's Theory of Power*. *Journal of Peace Research*, vol. 26, no. 2: <https://www.uow.edu.au>.
- Mason, T.D. (2004). *Caught in the Crossfire: Revolutions, Repression, and the Rational Peasant*. Rowman & Littlefield.
- Odekon, M. (ed.). (2006). *Encyclopedia of World Poverty, 1st ed.* SAGE Publications.
- Protsyk, O. (2005). *Constitutional Politics and Presidential Power in Kuchma's Ukraine*. *Problems of Post-Communism*.
- York, S. (2010). *Orange Revolution: Study Guide*. The International Center for Nonviolent Action.
- Revolution*. Cambridge Dictionaries Online: <http://dictionary.cambridge.org>.
- Reicher, S. *The Psychology of Crowd Dynamics*. School of Psychology University of St.Andrews.
- Rutland, P. (2000). *Holding the Course*. M.E. Sharpe.
- Sharma, U., et al. (2006). *Western Political Thought*. Atlantic Publishers & Dist.
- Sharp, G. (2010). *From Dictatorship to Democracy: a Conceptual Framework for Liberation, 4th ed.* The Albert Einstein Institution.
- Sharp, G. (2013). *How Nonviolent Struggle Works*. The Albert Einstein Institution.
- Sharp, G., McCarthy, R.M., et al. (2013). *Nonviolent Action: A Research Guide*. Routledge.
- Sharp, G. (2011). *Sharp's Dictionary of Power and Struggle: Language of Civil Resistance in Conflicts*. Oxford University Press.
- Sharp, G. (1980). *Social Power and Political Freedom*. Porter Sargent.
- Shelley, L., Scott, E.R., et al. (2007). *Organized Crime and Corruption in Georgia*. Ch. „The Shevardnadze Era”.
- Skocpol, T. (1979). *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia, and China*. Cambridge University Press.
- Sorokin, P. (1970). *Social and Cultural Dynamics*. Porter Sargent Publisher.

- Stewart, S. (2013). *Democracy Promotion and „Colour Revolutions”*. Routledge.
- Swift, S. (2008). *Critical Thinkers: Hannah Arendt*. Routledge.
- Tanter, R., Midlarsky, M. (1967). *A theory of Revolution*. The Journal of Conflict Resolution . Vol. 11, No. 3.
- Thousands Pay Tribute to the First President*. Daily News Online: <http://www.civil.ge>.
- Ting-Toomey, S. (2001). *Managing Intercultural Conflicts Effectively*. In: Ting-Toomey S. *Communicating Effectively in Multicultural Contexts*. Sage.
- Tovrov, D. *Hundreds Arrested in Belarus' Silent Protest*. International Business Times: <http://www.ibtimes.com>.
- Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsmīta revolūciju gaitā: Literatūras pārskats*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana.
- Vasiļjeva, N. (2014). *Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsmīta revolūciju gaitā: Maģistra darba tēmas pieteikums*. Kurss: Pētījumu uzbūve un veikšana.
- Wilson, A. (2006). *Ukraine's Orange Revolution*. Yale University Press.
- Владимир Путин: три года после выборов-2012, пятнадцать лет во главе России*. Всероссийский центр изучения общественного мнения: <http://wciom.ru>.
- Разоренова, М. *Грузия в октябре 1993 года*. Международный Институт Гуманитарно-политических исследований: <http://www.igpi.ru>.

Maģistra darbs „Nevardarbīgās pretošanās izpausmes 21.gadsimta revolūciju gaitā”

izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba apjoms (neskaitot izmantotos informācijas avotus, titullapu, satura rādītāju, apzīmējumu sarakstu un pielikumus) ir 175 427 rakstuzīmes (ieskaitot intervālus).

Autors: _____ Nataļja Vasiļjeva
(*personiskais paraksts*)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai
(*nevajadzīgo nosvītrot*)

Vadītājs: asoc.prof. Dr.sc.pol. Daunis Auers _____ .____.2015.
(*personiskais paraksts*)

Recenzents: asoc.prof. Dr.sc.pol. Ivars Ijabs _____ .____.2015.
(*personiskais paraksts*)

Darbs iesniegts Politikas zinātnes nodaļā 25.05.2015.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Inga Poļaka _____
(*personiskais paraksts*)

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē _____.06.2015. protokola. Nr.
_____.

Komisijas sekretāre: _____ . _____
(*vārds, uzvārds; personiskais paraksts*)